

International

ISSN NO: 2636-7637

ACADEMIC SOCIAL RESOURCES Journal

Vol: 7, Issue:38
JUNE 2022

Editor

Associate Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

Disciplines

Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

Communication

<http://www.asrjournal.org>
asrjournal.editor@gmail.com

ASR 2636 / 7637

A
S
R

Sosyal bilimler alanında hakemli, indeksli bir dergi olarak 2016 yılında yayın hayatına başlamış olan JOURNAL OF ACADEMIC SOCIAL RESOURCES (ASRJournal) Dergisi, ilk sayısını Mayıs 2016 yılında çıkartmış uluslararası e-dergi niteliğinde bir dergidir.

ASRJournal dergisi adına ilk günden itibaren bizlere emek veren yönetim kurulu, danışmanlık kurulu yayın kurulunda yer alarak bizlere destek olan hocalarımıza, çalışmalarını kendi uzmanlık alanlarına göre değerlendirip hızlı bir şekilde bizlere dönüş yapan hakemlik kurulumuzdaki bilim adamlarına vermiş oldukları destek ve katkılardan dolayı teşekkür ederim.

ASRJournal dergisi dünyanın çeşitli ülkelerinde görev yapan akademisyenleri ve araştırmaları kendi bünyesinde bir arada görmekten dolayı mutluluk duyacaktır. Bu nedenle de siz değerli bilim insanlarını yaygın, danışma, hakem veya yazar olarak aramızda görmekten de mutluluk duyacağımızı ifade etmek isterim.

Akademik çalışmalarınızda kolaylıklar dileyerek, ASRJournal dergisi olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGİ YÖNETİMİ

Editör/ Editor	
Associate Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics / Kirghizistan
Disciplines Editor/Disiplin Editörleri	
Professor Mehdi TEHRANI	Psychiatry- Columbus State University
Professor Milind SATHYE	Finance- University of Canberra
Professor Ayslu B. SARSEKENOVA	Social Sciences- Orleu National Development Inst
Professor Mustafa TALAS	Sociology- Omer Halisdemir University
Prof.Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	Educational Sciences-AI - Farabi Kazak National University
Professor Fikret SOYER	Sport- Sakarya University
Professor Ali İhsan OZTURK	Chemistry-Korkutata University
Professor Dr. Fatos UKAJ	Econometrics- Prishtina University
Professor Hasan BERKANT	Educational Sciences-Yozgat University
Professor Unal OZDEMİR	Geography-Kastamonu University
Professor Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University
Professor Dr. Jean-Marc TROUILLE	Economics- Bradford University
Foreign Language Linguist/Yabancı Dil Uzmanı	
Dr. Gulsum VEZİR OĞUZ	İstanbul Gelişim University
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu	
Natalia SEYJOWSKA	

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof.Dr. Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University
Prof. Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M. Auezov South Kazakhstan State University
Prof.Dr. Afağ SADIKOVA	Baku State University
Prof. Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University
Prof.Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	AI - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Abdikalık KUNIMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz State Pedagogical University
Prof.Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University
Prof.Dr. A.S. KİDIRŞAYEV	Makhambet U. Batı kazakistan devlet üniversitesi
Prof.Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute
Prof. Dr. Babak QURBANOV	Gaziantep University
Prof.Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe University
Prof.Dr. Bakıt OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University
Prof.Dr. Cynthia CORREA	Sao Paulo University
Prof. Dr. Daniyal KİDİRNIYAZOV	Dagestan Russian Academy of Sciency
Prof.Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics
Assoc. Prof. Dr. Erbay T.	Taraz State University
Assoc. Prof. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof. Dr. Flera SAYFULİNA	Kazan (Privolzhsky) Federal University
Prof. Dr. Gulfira ABDULLİNA	Bashkir State University
Prof.Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University
Prof.Dr. Jun NAGAYASU	Tohoku University
Prof. Dr. K. N. Zhailybay	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Latkin A. PAVLOVIC	Vladivostok Economic of State University
Prof.Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz State Pedagogical University
Prof.Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh
Prof.Dr. Mahbub Ul ALAM	Bangladesh Islami University
Prof.Dr. Maira EŞİMBOLVA	Kazakhstan Narkhoz University
Prof.Dr. Maira MURZAHMEDOVA	AI - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Maryam ARPENTYEVA	Kaluga State University
Prof.Dr. Merina B. VLADİMIROVNA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kyrgyzstan Elaralık University
Prof. Dr. Maryash KADRALİNOVA	Kostanay College of Social Adaptation
Prof.Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ	University of Eurasia
Prof.Dr. Muhammad Ismaeel RAMAY	Bahria University
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA	Tashkent State University
Assoc. Prof. Murat BİLGİN	International Travnik University
Prof. Dr. Mustafa BİLALOV	Dagestan State University
Prof.Dr. Nadejda HAN	E.A. Buketov Karaganda State University
Prof. Dr. Nazim HÜSEYİNLİ	Baku Avrasia University
Prof.Dr. Nigar GOZALOVA	Azerbaijan National Science Academy
Prof. Dr. Nikolay KOZHEVNIKOV	North-Eastern Federal University
Prof.Dr. Nobuaki TAKEDA	Sapparo City University
Prof.Dr. N.N. KERMANOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Olga PAVLOVSKAYA	Kuban State Agrarian University
Prof.Dr. P.S. PANKOV	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Rövşen MEMMEDOV	Sumgayit State University
Prof.Dr. Ramazan KHALIFE	El Ezher University
Prof. Dr. Ramil VALEYEV	Kazak State University
Prof. Dr. Rinat GATAULLİN	Ufa State University
Prof.Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Prof.Dr. Ryo YAMADA	Sapparo City University

Prof. Dr. Talgat DANIYAROV	Akhmed Yesevi University
Prof. Dr. Vera DANILOVA	North-Eastern Federal University
Prof.Dr. Yang ZITONG	Wuhan University
Assoc. Prof.Dr. Zaituna DUDAREVA	Bashkir State University
PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU	
Assoc.Prof.Dr. Ahmet KULAS	Al - Farabi Kazak National University
Assoc.Prof.Dr. Ahmed LID	El Ezher University
Prof. Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M.Auezov South Kazakhstan State University
Prof.Dr. Alia R. MASALIMOVA	Al - Farabi Kazak National University
Prof. Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University
Assoc. Prof. Dr. Akmarzhan AKYZHANOVA	International Information Technology University
Prof.Dr. Atif Muhammed El EKRET	El Ezher University
Assoc. Prof. Dr. Assem SAGATOVA	Karaganda State Technical University
Assoc.Prof.Dr. Bazarhan İMANGALIYEVA	K.Zhubanov Aktobe State Regional University
Assoc.Prof.Dr. Bekzhan B. MEYRBAEV	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc.Prof.Dr. B.K. ZAYADAN	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Fujimaki HARUYUKI	Tottori University
Prof.Dr. George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute
Prof.Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al - Farabi Kazak National University
Assist.Prof.Dr. Gülbahar ATASEVER	Muğla Sıtkı Koçman University
Prof.Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Güzeliye HAZIYEVA	G. İbrahimov Language, Literature and Art Institute
Assoc. Prof. Dr. G.BAİMUKHAMEDOVA	Kostanay Social-Technical University
Prof.Dr. Gulzar İBRAHİMOVA	Baku Eurasian University
Prof.Dr. Ghulam DASTGEER	Pakistan Air University
Prof.Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abilay Han International Relations University
Assoc. Prof. Dr. İlnur ZAKIYEV	Bashkir State University
Prof.Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Keles Nurmaşılı JAYLIBAY	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc.Prof.Dr. Kenes JUSUPOV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Prof.Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Kulaş MAMIROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Nagbdu KAMAROVA	Yessenov University
Assoc. Prof. Dr. Rasul İMAMKULOV	Termez State University
Assoc. Prof. Dr. Rozaliya BAYAZİTOVA	Bashkir State Pedagogical University
Assoc. Prof. Dr. Ruzikul MUSTAFAKULOV	Termez State University
Prof.Dr. Susin Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University
Prof.Dr. Shigeko KAMISHİMA	Sapparo City University
Prof.Dr. Şara MAJİTAYEVA	E.A. Buketov Karaganda State University
Prof.Dr. Takashi HASUNI	Sapparo City University
Prof.Dr. Tsendiin BATTULGA	Moğolistan State University
Prof.Dr. T.O. ABİSEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Tughral YAMIN	Pakistan National University Of Science
Prof.Dr. Ulbosın KIYAKBAEVA	Abay Kazak National Pedagogical University
Prof.Dr. Usam Faruk İMAM	El Ezher University
Prof.Dr. Vera ABRAMENKOVA	Institute of Family and Educational Studies in Russia
Prof.Dr. Vladimir VISLİVİY	National Technical University of Ukraine
Assoc.Prof.Dr. Yoshio KANAZAKI	Tohoku University
Prof.Dr. Wakako SADAHIRO	Sapparo City University
Prof.Dr. Wali RAHMAN	Sarhad University Of Science & Information
Assoc.Prof.Dr. A. Salih ABDULVEHHAB	El Ezher University
Assoc. Prof. Dr. Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University
Assoc.Prof.Dr. Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University
REFeree LIST / HAKEM LİSTESİ	
Prof.Dr. Mehmet ÖZKARTAL	Süleyman Demirel University
Prof.Dr. Oğuz DİLMAÇ	İzmir Katip Çelebi University
Prof.Dr. Şükrü ADA	Bursa Uludağ University
Associate Prof.Dr. Adem BAYAR	Amasya University
Associate Prof.Dr. Fatih KONAK	Hitit University
Associate Prof.Dr. Mehmet SAĞ	Akdeniz University
Associate Prof.Dr. Musa GÜN	Recep Tayyip Erdoğan University
Associate Prof.Dr. Ömer Okan FETTAHLIOĞLU	Kahramanmaraş Sütcü İmam University
INDEXED / İNDEKSLER	
ICI Journals Index Copernicus	
SOBİAD Atf Dizini	
Directory of Research Journals Indexing	
International Institute Of Organized Research (I2OR)	
Citefactor indexing	
Scientific Journal Impact Factor (SJIFactor)	
Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD Index)	
Root Society for Indexing and Impact Factor Service	
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)	
Society of Economics and Development	
International ResearchBible (Academic Resource Index)	

General Impact Factor
Social Science Research Network (SSRN)
Active Search Results Engineer (ASR)
International Society for Research Activity (ISRA) Journal-Impact-Factor (JIF)
ISSUU Journal Listings
OCLC WorldCat

Ahmet ÜSTÜN & Mustafa GÜRLEK

Okul Müdürlerine Göre Okul Yöneticisi Atamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Olası Çözüm Önerileri

The Encountered Problems in Appointment of School Managers and Possible Solution Suggestions According to School Principals
624-631

Şemseddin Ziya DAĞLI

Picasso'nun Sanat Pratiğinde Primitivizm Etkisi

Influence of Primitivism in Picasso's Art Practice
632-644

Özlem KUM

Kitap Kapaklarının Roland Barthes'ın Göstergebilimsel Çözümleme Yöntemi İle İncelenmesi "Savaş Çekiç Örneği"

Examining Book Covers With Roland Barthes' Semiotic Analysis Method "Savaş Çekiç Example"
645-654

Hülya CAMCI & Muhammet Lütfullah GÜVENÇ

Kadın Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışları

Leadership Behaviors of Female School Administrators
655-660

Melih KUTLU & Diler TÜRKOĞLU

Teknoloji Firmalarında Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisi

The Effect Of Capital Structure Decisions On Profitability In Technology Firms
661-667

Nadire KARADEMİR

Kahramanmaraş'ta Yaratıcı Aktörlerin Kültürel Anlamda Değerlendirilmesi

A Cultural Evaluation Of Creative Actors In Kahramanmaraş
668-683

Bülent YAMAN

Satrancın Akademik Başarıya Etkisi (Doküman İncelemesi)

The Effect of Chess on Academic Achievement (Document Review)
684-691

Emel ERKAPLAN & Gülhan GÜLDÜR

Bey pazarı'nda Bulunan Kare Biçimli Tepelikler Üzerine Bir Araştırma

A Study into Square-shaped Tepelik(s)* Found in Bey pazarı
692-705

Okul Müdürlerine Göre Okul Yöneticisi Atamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Olası Çözüm Önerileri

The Encountered Problems in Appointment of School Managers and Possible Solution
Suggestions According to School Principals

Ahmet ÜSTÜN Mustafa GÜRLEK

Prof.Dr. Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Amasya, Türkiye
Okul Müdürü, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi YL. Öğrencisi, Amasya, Türkiye

ÖZET

Bu araştırmanın amacı yönetici atamalarında karşılaşılan sorunları belirlemek ve bu sorunların olası çözümlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda müdür olarak görev yapan okul yöneticileriyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim deseni sınırları içinde hazırlanmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemi çerçevesinde benzeşik (homojen) örneklemle tekniğiyle belirlenmiştir. Çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Amasya ilindeki devlet okullarında müdür olarak görev yapan 10 yöneticiden oluşmaktadır. Araştırmacılar, veri toplamak amacıyla okul yönetici atamalarıyla ilgili sorunları ve olası çözüm yollarını daha detaylı bir şekilde incelemek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurmuşlardır. Verilerin çözümlenmesi betimsel analiz anlayışına göre yapılmıştır. Katılımcılar okul yöneticisini; nesnel ölçütlerle atanma, çalışanları belli davranışlara yönlendirebilme, etkili iletişim becerisine sahip olma, yönetim sürecini iyi bilme, okulun beklentilerini karşılama ve liyakatlı olma şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunları; atama yönetmeliklerinin sık sık değişmesi, okul yöneticilerin liyakata dayalı seçilmemesi, okul yöneticilerinin profesyonel şekilde yetiştirilmemesi, okul yöneticiliğinin meslekleşmemesi, okul yöneticisi seçiminde gerçekçi ölçütler olmaması, okul yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izlenmemesi ve okul yöneticilik görevi eğitimi alınmaması şeklinde sıralamışlardır. Katılımcılar okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yolları ile ilgili olarak; yönetici seçimini liyakata dayalı yapma, yönetici atamasında adaleti sağlama, yeterliliği ve sürekliliği olan politikalar izleme, okul yöneticiliğini meslek haline getirme, okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenleme, yönetici atamalarını siyasetten bağımsız yapma ve liderlik özelliğine sahip yöneticiler seçme gibi birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Yukarıdaki bulgular doğrultusunda araştırmacılar, Türk eğitim sisteminin bir gerçekliği olan yönetici atamalarında karşılaşılan sorunların üstesinden gelinerek; liyakata önem veren, siyasi etkiden uzak, nesnel ölçütleri olan, herkesin kabul edebileceği, sürekliliği olan ve sorunları kalıcı olarak çözebilecek yönetmelikler hazırlanması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Anahtar Sözcükler: Yönetici, Yönetim, Okul Yöneticisi, Atama, Yönetici Ataması

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the problems encountered in manager appointments and to reveal possible solutions to these problems. For this purpose, the research was carried out with school administrators who work as principals under the Ministry of National Education. This study was prepared within the boundaries of the phenomenology pattern, which is one of the qualitative research methods. The study group of this research was determined by the homogeneous sampling technique within the framework of purposive sampling method. The working group consists of 10 administrators working as principals in public schools in Amasya in the 2021-2022 academic year. In order to collect data, the researchers applied semi-structured interview technique to examine the problems and possible solutions related to the appointment of school administrators in more detail. The analysis of the data was made according to the descriptive analysis approach. Participants the school administrator; They expressed it as being appointed with objective criteria, directing employees to certain behaviors, having effective communication skills, knowing the management process well, meeting the expectations of the school and being competent. In addition, the participants; the problems encountered in the appointment of school administrators; They listed the changes in the appointment regulations frequently, the school administrators not being selected based on merit, the school administrators not being trained professionally, the lack of professionalism in school administration, the lack of realistic criteria in the selection of school administrators, the failure to follow consistent policies in the appointment of school administrators, and the lack of school administrator training. Regarding the possible solutions to the problems encountered in the appointment of school administrators, the participants; They made some suggestions such as making the selection of administrators based on merit, ensuring justice in the appointment of administrators, following policies with competence and continuity, making school administrators a profession, organizing programs to train school administrators, making administrator appointments independent from politics and choosing administrators with leadership characteristics. In line with the above findings, the researchers overcame the problems encountered in the appointment of administrators, which is a reality of the Turkish education system; They concluded that regulations that attach importance to merit, that are far from political influence, that have objective criteria, that everyone can accept, that are continuous and that can solve problems permanently.

Keywords: Administrator, Administration, School Administrator, Appointment, Administrator Appointment.

1. GİRİŞ

Yönetim ve eğitim bilimlerindeki ilerlemeler, eğitimle ilgili kurumların işlevlerini etkili olarak yerine getirebilmeleri amacıyla kaynakların daha iyi bir şekilde yönetilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kamu yönetiminde özel bir alt disiplin şeklinde yer alan eğitim yönetimindeki uygulama alanlarından biri olan okul yönetiminin; nitelikli insan yetiştirilmesi, toplumun kalkınması, ülkede ve dünyada yaşanan sorunlarla başa çıkılması gibi durumlarla ilgili yeri ve önemi günümüzde daha da belirginleşmekte, bu alandaki yöneticilere olan ilgi ve ihtiyaç artmaktadır (Yiğit, 2008).

Çakır'a (1999) göre okul yönetimindeki temel amaç, insanların ve yer aldıkları toplumun her yönden gelişip zenginleşmesini sağlamak; bağlı bulunduğu eğitim örgütününün, eğitim politikaları ve örgütce belirlenen hedefler doğrultusunda yaşamasını ve canlı kalmasını sağlamaktır. Okul yöneticiliği; toplumun eğitime olan ihtiyacını karşılayıp eğitimde temel birim görevi olan okulun, amaçlar doğrultusunda yönetilmesini sağlamaktır (Bursalıoğlu, 2005). Eğitimle ilgili etkili bir yönetimde, okuldaki yöneticiler en önemli etkenlerin başındadır. Eğitimin kalitesini

artırmada okul yöneticileri önemli roller üstlenmektedir (Karip, 2004). Küçükahmetoğlu'na (2012) göre okul yöneticisinin etkili bir yönetim sergileyebilmesi, okul yönetiminin kavram ve süreçlerinin yanında davranış bilimlerini de bilmesi ile olanaklıdır. Farklı eğilim ve beklentilere sahip toplumsal güçlerin ortasında bulunan okul yöneticisi, bu toplumsal güçlerin hepsi ile diyalog kurarak, okulun toplum tarafından belirlenmiş ya da onaylanmış amaçlarını gerçekleştirmek durumundadır (Aydın, 2014).

Ülke genelinde eğitim kurumlarında, personel ve öğrenci sayılarında gerçekleşen hızlı artış birtakım sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Yönetimle ilgili durum da bu sorunlardan biridir. Bu sorun yöneticilerin sahip olduğu nitelikleri ve yetiştirilmelerini yeniden gözden geçirerek yöneticilerin hızla artan değişim ve gelişim doğrultusunda yetiştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yöneticiler, eğitim kurumlarına öğretmenler arasından seçilerek atanmaktadırlar. Yönetici seçilen bu öğretmenlerin çoğu okul yöneticiliği konusunda herhangi bir eğitim görmemiştir. Bundan dolayı yönetici seçilen öğretmenlerdeki deneyim eksikliği, göreve başladıklarında yönetimde birçok sorunla karşılaşmalarına neden olmaktadır (Ergin 2016). Okul yöneticiliği görevinin bir uzmanlık gerektiren alan olarak kabul edilmesi durumunda, okul yöneticisi adaylarının bu rolün gerektirdiği şekilde yetiştirilip bazı konularla ilgili birtakım yeterliliğe sahip olmaları gerekmektedir (Terci, 2008). Turan'a (2007) göre Türkiye'de yöneticilik, profesyonel bir meslek şeklinde tasarlanmamış olup buna yönelik olarak yönetici yetiştiren program da bulunmamaktadır. Yöneticiliğinin profesyonel bir meslek şeklinde görülmemesi durumu, okul yöneticilerindeki görev alanlarının tanımlanmasını da güçleştirmektedir. Türkiye'de okul yöneticiliğini bir yeterlik ve uzmanlıkla ilgili alan olarak görmeme ve yönetici olacak adaylara hizmete başlamadan önce yöneticilikle ilgili eğitim vermeme gibi durumlar sonucunda okul yöneticilerini seçme ve atama sisteminde gerçekçi olmayan uygulamalar ortaya çıkmaktadır (Memduhoğlu, 2007).

Yiğit'e (2008) göre, yönetici atamalarında kariyer ve liyakat kriterlerine uyulmaması sonucunda çok farklı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yöneticiliğe atanan kişilerin yeterlilik durumu sorun yaşatabilir. Yöneticilik yapmak için yeterli eğitim alamayıp tecrübe eksikliği olan, görevin gerektirdiği özellikleri taşımayan kişilerin yönetici olarak atanmasını okuldaki diğer personellerin kabullenmesi çok zor olabilir. Bu durumda personeller, yöneticinin almış olduğu kararları sürekli eleştirip kendisinin bu görevin gerektirdiği yeterliliğe sahip olmadığı konusunda çeşitli yorumlarda bulunabilirler. Kısacası, eğitim kurumlarında gerçekleştirilen yöneticilerin atanması ve yer değiştirmeleriyle ilgili olarak yönetmeliklerde yapılan değişiklikler konuyla ilgili yaşanan problemleri ortadan kaldıramamış ve bütün bu uygulamaların süresi uzun olamamıştır. Eğitim kurumlarına yapılan yönetici atamalarıyla ilgili tutarlı politikalar izlenememiş ve yönetmeliklerde siyasi etkinin yer aldığı uygulamaların önüne geçilememiştir (Güçlüoğulları, 2013).

Yöneticilerin liyakate dayalı bir şekilde nesnel ölçütler kullanılarak seçilmesi bir okulun yönetiminin etkililiği açısından büyük öneme sahiptir. Yöneticilik için nesnel ölçütler belirlenip herkesin bu görevlere başvurmak için özelliklerinin yetmediği durumlarda da herhangi bir sorun olmaz ve herkes sahip olduğu hakka razı bir şekilde, ataması yapılan kişinin göreve bunu hak ederek geldiğini düşünecektir. Tortop'a (1994) göre eğitim kurumlarına atanacak yöneticilerin seçilmesi, yetiştirilmesi ve atanmasındaki süreç siyasetten tamamen bağımsız olmalıdır. Yönetici adaylarının, yöneticiliklere atanmalarında ve atandıktan sonra görevlerini yaparken uygulanacak tüm işlemlerde keyfiyetten ve kişisel takdirlerden, siyasi partilerin doğrudan ya da dolaylı müdahalelerinden uzak, yalnızca hizmetlerinin gerektirdiği niteliklere göre objektif yöntemlere tabi olması gerekmektedir. İyi bir eğitim kurumun yöneticisinin seçiminde doğru ölçütler kullanılabilir. Bu ölçütlerde tarafsızlığı sağlayıp yöneticide niteliği arttıracak özellikler yer almalıdır. Atamalarda yöneticilerin liyakat esaslı nesnel ölçütler vasıtasıyla seçilmesi ve görevlendirilmesi bir okulun etkili olarak yönetilmesinde büyük öneme sahiptir (Dilbaz ve Atış, 2021). Yöneticilerin ataması, istenilen yöne çekilebilen, adam kayırmaya fırsat veren değil, herkes için nesnellığın ve adaletin sağlandığı yönetmeliklerle yapılmalıdır. Ancak bu yöntemlerle atanan yöneticiler astlar tarafından kabul edilip bu göreve hak ederek geldiği düşünülerek onların bu yöneticilere saygı gösterileceği düşünülmektedir (Yiğit, 2008).

Yöneticinin görevi toplumsal ve bilimsel değerler yoluyla örgütü geliştirmektir. Rekabet, gelişme ve ilerlemenin hızlı olduğu bir dönemde yarışın içinde olabilmenin yolu eğitimden geçmektedir. Bu nedenden dolayı eğitim yöneticileri bu yolu çizip her zaman yol gösterirler (Çelik, 2002). Cemaloğlu (2005) okulun etkili yönetilebilmesi için iletişim becerisinin güçlü olmasına, liderliğe, yeterli düzeyde yönetim bilgisine gereksinim olduğunu, bu özellikleri taşıyan yöneticilerin eğitilmesinin, istihdamının ve seçiminin çok önemli olduğuna vurgu yapar. Bütün bu sonuçlar; yönetici atamalarında liyakatın temel alınıp nesnel ölçütlerin kullanılmasını, yöneticinin niteliğini arttıracak uygulamalara yer vermeyi, onları en iyi şekilde yetiştirecek programlar geliştirmeyi, yöneticiliğin uzman olarak tanımlanıp meslek haline getirmek için gerekli çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yönetici atamalarıyla ilgili uzun zamandan beri yaşanan değişik sorunların günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Bu sorunun çözümü yöneticilerin niteliklerine, eğitim öğretim sürecine ve eğitimin niteliğinin artmasına katkı sunacaktır.

Bu çalışmada, yönetici atamalarında karşılaşılan sorunları belirlemek ve bu sorunların çözümlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen araştırma sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

1. Okul yöneticisinin tanımı nedir?
2. Okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunlar nelerdir?
3. Okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yolları nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu başlık altında araştırma yöntemi, deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Yöntemi ve Deseni

Okul müdürü gözüyle yönetici atamalarında karşılaşılan sorunları ve bu sorunlarla ilgili olası çözüm yollarını ortaya koymak için yapılan bu araştırma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Baş ve Akturan (2017) nitel çalışmayı, keşif odaklı bir yöntem olan derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek farklı duygu, düşünce ve bakış açılarının yansımalarını değerlendirmenin en etkin yolu olarak belirtmektedirler.

Bu bağlamda ilgili çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda olgubilim deseni kullanılarak düzenlenmiştir. Olgubilim, günlük hayatta karşılaşıp tam anlamıyla yabancı olunmayan ancak anlamı da tam olarak bilinmeyen olguları derinlemesine inceleme olanağı tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en verimli biçimde kullanılması için bilgi yönünden zengin durumlar seçilebilmektedir. Bu örnekleme yöntemi, ilgilenilen konu hakkında bilgi ve deneyim bakımından donanımlı olan birey ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içermektedir (Yağar ve Dökme, 2018).

Amaçlı örneklem yönteminin sınırları içerisinde yer alan benzeşik (homojen grup) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş olan çalışma grubunu, toplumdaki özellikleri bakımından benzer olan bireylerin yer aldığı 10 kişi oluşturmaktadır. Benzeşik örneklem yönteminde, küçük ve homojen bir örneklem ele alınıp belli alt grupları ayrıntı bir şekilde incelemek ve araştırmak amaçlanmaktadır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

Çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Amasya ilindeki devlet okullarında yöneticilik görevi yapan 10 müdür oluşturmaktadır. Çalışmaya katkı veren müdürlerin kendilerini rahat hissedip düşüncelerini açıkça söyleyebilmeleri için kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve katılımcılar M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9 ve M10 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Okul Müdürlerine Ait Demografik Özellikler

	Eğitim Düzeyi	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Yöneticilik Kıdemi	Görevi
Katılımcı 1	Lisans	Erkek	16-20 Yıl	1-5 Yıl	Müdür
Katılımcı 2	Lisans	Erkek	16-20 Yıl	1-5 Yıl	Müdür
Katılımcı 3	Lisans	Erkek	16-20 Yıl	6-10 Yıl	Müdür
Katılımcı 4	Yüksek Lisans	Erkek	16-20 Yıl	6-10 Yıl	Müdür
Katılımcı 5	Lisans	Bayan	21-25 Yıl	11-15 Yıl	Müdür
Katılımcı 6	Lisans	Erkek	21-25 Yıl	11-15 Yıl	Müdür
Katılımcı 7	Lisans	Erkek	21-25 Yıl	16-20 Yıl	Müdür
Katılımcı 8	Lisans	Erkek	21-25 Yıl	16-20 Yıl	Müdür
Katılımcı 9	Lisans	Erkek	31-35 Yıl	21-25 Yıl	Müdür
Katılımcı 10	Lisans	Erkek	31-35 Yıl	26-30 Yıl	Müdür

Tablo 1'de belirtilen veriler incelendiği zaman araştırmaya katılan okul müdürlerinin %90'ının erkek, %10'unun bayan olduğu görülmektedir. Mesleki kıdem açısından bakıldığında katılımcıların %40'ının 16-20 yıl aralığında, %40'ının 21-25 yıl aralığında, %20'sinin 31-35 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Yöneticilik kıdemi olarak değerlendirildiğinde katılımcıların %20'sinin 1-5 yıl aralığında, %20'sinin 6-10 yıl aralığında, %20'sinin 11-15 yıl aralığında, %20'sinin 16-20 yıl aralığında, %10'unun 21-25 yıl aralığında, %10'unun 26-30 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların %90'ı lisans mezunu, %10'u yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların tamamı okul müdürüdür.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Görüşmede kullanılacak soruların hazırlanmasında öncelikle araştırma konusu ile ilgili literatür taramasına başvurulmuştur. Bu bağlamda oluşturulan görüşme soruları uzman görüşü alınmak amacı ile 2 akademisyene gösterilmiş; sonrasında soruların anlaşılabilirliği açısından 2 yöneticiye ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama ile yöneticilerden alınan geribildirimler neticesinde görüşme sorularının son hali elde edilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurularak yönetici atamalarında yaşanan sorunları, okul müdürlerinin bakış açılarından daha ayrıntılı olarak incelemek amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için kullanılan soruların bir kısmı önceden hazırlanır ve bir kısmı da görüşme sırasında katılımcıların söylemlerinden

yola çıkılarak meydana getirilir (Patton, 2010). Bundan dolayı görüşme soruları görüşme yapılmadan önce hazırlanmış; görüşme esnasında katılımcıların verdikleri cevaplar baz alınarak soruların yerlerinde değişiklik yapılmış ve yeni sorular eklenmiştir.

Görüşme formunda bulunan sorulara yöneticilerinin verdikleri yanıtlar kayıt altına alınmış ve katılımcılara ait her bir veri sistemli olarak kodlanmıştır. Görüşme esnasında müdürlerin soruları yanıtlarken araştırmacıdan etkilenmemesine özen gösterilmiş ve her görüşme yaklaşık olarak 25-30 dakika sürmüştür. Görüşme sorularına ek olarak araştırmanın amacına sadık kalmak koşuluyla katılımcıların düşüncelerinden daha çok faydalanmak, bu sayede daha derinsel bilgilere ulaşmak amacı ile ilave sorulara başvurulmuştur. Görüşme esnasındaki ek sorular, elde edilen verilerin daha zenginleşip detaylanmasına imkan vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Görüşmeler sonucunda ulaşılan veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analizdeki gaye, ham olarak elde edilen verileri okuyucuların kavrayacakları ve istediklerinde kullanabilecekleri duruma getirmedir. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önce belirtilen temalara/kodlara göre özetlenip yorumlanmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen çözümlemede görüşmenin yapıldığı veya durumu gözlenen kişilerin düşüncelerini dikkat çekici biçimde belirtmek için doğrudan yapılan alıntılara çok sık yer verilir (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun ve Yıldırım, 2001; Yıldırım ve Şimşek 2011).

3. BULGULAR

Araştırmada ulaşılan verilerin analizi araştırma soruları doğrultusunda yapılmıştır. Buna göre araştırmadaki birinci soru “Yöneticinin tanımı nedir?” şeklindedir. Ulaşılan verilerin analizi yapıldığında katılımcılar okul yöneticisi kavramını; 1. nesnel ölçütlerle atanma, 2. çalışanları belli davranışlara yöneltebilme, 3. etkili iletişim becerisine sahip olma, 4. yönetim sürecini iyi bilme, 5. okulun beklentilerini karşılama ve 6. liyakatlı olma şeklinde sıralamışlardır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 2. Okul Yöneticisine İlişkin Algılar

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Nesnel Ölçütlerle Atanma	5	20	“Okul yöneticisi, nesnel ölçütlerle seçilip bir yöneticide bulunabilecek bütün niteliklere sahip olması gereken kişidir.” (M2).
2	Çalışanları Belli Davranışlara Yöneltebilme	5	20	“Okul yöneticisi, örgüt çalışanlarını belli davranışları yapmaya yöneltebilme özelliğine sahip olması gereken kişidir.” (M1).
3	Etkili İletişim Becerisine Sahip Olma	5	20	“Okul yöneticisine, etkili iletişim becerisine sahip ikna kabiliyeti yüksek; dürüstlük, tarafsızlık, güvenilirlik gibi özellikleri taşıması gereken kişidir diyebiliriz.” (M3).
4	Yönetim Sürecini İyi Bilme	4	16	“Okul yöneticisini, taşıdığı sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirebilmek için yönetimle ilgili süreci iyi bilmesi gereken kişi olarak tanımlayabiliriz.” (M6).
5	Okulun Beklentilerini Karşılama	3	12	“Okul yöneticisinin, belirlenen hedefler doğrultusunda okuldaki beklentiyi karşılayabilme yeterliliğine sahip kişilerden oluşması gerektiğini söyleyebiliriz.” (M5).
6	Liyakatlı Olma	3	12	“Okul yöneticisi; liyakatlı, yeniliklere açık, teknolojiyi iyi kullanabilen, mevzuata hakim, belirli bir misyon ve vizyona sahip olma gibi özellikler taşıması gereken kişidir.” (M4).
	Toplam	25	100	

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılım sağlayan müdürlerin, okul yöneticisinin tanımıyla ilgili algıları; nesnel ölçütlerle atanma %20 oranında, çalışanları belli davranışlara yöneltebilme %20 oranında, etkili iletişim becerisine sahip olma %20 oranında, yönetim sürecini iyi bilme %16 oranında, okulun beklentilerini karşılama %12 oranında ve liyakatlı olma %12 oranında belirtmişlerdir.

Araştırmanın ikinci sorusu “Okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunlar nelerdir?” şeklindedir. Ulaşılan veriler analiz edildiğinde katılım sağlayanların yönetici atamalarında karşılaşılan sorunları; 1. atama yönetmeliklerinin sık sık değişmesi, 2. okul yöneticilerin liyakata dayalı seçilmemesi, 3. okul yöneticilerinin profesyonel şekilde yetiştirilmemesi, 4. okul yöneticiliğinin meslekleşmemesi, 5. okul yöneticisi seçiminde gerçekçi ölçütler olmaması, 6. okul yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izlenmemesi ve 7. okul yöneticilik görevi eğitimi alınmaması olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 3. Katılımcıların Okul Yöneticisi Atamalarında Karşılaşılan Sorunlarla İlgili Görüşleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yönetici Atama Yönetmeliklerinin sık sık değişmesi	5	20	“Okul yöneticisi atamalarında yönetmeliklerin ve kullanılan ölçütlerin sürekli değişmesi, ölçütlerde geçerlik ve güvenilirlikle ilgili sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.” (M2).
2	Okul Yöneticilerin liyakata Dayalı Seçilmemesi	4	16	“Okul yöneticileri, liyakat esaslı seçilmeyip siyasetten tamamen bağımsız olmadığından yönetimden etkili sonuç alınamamaktadır.” (M10).
3	Okul Yöneticilerinin Profesyonel Şekilde Yetiştirilmemesi	4	16	“Okul yöneticiliği ikinci bir görev olarak kabul edildiğinden öğretmenlik göreviyle yöneticilik görevi karıştırılmakta ve yöneticilerin yetişmesine gerekli özen gösterilmemektedir.” (M6).
4	Okul Yöneticiliğinin Meslekleşmemesi	4	16	“Okul yöneticiliğinin farklı bir meslek olmayıp öğretmenlik mesleğinin yanında ikinci bir görev olması, yönetimde istenilen verimin alınmasını

güçleştirmektedir.”(M9).

5	Okul Yönetici Seçiminde Gerçekçi Ölçütler Olmaması	3	12	“Okul yöneticisi seçerken kullanılan kriterlerin yöneticiliğin niteliğini artıracak düzeyde olmaması istenilen neticenin alınmasını engellemektedir.”(M5).
6	Okul Yöneticisi Atamalarında Tutarlı Politikalar İzlenmemesi	3	12	“Okul Yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izleyememe, başarılı yöneticilerin atanmasında ve yetiştirilmesinde sorun yaratmaktadır.”(M4).
7	Okul Yöneticilik Görevi Eğitimi Alınmaması	2	8	“Okul yöneticiliğine atanacaklarda yöneticilikle ilgili görevin gerektirdiği konularda eğitim alma zorunluluğunun bulunmaması, yöneticiliğin arzu edilen seviyeye gelmemesindeki etkenlerden biridir.”(M1).
Toplam		25	100	

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan müdürlerin, okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunları; yönetici atama yönetmeliklerinin sık sık değişmesi %20 oranında, okul yöneticilerin liyakata dayalı seçilmemesi %16 oranında, okul yöneticilerinin profesyonel şekilde yetiştirilmemesi %16 oranında, okul yöneticiliğinin meslekleşmemesi %16 oranında, okul yönetici seçiminde gerçekçi ölçütler olmaması %12 oranında, okul yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izlenmemesi %12 oranında ve okul yöneticilik görevi eğitimi alınmaması %8 oranında belirtmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü sorusu “Okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yolları nelerdir?” şeklindedir. Ulaşılan veriler analiz edildiğinde katılımcıların okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yollarını; 1. yönetici seçimini liyakata dayalı yapma, 2. yönetici atamasında adaleti sağlama, 3. yeterliliği ve sürekliliği olan politikalar izleme, 4. okul yöneticiliğini meslek haline getirme, 5. okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenleme, 6. yönetici atamalarını siyasetten bağımsız yapma ve 7. liderlik özelliğine sahip yöneticiler seçme olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 4. Katılımcıların Okul Yöneticisi Atamalarında Karşılaşılan Sorunların Olası Çözüm Yollarıyla İlgili Görüşleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yönetici Seçimini Liyakata Dayalı Yapma	4	20	“Okul yönetici seçimlerinde liyakata öncelik verilerek yönetimde etki artırılmalıdır.”(M8).
2	Yönetici Atamasında Adaleti Sağlama	4	20	“Okul yönetici ataması, herkes için tarafsızlık ve adaleti sağlayan yönetmeliklerle yapılmalıdır.”(M2).
3	Yeterliliği ve Sürekliliği Olan Politikalar İzleme	3	15	“Okul yöneticisi atamalarıyla ilgili yeterliliği ve sürekliliği olan politikalar izlenmeli, sorunları kalıcı olarak çözecek yönetmelikler hazırlanmalıdır.”(M3).
4	Okul Yöneticiliğini Meslek Haline Getirme	3	15	“Okul yöneticiliğinin etkisini ve verimini artıracak çalışmalar yapıp yöneticilik kendi alanında yetişen bir uzman olmalı ve meslek haline getirilmelidir.”(M7).
5	Okul Yöneticisi Yetiştirecek Programlar Düzenleme	2	10	“Okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenlenip en az, yönetim alanında yüksek lisans yapılması sağlanmalı ve en az bu alanda iki yıl mesleğe hazırlık eğitimi verilmelidir.”(M5).
6	Yönetici Atamalarını Siyasetten Bağımsız Yapma	2	10	“Yönetici Seçme ve Atamalarında süreç, siyasetten tamamen bağımsız olarak işlemelidir.”(M4).
7	Liderlik Özelliğine Sahip Yöneticiler Seçme	2	10	“Okul yöneticisi; mevzuata hakim, iletişim becerisi yüksek, protokol bilgisine sahip, teknolojiyi üst düzeyde kullanan ve liderlik özelliği taşıyan kişilerden oluşmalıdır.”(M10).
Toplam		20	100	

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan müdürler, okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yollarını; yönetici seçimini liyakata dayalı yapma %20 oranında, yönetici atamasında adaleti sağlama %20 oranında, yeterliliği ve sürekliliği olan politikalkar izleme %15 oranında, okul yöneticiliğini meslek haline getirme %15 oranında, okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenleme %10 oranında, yönetici atamalarını siyasetten bağımsız yapma %10 oranında ve liderlik özelliğine sahip yöneticiler seçme %10 oranında belirtmişlerdir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan okullarda müdürlük görevinde bulunan okul yöneticileriyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan müdürler okul yöneticisi kavramını; 1. nesnel ölçütlerle atanma, 2. çalışanları belli davranışlara yönltebilme, 3. etkili iletişim becerisine sahip olma, 4. yönetim sürecini iyi bilme, 5. okulun beklentilerini karşılama ve 6. liyakatlı olma şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bu araştırmanın sonuçlarının bazı araştırmalarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin Koçel (1998) yöneticiyi, örgütte bulunan elemanları belli davranışlara yönltebilme sanatını icra eden kişi olarak ifade etmiştir. Erdoğan’a (2000) göre ise yönetici, çevre koşullarında oluşan farklılaşmalara rağmen, belirlediği hedefleri belli zaman diliminde gerçekleştirmek için maddi ve manevi özellikler taşıyan insan kaynaklarını uyumlu bir şekilde kullanıp çalıştıran kişidir. Verilebilecek başka bir örnek ise Dilbaz ve Atış’ın (2021) çalışmalarında; okulu etkili bir şekilde yönetmek ve burada bulunan bireyleri belirlenen hedefler doğrultusunda harekete geçirmek amacıyla okul yöneticisinin, elinde bulundurduğu yasal gücün yanında insani, teknik ve kavramsal boyutların olduğu kimi becerilere de sahip olması gerektiğini belirtmeleridir.

Araştırmacılar, katılımcıların okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunları; 1. atama yönetmeliklerinin sık sık değişmesi, 2. okul yöneticilerin liyakata dayalı seçilmemesi, 3. okul yöneticilerinin profesyonel şekilde yetiştirilmemesi, 4. okul yöneticiliğinin meslekleşmemesi, 5. okul yöneticisi seçiminde gerçekçi ölçütler olmaması, 6. okul yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izlenmemesi ve 7. okul yöneticilik görevi eğitimi alınmaması olarak ifade ettiklerini bulmuşlardır. İlgili literatür incelendiğinde, gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde okullara yönetici atamalarında birtakım ciddi problemlerle karşılaşıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın sonuçlarının bazı araştırmalarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin; Bursalıoğlu'na (2002) göre, Türk eğitim sisteminde yöneticilik görevinin meslekleşmesi ve kuramsallaştırılmasındaki en büyük probleminden biri öğretmenlik göreviyle yönetici görevinin karıştırılıp yöneticilerin yöneticilik görevi için profesyonel şekilde yetiştirilememesidir. Ayrıca Arıkan (2007), okul yöneticilerinin öğretmenlik görevinden ayrı olarak yönetim süreçlerinde, personel yönetiminde, okul yönetimi ve ekonomisinde, öğretimsel ve teknolojik liderlikte, iletişimde vb. alanlarda bu anlara uygun olarak yetişmiş olması gerektiğini belirtmektedir.

Araştırmacılar, katılımcıların okul yöneticisi atamalarında karşılaşılan sorunların olası çözüm yollarını; 1. yönetici seçimini liyakata dayalı yapma, 2. yönetici atamasında adaleti sağlama, 3. yeterliliği ve sürekliliği olan politikalar izleme, 4. okul yöneticiliğini meslek haline getirme, 5. okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenleme, 6. yönetici atamalarını siyasetten bağımsız yapma ve 7. liderlik özelliğine sahip yöneticiler seçme olarak sıraladıkları sonucuna ulaşmışlardır. İlgili literatüre bakıldığında, bu araştırma sonuçlarının bazı araştırmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin Baş'a (2016) göre, okul yöneticileri artık okulun rutin işlerini yapan kişiler olmaktan öte onlardan demokratik liderlik, öğretim liderliği, toplum liderliği, araştırmacılık ve insan kaynakları yöneticiliği gibi özellikler beklenmektedir. Yeterliliklerin tespit edilerek yöneticilerin seçiminde ve yetiştirmesinde bu doğrultuda programlar oluşturmak eğitim yönetimine daha açık olan net politikalarla istikrar kazandıracaktır.

Yukarıdaki tartışmalar, araştırmacıları konuyla ilgili birtakım sonuçlara ulaştırmıştır. Bunlar:

- ✓ Okul yöneticisi, nesnel ölçütlerle seçilmeli ve bir yöneticide bulunabilecek bütün niteliklere sahip olmalıdır.
- ✓ Okul yöneticisinin, örgüt çalışanlarını belli davranışları yapmaya yöneltebilme özelliğine sahip olması gerekir.
- ✓ Okul yöneticisinin, etkili iletişim becerisinin ve ikna kabiliyetinin yüksek olması; dürüstlük, tarafsızlık, güvenilirlik gibi özellikleri taşıması gerekir.
- ✓ Okul yöneticisinin, taşıdığı sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirebilmek için yönetimle ilgili süreci iyi bilmesi gerekir.
- ✓ Okul yöneticisinin, belirlenen hedefler doğrultusunda okuldaki beklentiyi karşılayabilme yeterliliğine sahip kişilerden oluşması gerekir.
- ✓ Okul yöneticisinin; liyakatlı, yeniliklere açık, teknolojiyi iyi kullanabilen, mevzuata hakim, belirli bir misyon ve vizyon sahibi olma gibi özellikler taşıması gerekir.
- ✓ Okul yöneticisi atamalarında yönetmeliklerin ve kullanılan ölçütlerin sürekli değişmesi, ölçütlerde geçerlik ve güvenilirlikle ilgili sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.
- ✓ Okul yöneticileri, liyakat esaslı seçilmeyip siyasetten tamamen bağımsız olmadığından onların yönetiminden etkili sonuç alınmamaktadır.
- ✓ Okul yöneticiliği ikinci bir görev olarak kabul edildiğinden öğretmenlik göreviyle yöneticilik görevi karıştırılmakta ve yöneticilerin yetişmesine gerekli özen gösterilmemektedir.
- ✓ Okul yöneticiliğinin farklı bir meslek olmayıp öğretmenlik mesleğinin yanında ikinci bir görev olması, yönetimde istenilen verimin alınmasını güçleştirmektedir.
- ✓ Okul yöneticisi seçerken kullanılan kriterlerin yöneticiliğin niteliğini artıracak düzeyde olmaması istenilen neticenin alınmasını engellemektedir.
- ✓ Okul yöneticisi atamalarında tutarlı politikalar izleyememe, başarılı yöneticilerin atanmasında ve yetiştirilmesinde sorun yaratmaktadır.
- ✓ Okul yöneticiliğine atanacaklarda, yöneticilikle ilgili görevin gerektirdiği konularda eğitim alma zorunluluğunun bulunmaması yöneticiliğin arzu edilen seviyeye gelmemesindeki etkenlerden biridir.

Yukarı belirtilen bulgular doğrultusunda araştırmacılar, yönetici atamalarında karşılaşılan sorunların çözümlerine ilişkin aşağıdaki çözüm önerilerini geliştirmişlerdir:

- ✓ Okul yönetici seçimlerinde liyakata öncelik verilerek yönetimde etki artırılmalıdır.
- ✓ Okul yönetici ataması, herkes için tarafsızlık ve adaleti sağlayan yönetmeliklerle yapılmalıdır.

- ✓ Okul yöneticisi atamalarıyla ilgili yeterliliği ve sürekliliği olan politikalar izlenmeli, sorunları kalıcı olarak çözecek yönetmelikler hazırlanmalıdır.
- ✓ Okul yöneticiliğinin etkisini ve verimini artıracak çalışmalar yapıp yöneticilik, kendi alanında yetişen bir uzmanlık olmalı ve meslek haline getirilmelidir.
- ✓ Okul yöneticisi yetiştirecek programlar düzenlenip en az, yönetim alanında yüksek lisans yapılması sağlanmalı ve en az bu alanda iki yıl mesleğe hazırlık eğitimi verilmelidir.
- ✓ Yönetici seçme ve atamalarında süreç, siyasetten tamamen bağımsız olarak işlemelidir.
- ✓ Okul yöneticisi; mevzuata hakim, iletişim becerisi yüksek, protokol bilgisine sahip, teknolojiyi üst düzeyde kullanan ve liderlik özelliği taşıyan kişilerden oluşmalıdır.

Yukarıdaki bulgular doğrultusunda araştırmacılar, Türk eğitim sisteminin bir gerçekliği olan okullara yönetici atamalarında birçok sorunla karşılaştığını ve sorunların üstesinden gelinerek; liyakata önem veren, siyasi etkiden uzak, nesnel ölçütleri olan, herkesin kabul edebileceği, sürekliliği olan ve sorunları kalıcı olarak çözebilecek yönetmelikler hazırlanması gerektiği sonucuna varmışlardır.

KAYNAKÇA

- Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., Coşkun, R. & Yıldırım, E. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Arıkan, G. (2007). *Milli eğitim bakanlığının okul yöneticilerini atama sürecinde izlediği politikaların ve uygulamaların incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Aydın, M. (2014). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Baş, E. A. (2016). *Okul yöneticilerinin yönetici görevlendirme yönetmeliğine ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Baş, T. & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (2002). *Okul yönetimde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (2005). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*, Ankara.
- Cemaloğlu, N. (2005). Türkiye’de okul yöneticisi yetiştirme ve istihdamı: varolan durum, gelecekteki gelişmeler ve sorunlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (2) 249-274.
- Christensen, L. B., Johnson, B. R. & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (Çev.Ed: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakır, T. (1999). *Cumhuriyetim 75. yılında türk milli eğitiminde ilköğretim*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çelik, V. (2002). *Eğitim yöneticisi yetiştirme politikasına yön veren temel eğilimler*. 21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Dilbaz, E., & Atış D. (2021). 2017, 2018 ve 2021 MEB yönetici seçme görevlendirme listelerinin yöneticiliğe ilk kez görevlendirme bağlamında karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (4), 366-384.
- Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. İstanbul: Sistem.
- Ergin, A. E. (2016). *Milli eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumlarına yönetici seçme ve atamaya ilişkin yönetici, öğretmen ve veli görüşlerinin değerlendirilmesi: Bir durum çalışması*.
- Güçlüoğulları, N. (2013). *Okul yöneticileri ve öğretmenlerin eğitim kurumlarına yönetici atamaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (İzmir ili Çiğli ilçesi örneği), Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi.
- Karip, E. (2004). *Yönetim biliminin alan ve kapsamı*. Y. Özden, (Ed.), Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı içinde (s. 1-39). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Küçükahmetoğlu, M. (2012). *Türkiye’de okullara yönetici yetiştirmenin gerekliliği*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Koçel, T. (1998). *İşletme Yöneticiliği*, Beta Basım Yayım. Basım, İstanbul.
- Memduhoğlu, H. B. (2007). Türk eğitim sisteminde okulların yönetimi ve okul yöneticilerinin yetiştirilmesi sorunsalı. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 176 s. 86-97.

- Patton, M. L. (2010). *Proposing empirical research: A Guide to the fundamentals*. Glendale, CA: Pyrczak Publishing.
- Terci, F. (2008). *İlköğretim okulu yöneticilerinin yönetici yeterlik davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Türkiye.
- Tortop, N. (1994). *Personel Yönetimi*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Turan, S. (2007). *Bir insan Olarak Okul Müdürü*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yağar, F. & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yiğit, F. (2008). *Cumhuriyet döneminde milli eğitim bakanlığının ilköğretim kurumlarına yönetici seçiminde uyguladığı yöntemlerin değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).

Picasso'nun Sanat Pratiğinde Primitivizm Etkisi

Influence of Primitivism in Picasso's Art Practice

Şemseddin Ziya DAĞLI

Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Antalya, Türkiye

ÖZET

Sanat; duygu, düşünce veya yaşantıların başkalarına aktarılmasında en dikkat çekici unsur olmuş ve zaman içerisinde çeşitli yöntem-tekniğin de kullanılmasıyla gelişerek insan yaşamında derin anlamlar kazanmıştır. İlk insanlardan günümüze değişen yaşam koşullarıyla birlikte yavaşça oluşan kültürün ve hızla gelişen teknolojinin çeşitli etkileriyle sanat anlayışı ve üretimi ivme kazanmıştır. İkel yaşam dönemlerinde çeşitli nedenlerle üretilen ürünler zaman içerisinde gelişme kaydederek insan hayatında derin etkiler yaratmıştır. Bu dönemlerde kullanım amacına göre sınıflandırılmaksızın ele alınan tüm ürünlerde toplumun kültürüne dair birçok sanatsal unsur yer almıştır. Biçimsel olarak yalnızlık gözlenen çalışmalarda primitif halkların zengin düş dünyasının izlerine rastlanmıştır. Çalışmaların gerçekçi olması hedeflenmemiş, ölçülerde genellikle abartıya gidilmiş ve önemli görünen parçalarda da renkte veya oran-orantıda yapılan değişikliklerle vurgu yapılmıştır. İkel insanların yetenekleri sayesinde keşfederek kullanmış oldukları çizgi ve geometrik yapılarıdaki çeşitlilikler estetik algılarında gelişime sebep olmuş ve böylelikle günümüz sanatçılarına biçimin daha iyi kavranması yönünde destek oluşturmuştur. Afrika Primitivizmi ilk olarak Paul Gauguin'in araştırmalarının bir sonucu olarak sanat camiasında yer edinmiş ve dönemin sanatçıların ırkçılığa karşı göstermiş oldukları duyarlılıkla ürettikleri sanat eserleri sayesinde batılı halklarca tanınan bir kültür olması sağlanmıştır. Primitif sanat Afrikalı halkların kültürlerinin yansıması olarak ortaya çıkmakla birlikte bu kültürden etkilenen Batılı sanatçıların kültürün korunmasına yönelik atıkları adımlarla varlığını sanat tarihi içerisinde göstermiştir. Primitif sanatın çizgi, renk ve biçim konusundaki alışılmadık dışındaki ifade biçimi dönemin entelektüel sanatçılarından biri olan Picasso'nun da dikkatinden kaçmamıştır. Sosyal ve kültürel birçok sorun üzerine araştırmalar yapan sanatçı Batılı devletlerin kolonileşme yöntemiyle sömürü haline getirdikleri Afrika halklarının sahip oldukları kültürü korumak için yapılan çalışmalara da destek vermiştir. Sanat yaşamında sürekli bir devinim içerisinde bulunan Pablo Picasso, Afrika kültüründen etkilenmiş ve kendi sanatsal anlayışıyla yorumlayarak ilerleyen zamanlarda yapacağı çalışmalara zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Picasso, Afrika Sanatı, Primitivizm, Modernizm

ABSTRACT

Art; It has been the most remarkable element in the transfer of feelings, thoughts or experiences to others and has gained deep meanings in human life by developing with the use of various methods-techniques over time. The understanding and production of art has gained momentum with the various effects of the culture that has slowly formed with the changing living conditions from the first people to the present and the rapidly developing technology. Products produced for various reasons in primitive life periods have developed over time and have had profound effects on human life. In these periods, many artistic elements related to the culture of the society were included in all the products that were handled without being classified according to the purpose of use. The traces of the rich dream world of the primitive peoples were encountered in the studies, in which formal simplicity was observed. The works were not aimed to be realistic, the measurements were often exaggerated, and the pieces that seemed important were emphasized with changes in color or proportion. The diversity in lines and geometrical structures that primitive people discovered and used thanks to their talents caused an improvement in their aesthetic perceptions and thus provided support for today's artists to better understand the form. African Primitivism first gained a place in the art community as a result of Paul Gauguin's research, and thanks to the artworks produced by the artists of the period with the sensitivity they showed against racism, it became a culture recognized by the western peoples. Primitive art emerged as a reflection of the cultures of African peoples, but it showed its existence in the history of art with the steps taken by Western artists who were affected by this culture to preserve the culture. The unusual expression of primitive art on line, color and form did not escape the attention of Picasso, one of the intellectual artists of the period. The artist, who conducts research on many social and cultural problems, also supported the studies carried out to protect the culture of the African peoples, who were exploited by the Western states with the colonization method. Pablo Picasso, who is in constant motion in his art life, was influenced by African culture and prepared the ground for his future works by interpreting it with his own artistic understanding.

Keywords: Picasso, African Art, Primitivism, Modernism

1. GİRİŞ

Picasso yenilikçi üslupla ürettiği eserleriyle 20. yüzyılın sanat anlayışında devrimsel nitelikte olan köklü değişikliklere neden olmuştur. Picasso yaşamı boyunca birçok tekniği deneyimlemiş ancak hiçbir tekniğe uzun süre bağlı kalmadan eser üretmeye devam etmiştir. Entelektüel kişiliğinin gereği birçok sanat dalında eserler üretmiş, farklı kültürleri araştırmış ve incelemiştir. Yaşadığı devrin sosyal sorunlarını üzerine de araştırmalar yapan sanatçı batılı devletlerce sömürülmüş Afrika halklarının sahip oldukları kültürü korumak adına atılan adımlara destek vermiştir. Picasso Afrika kültüründen etkilenerek çeşitli sanatsal eserler ortaya çıkarmış ve bu sayede bu kültürün batılı halklar tarafından tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Araştırma kapsamında incelenen sanatçı eserlerinde Afrika kültürünün etkileri açıkça gözlemlenmektedir. Tüm bu bilgilerden yola çıkılarak bu çalışmada "Picasso'nun sanat pratiğinde primitivizmin etkileri nelerdir?" sorusunun cevabı araştırılmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma Picasso'nun sanat pratiğinde primitivizmin etkilerinin sorgulandığı, nitel verilerden yola çıkarak var olan durumun olduğu gibi betimlendiği bir araştırmadır. Betimsel olarak araştırmanın genel çerçevesi çizildikten sonra Picasso'nun sanat pratiğinde gerçekleşen primitivizm etkileri hem görsel hem de süreç temelli olduğundan çalışma kapsamında içerik çözümlemesi yönteminin kullanılması uygun görülmüştür.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Picasso'nun eserlerindeki primitivizm yansımalarına odaklanarak bu dönemde yaptığı eserlere yer vermek, bu eserleri içerik ve biçimsel açıdan değerlendirmektir.

2.2. Araştırmanın Modeli/Deseni

Çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen araştırma modeli, Picasso'nun sanat pratiğinde primitivizmin etkileri konusunun geniş kapsamlı bir şekilde ele alınmasından dolayı araştırmanın sınırlılıkların belirlenebilmesi için bir gerekliliktir. Bu nedenle çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman tarama yöntemi benimsenmiştir.

2.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örnekleme Picasso'nun sanat pratiğinde primitivizmin etkilerinin detaylı bir şekilde incelenebilmesi için primitif etkiyle ürettiği eserler ile sınırlandırılmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, var olan araştırma konusuna bağlı olarak öncelikle internet ortamındaki veri tabanları üzerinden uluslararası ve ulusal ilgili tezler, bildiriler, makaleler, süreli yayınlar ve kitaplar taranarak güncel eserler üzerinden gerekli bilgiler alınmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Örneklem kapsamında karar verilen sanatsal çalışmalar, primitif etki süreci temelindeki verilerle Picasso'nun sanatsal gelişimi açısından çıkarımlarda bulunularak kavramsal çerçeve açıklanmıştır. Sanatçının bu dönemde ürettiği eserler biçim ve estetik yönden incelenmiştir. Sonuç kısmında ise; önceki bölümlerde yapılan analizler doğrultusunda sanatçı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

3. PRİTİTİF SANAT

İlkel yaşam dönemlerinde büyü veya dini düşüncelerin sayesinde gerçek hayatın önemli konularına nüfuz etme şansı bulan sanat, bu sayede insanlar üzerinde derin etkiler bırakmayı başarmış ve zaman içerisinde gelişme göstermeyi başarabilmiştir (Yetkin, 1945: 24).

Primitifin sözlük anlamı, “ilkel, ilk durumda kalmış olan ve gelişmesinin başında bulunan. Sanat alanında ise; yalın bir nitelik gösteren, basit, karmaşık olmayan, zaman bakımından en eski olan, yalın salt bir nitelik gösteren ve yapmacıksız” (TDK Sözlüğü, 1992: 274) ve “İlkel sanat terimi 19. yüzyılda üç farklı anlamda kullanılmıştır. En yaygın kullanımıyla bu terim; Okyanusya halkları, Afrika yerlileri ve Eskimolar gibi batı kültürünün etki alanının dışında kalan halkların ürettiği sanat ürünlerini kapsar” (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2008: 732).

Dünya sanat tarihi dikkate alındığında da ilk insanların sanata ihtiyaç duyma nedenlerini yine duyguların aktarımı, deneyimlerin paylaşımı ve çeşitli dileklerin gerçekleşmesini sağlayacak ritüeller olarak görmekteyiz

Mağara duvarlarına zorlu doğa koşullarını atlama, vahşi yaşama karşı korunmak ve beslenme ihtiyaçlarının gidermek için yaptıkları resimler veya üç boyutlu oluşturulan formlar önceleri sanatsal kaygı amaçlamaksızın tamamen hayati ihtiyaçların giderilmesi dileğiyle yapılmıştır. İlerleyen dönemlerde hayati endişelerin azalmasıyla birlikte çeşitli dekoratif eğilimler oluşmuş ve bunun etkisiyle de beğeni ve zevk gibi olguların ortaya çıkmasını yardımcı olmuştur.

Görsel 1. Chauvet mağarası duvar resmi

Kaynak: https://arkeofili.com/wp-content/uploads/2016/04/chauvet-pont_darc_cave-1.jpg

Primitif sanat ürünleri ne için kullanılacağına bakılmaksızın üretildikleri toplumun kültürü içerisinde kendiliğinden anlamlandırılır ve halk tarafından sembolleştirilir. Dönemin sanatçıları yaşam felsefelerini ürettikleri eserlere aktarırken düş dünyalarının zenginliğini biçimsel olarak yalınlaştırmışlardır. Çalışmalarında gerçekçi olma kaygısı gütmeyip, ölçülerde abartıya ve önemli görülen yerlerde vurguya sıkça rastlanır.

Worringer'e göre ilkel insanı sanat eseri üretmeye güdüleyen 'kendiliğinden şey' duygusu, günümüz soyut sanatçıları da bulunan aynı duygudur. Uygarlığın gelişmesiyle birlikte günümüzde birçok bilgiye sahip olan insanlık için artık 'kendiliğinden şey' duygusu bilinçli bir kazanımdır. Worringer bu konu hakkında; "İlkel toplumlar evren hakkındaki bilgisizliklerinden ötürü soyut sanata gittikleri halde, uygar toplumlar daha başka nedenlerden soyut sanata giderler, çünkü onlar bilim ve uygarlığın gelişmesi ile evren hakkında yeterince bilgiye sahiptirler" (Tunalı, 1983: 142).

"Dış dünyanın fenomenlerinin karmakarışık iç ilişkileri ve akışı karşısında rahatsızlık duyan bu halklara derin bir dinginlik ihtiyacı egemen olur. Onların sanattan elde etmeyi umdukları mutluluk, kendilerini dış dünyanın nesnelere yansıtma, onlarda kendi kendinden haz duyma isteği değil, dış dünyanın tek tek nesnelere keyifliliğinden ve görünüşteki rastlantısallığından kurtarma, onları soyut biçimlere yaklaştırarak ebedileştirme ve böylece görünüşlerden uzak bir dinginlik noktası, bir sığınak bulma olanağında saklıdır. En güçlü dürtüleri, öyle denebilirse, dış dünyanın nesnelere kendi doğal bağlamlarında varlığın sonu gelmeyen akışından çekip almak, onları hayata bağımlılıklarından, yani kendilerine ilişkin keyfi ve varsa hepsinden kurtarıp saflaştırmak, onları zorunlu ve dayanıklı kılmak, mutlak değerlerine yaklaştırmaktır" (Batur, 1997: 279).

İlkel insanlardaki estetik algısının gelişimde, kullandıkları çizgilerin ve geometrik yapı düzenini kullanmalarındaki yeteneğin etkisi önemlidir. Bu durum günümüz sanatçıları biçimin daha iyi kavranması açısından oldukça etkilemiştir.

Nesnelerin fiziksel niteliklerinden ve özelliklerinden uzaklaşmak biçimsizliğin damıtılarak ortaya sade, köklü ve evrensel geçerliliği olan bir ürün çıkarma çok önemlidir. Neolitik sanatçıları değişken ve geçici etkileri olan eserlerin aksine kalıcı etkiye sahip, insanların birbirleri ve evrenle ilişkilerini doğru biçimde yansıtan eserler üretmek istiyordu. Onların gayesi hayata dair olan her şeyi gün yüzüne çıkarmak, nesnelerin fiziksel üstünlüğünü de kullanarak insanlığın dünyasına yön vermek ve böylece var olmaktı. Böylece benliğin nesneden uzaklaştırılması veya ayrıştırılmasıyla simge doğmuştur (Storr, 1992: 58).

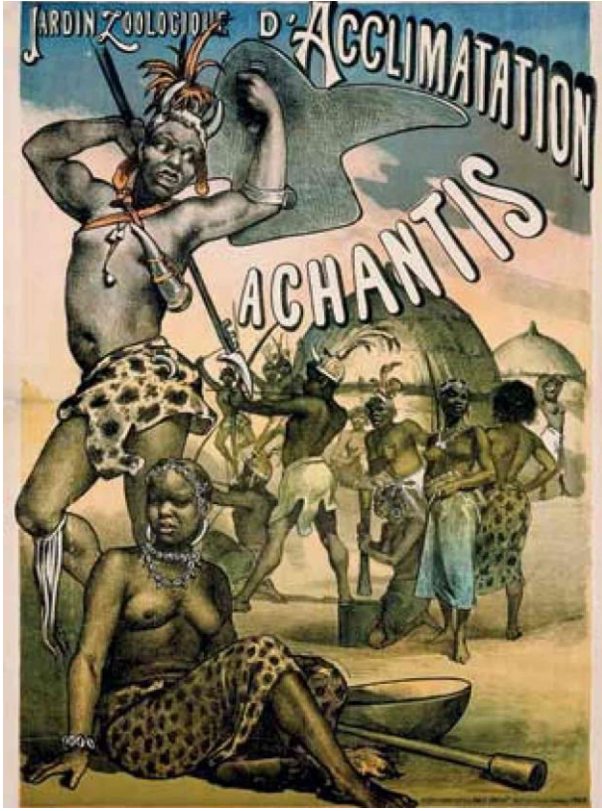

Görsel 2. Nok pişmiş toprak heykelcikleri

Kaynak: <https://scitechdaily.com/images/Nok-Terracotta-Figurines-scaled.jpg>

"Sanat yapıtının gösterge rolü ona yüklenen sosyolojik işlevle önem kazanır. Bu toplumlarda sanat, sadece onu yaratan değil, onu izleyen herkesçe anlaşılabilen simgelerden oluşur. Her imge ve simgenin değişimine paralel olarak toplulukta da değişimler gerçekleştiği için yaratılan imgeyi algılayan birey eş zamanlı düşünsel anlamlandırma düzleminde tutabiliyordu. Çağımız sanatında yaratılan imgelerin büyük bir kısmı eş zamanlı yaşantıdan değil, daha çok sanatın tarihi içinden çıkarılan İmgeler olduğu için ilkel topluluktaki ortaklık kolayca sağlanamaz" (Strauss, 1995: 159).

Günümüzde halen ilkel toplum yapısına sahip olan bazı Afrika halklarının mevcuttur. Bu halklar geçmişte coğrafi keşiflerin başlamasıyla birlikte Avrupalılar tarafından tanınmaya başlamıştır. Sömürgeci bir hareketle Afrika topraklarına giren Batılı güçler, Afrika kültürüne zarar vermiş ve Avrupa'da sergilemek için topladıkları nesnelere birlikte Afrikalı insanları da anayurtlarından kopararak hem bir sergi malzemesi haline getirmiş hem de köleleştirmiştir. 19. Yüzyılın başlarında birçok Afrikalı insan The Jardin Acclimatation Bois de Boulogne hayvanat bahçesinde sergiye çıkarılmıştır (Leighen, 1990: 611).

Görsel 3. The jardin acclimatation bois de boulogne hayvanat bahçesi afrika halkları sergi afişi

Kaynak: https://www.jardindacclimatation.fr/sites/default/files/styles/image_text_mobile/public/2018-05/spectacles-1.jpg?itok=XAgExAXV

Afrika'nın yerli kabile halkları sadece batılı sömürge güçlerinin gücünü ve nüfuzları altındaki toprakların genişliğini kanıtlamak için değil aynı zamanda da insanlığın evrime dair aşamaların anlaşılabilmesini kolaylaştırması amacıyla sergiye dahil edilmiştir (Artun, 2014: 210).

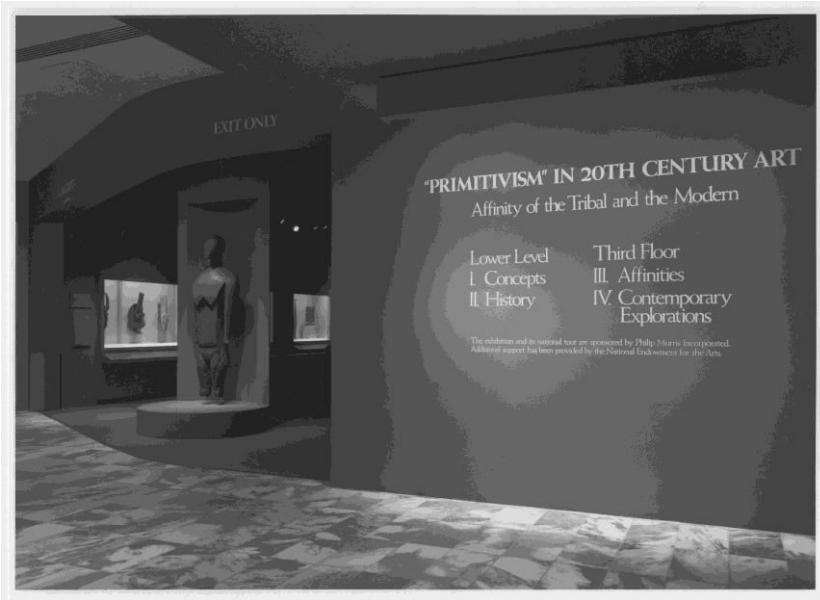
Görsel 4. The Jardin acclimatation bois de boulogne hayvanat bahçesi afrika halkları sergisinden bir kare

Kaynak: <https://www.sortiraparis.com/images/80/77153/688849-les-achantis-le-repas-julien-damoy.jpg>

“1970’li yıllarda bilim adamları, analitik bir çerçevede primitif sanat kategorisini batı dışı sanat, kabile sanatı, küçük ölçekli toplumlar sanatı gibi kategorilerde tanımlamışlardır. 20. Yüzyılın büyük bölümünde ilkel sanat, sanat tarihinin genel faaliyetlerinden farklı olarak antropolojinin bir kategorisi olarak tanımlanmıştır” (Myers, 2006: 267).

Afrika kültürü ve sanatının batılı sömürge güçleri tarafından yok sayılması dönemin sanatçıları tarafından çokça eleştirilmiştir. Sanatçıların bu tutumu yerli halk sanatlarının derinlemesine araştırılmasını ve öğrenilmesini sağlamıştır.

New York Modern Sanat Arşivleri Müzesi’nde 27 Eylül 1984 ve 15 Ocak 1985 tarihleri arasında açılı kalan 20.yüzyılda Primitivizm sergisi ile “batı sömürgeciliğinin en üst noktaya ulaştığı zaman gerçekleşmiş, birçok ırkçı, siyasi olay ve konunun temsil edilmesinde rol oynamış ve ilkelik yeniden gözden geçirilmiştir” (Spring, 2008: 86).

Görsel 5. 20.Yüzyılda primitivizm sergisinden genel görünüm

Kaynak:https://www.moma.org/d/c/installation_images/W1siZiIsIjM2MzYwMiJdLlFscCIsmNvbnZlcnQiLCItcXVhbGl0eSA5MCAtemVzaXplIDIwMDB4MjAwMFAxMDAaZSJSJdXQ.jpg?sha=94d94f67a3fa652a

“Batı bakış açısı, ilkelden üstün olarak kendini empoze ederken, primitif sanat bu varsayımın geçerliliğinin sorgulanmasında ve olumsuz algının yıkılmasında aracı olarak kullanılmıştır” (Myers, 2006: 268).

1996 yılında Afrika sanatına karşı olan olumsuz tavrı ortadan kaldırmak amacıyla kültürel ürünlerin sanat eseri olarak değerlendirilmesi konusunda Quai Branly Müzesi ve Field Doğal Tarih Müzesi önemli çalışmalar yürüttüler.

Görsel 6. Quai branly müzesi, afrika eserleri sergisinden genel görünüm

Kaynak: https://www.artnews.com/wp-content/uploads/2020/06/shutterstock_editorial_9990784e.jpg

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Rene Chirac, Quai Branly Müzesinin açılış seslenişinde batı kültürünün sanatı ile primitif sanatın aynı değerde olduğunu, ırkçı yaklaşımların toplum hayatında kabul edilmediği gibi sanatta da olmaması gerektiğini vurgulamıştır (Artun, 2014: 204).

“Harvard Üniversitesinin Afrika sanatını takdis etmesi 1996 yılını bulur. Afrika sanatına ait eserler ilk kez bu yıl üniversitenin arkeoloji ve etnoloji müzesinde değil sanat müzesinde sergilenmeye layık görülmüşlerdir. Bir üniversiteye ait ilk sanat müzesi olarak kabul edilen Fogg Sanat Müzesinde düzenlenen bu sergi kataloğuna bakılırsa sanki müzeolojide bir devrim başlatılıyor gibidir” (Artun, 2014: 202).

Primitif sanat akımı 1900’lü yılların başlarında dönemin sanatçıların sanat anlayışlarında bir devrim niteliği kazanarak ortaya çıkmış, biçimin anlatımında yeni bir yöntem sunmuş ve yeni sanat eserleri üretilmesinde sanatçılara farklı tekniklerle çalışma imkânı vermiştir. Klasik sanat akımı savunucuları bu yeni üslubu ilkel bularak benimsememiştir. İlk olarak Paul Gauguin’in yaptığı resimlerle primitif kültür tanınmaya başlanmış ve sanat dünyası yeni bir döneme girmiştir.

“Gauguin’in öncülüğünü yaptığı ilkelcilik akımı, modern sanatın üstünde, belki de Van Gogh’un ekspresyonizminin ve Cezanne’dan esinlenen Kübizmin yaptığından daha kalıcı bir etki bırakmıştır. İlkelcilik fovların ilk sergilerini açtıkları 1905 yılında başlayan ve beğenide tam bir devrim yapan hareketin habercisiydi.

Bu devrim sayesinde eleştirilenler, sanatçılar kabile sanatını tıpkı bir zamanlar akademik sanatçıların yunan heykeliğini incelediği gibi büyük bir tutkuyla incelediler. Beğenideki bu değişim XX. yüzyılın başında bazı genç sanatçıların bir amatör sanatçının sanatını keşfetmelerine yol açtı” (Gombrich, 2009: 586).

Görsel 7. Paul gauguin, buda ve inanç

Kaynak: <https://www.arthipo.com/artblog/wp-content/uploads/2016/10/paul-gauguin-karma-inanc-buda-arthipo.jpg>

Bu devrimsel yenilik sayesinde duyguların direkt anlatımını sağlayan bu sanatsal tavır ile sanat eseri üretmenin sadece öğretilerle gerçekleşmeyeceğini savunarak deneyimler biriktirerek kendilerini keşfetme yoluna gitmiştir. Böylece birçok sanatçı kendilerine özgü sanatsal üslubun gelişmesini geleneksel kuralların engellediğinin farkına varmıştır. Örneğin Henry Moore ilkel insanların kullandığı yöntemle tıpkısı bir kadın figürü yapmak yerine kadını çağrıştıran bir figür yapmayı yeğlemiştir. Primitif sanatta ki dolaysız anlatım, sanatta sadelik özlemi çeken birçok sanatçının ilgisini çekmiş ve sanat dünyasına yeni bir tavır kazandırmıştır (Gombrich, 2009: 586).

Primitif sanat anlayışının temsilcisi olan sanatçılar geleneksel sanat anlayışlarının ayrılarak kendi iç dünyalarına bir yolculuğa çıkmış ve bu şekilde üretilen sanat eserlerinin daha anlamlı ve heyecan verici olduğunu dile getirmiştir. Eserlerinde yer verecekleri formları yaratıcı süreçlerden geçirerek keşfetmişler ve biçimlerin olduğu gibi aktarılmasından vazgeçmişlerdir. İnsan figürünü Afrika biçimleriyle şekillendiren Andre Derain ile birlikte alışlagelmiş figür anlayışı değişmiştir. Emil Nolde'nin 'Primitif Sanat Üzerine' başlıklı yazısında belirttiği gibi geleneksel yöntemlerle hazırlanan sanat eserlerinin aksine ilkelerin tasarıma ihtiyaç duymadan malzemeyle olan etkileşimleri sonucunda duyguların da etkisiyle şekillendirme yapmaları Batılı sanatçılar tarafından farklı bulunmuş ve tekniğin bu yönü ilginin artmasına neden olmuştur (Antmen, 2012: 41).

Görsel 8. Andre derain, dans

Kaynak: <https://cdn.kastatic.org/ka-perseus-images/90a917eac17352f0b59253a5a39bace0c1f12d75.jpg>

Günümüzün baskıcı kuralları ve üreticiliğe gem vuran popüler kültürün sıradanlaşmış düşünce kalıpları sanatçıların dünya görüşünde yeni ve öz bir bakış açısı aramalarına yöneltmesiyle Primitivizme olan ilgi artmıştır. Çağdaş uygarlığın sosyal yaşantılardaki baskıcı tutumlarına tepki duyan sanatçılar saflık ve bilgisizliğe yönelmiş, Enfantilizme (çocuğa has görüşler) ilgi duymuşlardır. Paul Klee gibi sanatçılar bu sanatsal çalışmalara temel sanatsal öğeleri ihtiva etmelerinden ve yaratıcı ruhun eserleri olmasından dolayı önem atfederler. Apollinaire primitif halkların sanatlarına olan eğilimin temelinde estetik unsurların yattığını düşünür. Primitif sanat ürünlerinden esin alan çağdaş sanatçılar temelde bu sanat biçiminin kurallarını anlamaya çalışmaktaydı (Wentick, 1979: 10).

Görsel 9. Paul klee, figürler

Kaynak: <https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/483177/1585234/restricted>

Pablo Picasso, Joan Miro, Constantin Brancusi, ve daha birçok sanatçının primitif sanatla ilgilenmeleri ve eserler üretmeleri primitivizm akımını sanat tarihi içerisinde önemini bir konuma getirmiştir.

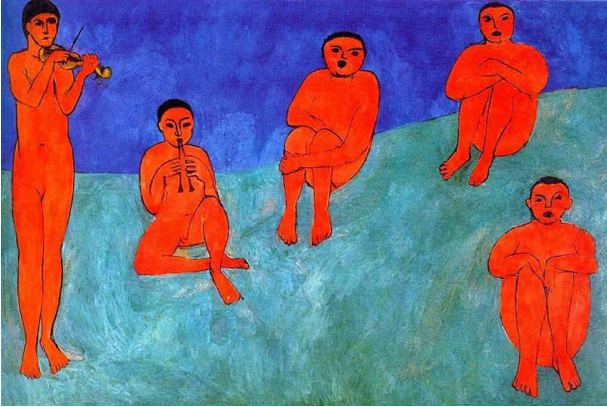
Görsel 10. Joan miro, kırlangıç ve aşk

Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/wp-content/uploads/2015/01/joan-miro-kirlangic-ve-ask-675x675.jpg>

Görsel 11. Constantin brancusi, öpücük

Kaynak: https://www.theartstory.org/images20/works/brancusi_constantin_1.jpg?1

Görsel 12. Henri matisse, müzik

Kaynak: <https://d2jv9003bew7ag.cloudfront.net/uploads/Henri-Matisse-Music-1910.jpg>

4. PİCASSO'DA PRİMITİF ETKİ

Pablo Picasso sanat kariyerinin her döneminde kendine has yöntem ve teknikler kullanmış ve asla tek bir tarza bağlı kalmayarak eserler üretmiştir. O'nun için modernizmin temelini kübizm, primitivizm ve soyut sanat akımı oluşturur (Lynton, 2009: 61).

“Aslında, hiçbir biçemi olmayan bir ressamım belki. Biçem, çoğu zaman, bir ressamı yıllar ve hatta bazen tüm ömrü boyunca aynı bakışa, aynı tekniğe, aynı formüle hapseder. İnsan bunu hemen fark eder; ama her zaman aynı kostüm ya da aynı kesim kostümdür. Yine de, tarzı olan büyük ressamlar vardır. Ben kendim, çok fazla hareket ederim, lüzumsuz diyerek attığım çok olur. Sen, beni burada görürsün, ama bazen zaten değişmişimdir, başka bir yerdeyimdir. Sabit olduğum bir zaman yok ve bu bir biçimimin niçin olmadığını açıklıyor” (Ashton, 2001: 114).

Picasso sanat yaşamı boyunca süregelen bir arayış içerisinde bulunmuş ve arayışına her daim devam edebilmek için de sürekli olarak kullandığı yöntem ve teknikleri değiştirmiştir. Sadece resim değil seramik ve heykel eserlerde üretmiştir. Seramiklerin üstüne çizdiği ilkel resimlerde yalın bir ifade kullanmıştır. Sanatsal serüveninde her zaman aradığının aksine bulduğunu resmetmeyi tercih etmiştir (Üstüner,1989: 115).

Görsel 13. Pablo picasso, boğa

Kaynak: Ceramics of picasso, g.ramie, syf:47, 1985

Düzensizlik içindeki düzen ve resime yapmaya olan doğaçlamacı yaklaşım üretimin önünü açmaktadır. Rastlantıyla üretilen eserler daha doğal ve daha insani özellikler barındırmaktadır (Ashton, 2011: 111).

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren Avrupa'da kendini gösteren Afrika ilgisi Picasso'yu da etkilemiştir. Picasso, kübizmin temellerini oluşturan bu süreçte Afrikalı halkların çeşitli doğal malzemelerden yaptıkları heykellerden etkilenmiştir. Çalıştığı figür ve portrelerde bu heykellerin bazı özellikleri kullanmıştır ama bunu kendi sanatsal anlayış süzgecinden geçirerek yapmıştır (Hourtico,1946: 550).

Görsel 14. Pablo picasso, ayakta çıplak

Kaynak: <https://theluxuriousafrican.files.wordpress.com/2013/08/picasso-standing-nude.jpg>

Görsel 15. Senufo heykelciği

Kaynak: <https://theluxuriousafrican.files.wordpress.com/2013/08/senufo-statuette.jpg>

Fransa ve Belçika, Afrika'daki kabilelerin hayatlarını kendi çıkarları için sömürerek tahrip etmişlerdir. Afrika yapılan tüm hukuksuz işlemler uluslar arası kamuoyunda çok büyük tepkilere neden olmakla birlikte Paris ve Brüksel'de kendi halkları tarafından da eleştirilmiştir. Pablo Picasso ve yakın çevresinin anti-sömürgeci duruşu 20. Yüzyılın başlarında bu düşünce hareketine yön vermiştir (Leighten, 1990: 610).

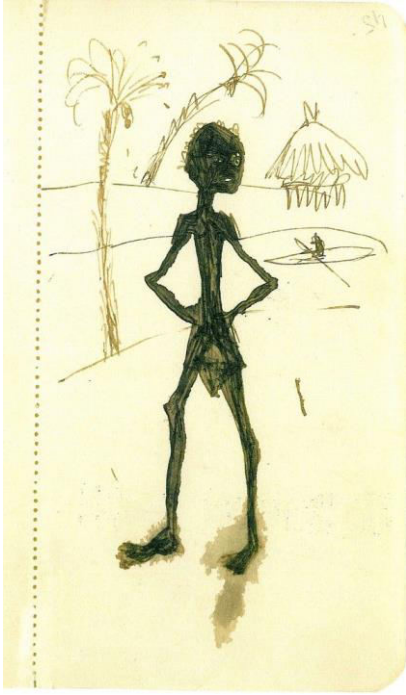

Görsel 16. Pablo picasso, anne ve çocuk ve afrika heykelciği

Kaynak: https://nelson-atkins.org/wp-content/uploads/2017/02/web_pairing2.png

“1905 yılının başlarında Picasso, Afrika'nın ve sömürge ortamının farkındalığını o yıl yaptığı bir eskizde bir kulübenin önünde iki Afrikalı yerli, iki palmiye ağacı ve bir kano da küçük bir figür çizerek göstermiştir. Figürün cildi ve kemiği büzüşmüştür, aşırı büyük ve kabaca basitleştirilmiş bir baş ile kalçalarını da elmas biçiminde çizmiştir. Bu çizim Picasso'nun Afrika'ya olan ilgisini kültürel açıdan büyüleyici bulduğunu ancak siyasi açıdan ezilmiş bir yer olarak gördüğünü göstermektedir. Picasso'nun 1907'de yaptığı örneğin eserlerindeki

figürleri ilkellemesiyle kalmadı aynı zamanda Afrika'yı eserleri arasında bir 'ima' ya da 'ikonografi' olarak göstermiştir. Bu Fransız izleyiciler için olağanüstü derece de karmaşıktı" (Leighten, 1990: 612).

Görsel 17. Pablo Picasso, yerli adam

Kaynak: <https://i.pinimg.com/736x/35/11/26/35112614d036d375d7bc92344f633c1e--pablo-picasso.jpg>

Picasso'nun ürettiği primitif eserler estetik kanunlara ve siyasal düzene olan başkaldırısının somut örnekleridir. Kullandığı imgeler modern toplumun köhneleşmiş yapısını eleştirirken sözde aydınlanmış insan idealine karşı ilkel insanı yüceltmıştır (Leighten, 1990: 613).

“Oysa özelliği bilinmeyen bir üslupla yapılmış dağınık eserler, eğer bu üslup ansızın keşfedilen bir öncü üslup olarak ortaya çıkmamışsa (Picasso'nun eserlerinde siyahî Afrika sanatının birden ortaya çıkması gibi), hemen her zaman olumsuz olarak algılanmıştır” (Malraux, 2020: 101).

Görsel 18. Pablo Picasso, bir kadının başı ve batı Afrika'dan dan maskı

Kaynak: https://www.artfactory.com/art_appreciation/art_movements/artmovements/cubism/head_of_a_woman.jpg

Pablo Picasso'nun Afrika heykelinin önemini kavramasıyla Kübizmin temelleri de atılmış olur. Primitif sanatın ilkel gücü yeni buluşlara ve geniş halk kitleleri tarafından bilinen devrimci tarzın yükselmesini sağladı (The great artists–Book6-Picasso, 1978: 2).

“Picasso'nun yaptığı alıntılar basit, doğrudan ve duygusal görünüyor. Picasso biçim sorunlarını hiç de kendine dert etmiyor. Onun ilgilendiği şey uygarlığa meydan okumak. Bu resimdeki kaydırmalar estetik endişelerle değil saldırganlığın sonucunda ortaya çıkmıştır. Öfke patlamasına da bir resimde verilebileceği ölçüde yaklaşmıştır. Bu resim neredeyse anarşistlerin kullandığı eski bir terimle söylersek eylemle propaganda örneğidir” (Berger, 2010: 8).

Görsel 19. Pablo Picasso, bir erkek başı ve Batı Afrika'dan bir maski
Kaynak: https://nelson-atkins.org/wp-content/uploads/2017/02/Picasso_Pairing.png

Picasso'nun sanata olan primitif yaklaşımı batının geleneksel sanat anlayışına farklı ve alternatif bir seçenek sunmuştur. Afrika kültürünü ürettiği eserlerinde estetik bir tavırla yücelterek izleyicinin beğenisine sunmuştur. Picasso 1905'li yıllarda Afrika heykellerine ilgi duymaya başlamış ve 'Avignonlu Kızlar' adlı resmini bu sürecin sonunda yapmıştır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997: 1252).

Picasso'nun 'Avignonlu Kızlar' adlı eseri tanıdık olmayan bir estetik algısına olan güvenin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Afrikalı halkların ürettikleri masklardan alınan ilhamla Avrupa'nın idealist sanat anlayışına bir savaş açılmıştır. Picasso'nun bu anlayışla ürettiği sanat eserleri batının sanat çevrelerine açılmış bir isyan bayrağı niteliği kazanmıştır. O'nun resimlerinde görülen yeni biçimler aynı zamanda alışlagelmiş biçim dünyasının yıkımı anlamına gelmektedir. Picasso hayatı boyunca yaratım ve yıkım ikilisini sanatsal kariyeri içerisinde var etmiştir (Wiegand, 1985: 65).

Görsel 20. Pablo Picasso, avignonlu kızlar
Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/4/42/Mademoiselle_D%27Avignon.jpg

Picasso 'Avignonlu Kızlar' adlı eserinde kullandığı kadın figürleri sanat tarihi içerisinde belki ilk defa bu kadar hayvani bir biçimde aktarılmıştır (Aydın, 2002: 176-177).

Görsel 21. Avignonlu kızlar portre detay ve mbuya maskesi
Kaynak: <https://www.artdex.com/wp-content/uploads/2019/03/Historical-Influence-of-African-Art-in-the-Modern-Art-Movement-03-1.png>

Picasso nesnelerin biçimlerini çeşitli yöntemlerle değiştirerek onları istediği formda kullanır ve böylelikle nesne üzerindeki sanatsal gücünü izleyiciye aktarır. Parçalara ayrılan bedenler bile izleyicide büyük bir empati oluşturur. O parçalara ayırma işlemlerini yeni ve farklı bir bütün oluşturma gayesiyle yapmıştır (Aydın, 2002: 176-177).

5. SONUÇ

Sanat ilk insanlardan günümüze değin yaşam içerisinde duyguların ve düşüncelerin aktarılmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde çeşitli toplumsal süreçlerin sonucunda, ifade biçimlerinde, sanat eseri üretiminde kullanılan yöntem ve teknikte sürekli bir gelişim içerisinde bulunmuştur. İlk olarak Paul Gauguin'in araştırmaları sonucunda ortaya çıkan Primitif sanat, Avrupalı sanatçıların Afrika kültürüne olan ilgileri, araştırmaları ve ırkçılığa karşı koydukları tepki sonucunda ortaya çıkmış böylelikle dünya sanat tarihi içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Sanat yaşamının bütün sürecinde sürekli arayış içinde olan Picasso, ezilen Afrika halklarının çölgüklüklerine sessiz kalmayıp modern batının idealist tavrına karşılık inatla yeni imgeler ve teknikler kullanarak ilkel insanın kültürüne sahip çıkmıştır. Picasso zaman içerisinde Primitif sanatın ilkel gücünü kavrayarak sanat yaşamında yeni buluşlara imza atmış ve böylelikle kübizmin temelleri atılmıştır. Dünya sanat tarihini derinden sarsan sanatçı ölünceye kadar eser üretmiş ve modern sanatın gelişmesine büyük katkılarda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2012). *20.yy Batı Sanatında Akımlar*. 4.Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Artun, A. (2014). *Sanat Müzeleri*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Ashton, D. (2001). *Picasso Konuşuyor*. (M. Yılmaz ve N. Yılmaz, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları
- Batur, E. (1997). *Modernizm Serüveni*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Becker, N. (2008). *Primitivism, Revisited After The End of an Idea*, African Arts. New York: Sean Kelly Gallery
- Berger, J. (2010). *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*. İstanbul: Metis Yayınları
- Çakır Aydın, M. (2002). *Sanatta Eleştirelilik*. İstanbul: Beta Yayınları
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (1997). Cilt 3. İstanbul: Yem Yayınevi
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (2008). Cilt 2. İstanbul: Yem Yayınevi
- Gombrich, E. (2009). *Sanatın Öyküsü*. 6.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hourtico, L. (1946). *Sanat Şaheserleri*. Cilt 1. İstanbul: Kenan Basımevi Ve Klişe Fabrikası
- Leighten, P. (1990). *The White Peril and L'Art Negre*. New York: College Art Association
- Lynton, N. (2009). *Modern Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Malraux, A. (2020). *Düşsel Müze*. (B. Gülmez, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları
- Myers, F. (2006). *Primitivism, Antropology and The Category of Primitive Art*. Handbook of Material Culture
- Storr, A. (1992). *Yaratma Dürtüsü*. İstanbul: Yayınevi Yayınları
- Strauss, Levi. (2016). *Yaban Düşünce*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- The Great Artist. (1978). *Picasso Book 6, Funk*. London: Wagalis Inc.
- Tunalı, İ. (1983). *Felsefenin Işığında Modern Resim*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*. (1992). 1.Basım. İstanbul
- Üstüner A.C. (1989). *İspanyol Resim Sanatı*. İstanbul: Engin Yayıncılık
- Wentick, C. (1979). *Modern and Primitive Art*. Oxford: Phadion Press Limited
- Wiegand W. (1985). *Picasso*. (C. Dövenler, Çev.) İstanbul: Alan Yayıncılık
- Yetkin, S.K. (1945). *Sanat Meseleleri*. 1.Basım. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi

Kitap Kapaklarının Roland Barthes'in Göstergebilimsel Çözümleme Yöntemi İle İncelenmesi "Savaş Çekiç Örneği"

Examining Book Covers With Roland Barthes' Semiotic Analysis Method "Savaş Çekiç Example"

Özlem KUM

Öğr.Gör.; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Tokat, Türkiye

ÖZET

Göstergebilim göstergelerin altında yatan anlamları inceleyen bilim dalıdır. Göstergebilimsel analiz yapılırken pek çok değişik bir arada değerlendirilir ve çözümlemede doğrudan veya dolaylı olarak sunulan mesajların açığa çıkarılma, anlamlandırılma amacı vardır. Göstergeler Roland Barthes'in kuramına göre kavrama, anlayıp anlamlandırma sürecinden geçerek "Gösterge", "Gösteren", "Gösterilen" dizgesine döner. Makalenin amacı, Roland Barthes'in göstergebilimsel yöntemi ile Savaş Çekiç'in kitap kapak tasarımlarını inceleyerek bir örnek çalışma sunmaktır. Seçilen 10 adet kitap kapağı tasarımındaki göstergeler analiz edilerek söylenenin dışında söylenmeyene de ulaşma amacıyla arka planındaki gizli göstergeler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Makalede Savaş Çekiç'in tasarladığı kitap kapakları ile ilgili bilgilerin elde edilmesi için literatür taraması, seçilen kitaplarının analizi için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Kitap kapakları Barthes'in "Gösterge", "Gösteren", "Gösterilen" den oluşan çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir.

Kendi tasarım atölyesinde illüstrasyon, kitap, dergi katalog gibi üretimler yapan Savaş Çekiç, edebiyata olan ilgiyle bağlantılı olarak kendine özgü karakteristik bir yaklaşımla kapak tasarımları yapmıştır. Sadeliği ve özünde imgelerle anlatımları tercih eden Çekiç'in kitap kapak tasarımlarında içerikte anlam barındıran ve hikayeye eşlik eden bir üslup vardır. Kapak tasarımları analiz edildiğinde kitapların anlatısından yola çıkmış imgeler ve göstergeler barındırdığı ayrıca Çekiç'in disiplinler arası iletişiminin ortaya koyduğu fikirler ve hikayeye eşlik eden anlatılar içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Şiir kitapları için yaptığı tasarımlarda bir şiirin anlamından ziyade şiire eşlik eden bir yaklaşım bulmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Savaş Çekiç, Kitap Kapağı, Roland Barthes

ABSTRACT

Semiotics is the science that studies the underlying meanings of signs. While performing semiotic analysis, many variables are evaluated together and there is a purpose of revealing and making sense of the messages presented directly or indirectly in the analysis. According to the theory of Roland Barthes, signs turn into the "Sign", "Signifier", "Signed" system by going through the process of comprehension, understanding and interpretation. The aim of the article is to present a case study by examining Roland Barthes' semiotic method and Savaş Hammer's book cover designs. By analyzing the indicators in the selected 10 book cover designs, it was tried to reveal the hidden indicators in the background in order to reach the unsaid as well as the said.

In the article, literature review was used to obtain information about the book covers designed by Savaş Çekiç, and the semiotic analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used for the analysis of the selected books. Book covers were analyzed by Barthes's analysis method consisting of "Signifier", "Signifier", "Signified".

Making productions such as illustrations, books and magazine catalogs in his own design workshop, Savaş Çekiç made cover designs with a unique characteristic approach in connection with his interest in literature. Çekiç's book cover designs, which prefer simplicity and narratives with images in its essence, have a style that contains meaning in the content and accompanies the story. When the cover designs are analyzed, it has been concluded that the books contain images and indicators based on the narrative, and the ideas revealed by Çekiç's interdisciplinary communication and the narratives accompanying the story. In his designs for poetry books, it is possible to find an approach that accompanies poetry rather than the meaning of a poem.

Keywords: Semiotics, Savaş Çekiç, Book Cover, Roland Barthes

1. GİRİŞ

Göstergebilim'in odak noktası göstergedir. Temel dikkatin göstergeye yönelen, uğraşı biçimlerinin incelenmesine göstergebilim denilmektedir (Fiske, 1990/2003). Dilimize dilbilim manasına gelen Fransızca kökenli lengüistik kelimesi örnek alınarak sokulan kelimeden türetilen göstergebilim temelde göstergeleri bilimsel olarak inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Rıfat, 2009). Bu yöntem, insanların basmakalıp göstergeleri veya sanatçıların eserlerinde ortaya koyduğu göstergeleri ve sistematik iletişim düzeneklerini araştırmaktadır (Erkman, 1987). Göstergebilimsel analizin hedefi her türden strüktürel etkinliğin ve gözlemlenebilen bulgunun bir şemasını yaratmaya yönelik tasarıya uygun, dizgelerinin mekanizmasını belirleyerek ortaya çıkartmaktır (Barthes, 1993). Alanın ortaya çıkışı, anlamlandırılması ve adlandırılması çok oldukça eskilere dayanmaktadır. Göstergebilim metodunun çok eskilere dayanıyor olmasına rağmen 20. Yüzyılın ortalarından itibaren kendisini göstermeye başlamıştır. Sosyal bilimler alanında yer alan çok sayıda bilimsel alan göstergebilim teorisinden ve metonundan oluşan veriler ve analizlerden faydalanmaktadır (Güneş, 2012). Göstergebilim ilkeleri Barthes tarafından dört başlıkta incelenmektedir. Bunlar, Dil ve Söz, Gösteren ve Gösterilen, Dizge ve Dizin, Düzanlam ve Yananlamdır. Göstergebilimin en fazla önem atfedilen noktası anlamlama çerçevesinde toparlanan düzanlam ve yananlamla ilgili kısım olarak gösterilmektedir. Bunlar Roland Barthes'in göstergebilim anlamlandırma kuramına dayanmaktadır (Akbayır, Dumlu, 2017).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu makalede Savaş Çekiç'in tasarladığı 10 adet kitap kapağının anlamlandırma ve söylem analizlerinde kullanılan Roland Barthes'in göstergebilimsel yöntemi ile analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan çözümlemede düz anlam ve yan anlamlar ortaya çıkarılmaya çalışılarak söylenenin dışında söylenmeyene de ulaşma amacı güdülmüştür.

2. YÖNTEM

Araştırmanın örneklemini oluşturan "Savaş Çekiç'in kitap kapakları" ile ilgili veri elde etmek için literatür taraması, tasarımların göstergelerinin yananlam-düzanlam bağlamında değerlendirilebilmesi için Barthes'in göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Barthes'in teorisiyle göstergebilim içinde yer alan anlamlandırmadaki düzanlam bireylerin belleğinde canlanan ilk manayı ifade etmektedir. Göstergebilimdeki yananlamda ise gösterge bireyin kültürel bilgisi içinde değerlendirilerek ortaya çıkarılmaktadır. Yananlam dille bireylerin bilgi, birikim ve düşünceleriyle şekillenebilmektedir (Çakı, 2018). Kısaca; düz anlam bir görsel kavramın bir göstergenin ilk anlamını ifade ederken, yan anlam bir kavramın ilk anlamıyla anlatmak istediği anlamın farklılığını vurgular. Barthesin çözümleme şeması: Gösteren (Görsel imge) + Gösterilen (Anlam) Göstergebilim (Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki) şeklindedir (Küçükşen, 2020). Makalede kitap kapakları çözümlenirken başlıklar "gösterge", "gösteren" ve "gösterilen" olarak başlıklandırılmıştır.

3. BULGULAR

Bu makalede Berthes'in kuramından yola çıkılarak düzanlam ve yananlam çerçevesinde çözümlenen Savaş Çekiç'in tasarladığı 10 adet kitap kapağına ilişkin analiz sonuçlarına bu bölümde yer verilmiştir.

3.1. Savaş Çekiç Kitap Kapağı Tasarımlarının Göstergebilim Açısından İncelenmesi

Makalede göstergebilimsel yorumlamalar gösterge, gösteren ve gösterilen olarak ele alınmıştır.

3.1.1. "Saklanmak" Kitap Kapağı Tasarımı

Resim 1: "Saklanmak" Kitap Kapağı

Tablo 1: Resim 1'de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Gözleri kapalı kadın	Yazar Juliette Bastard
Nesne	Kağıt	Kırıksık kağıt formu
Yer	Zemin	Mavi
Nesne	Su	Erime
Yazı	Juliette Bastard, İngilizceden çeviren: Turgay Kantürk	Yazar ve çevirmenin adı
Yazı	Saklanmak	Kitap adı
Nesne	Duman	Buhar dumanı

3.1.1.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde kadın figürü, kitap adı ve yazarı, arka fon, yayınevinin logosu göze çarpmaktadır. Teknik olarak suluboya efekti ile dokusal görüntüler oluşturulmuştur. Tipografi belli bir hiyerarşik düzende serbest font kullanımı olarak kurgulanmıştır. Tipografide puntolardaki farklılıklar tasarıma hareket kazandırmış ve yazar adının düz bir tipografik kurgu ile verilmesi ile zıtlıktan doğan bütünlük sağlanmıştır. Kitap kapağında genel olarak baskın renk mavi ve tonlarıdır.

Kitap kapağı tasarımındaki göstergelerden biri olan insan figürü yan anlam olarak incelendiğinde karakterin yüzü yazarın kendi fiziki özelliklerine benzerliği ile dikkat çekmektedir. Figürün yazarın yüz hatlarına oldukça benzer özellik göstermesi Juliette Bastard'a tasarımda yer verildiği hissini uyandırmaktadır. Diğer bir gösterge turkuaz renkte su katmanıdır. Turkuaz zemin üzerinde yükselen daha açık renkli dumanlar buhar izlenimi yaratmaktadır. Yazar çiziminin turkuaz renkli su buharı üzerinde vücut hatlarına yer verilmeyişi erimeye ve buharın ortaya çıkmasına işaret etmektedir. "Saklanmak" kitap adı bu buhar bulutu içinde yer almaktadır ve tipografi bu görsel

anlatıyı destekler niteliktedir. “Saklanmak” kelime anlamı su buharı içinde tipografik olarak tasarlanan yarı gizlilikle bütünlük içindedir. Kitap adı görsel hiyerarşide anlamlı bir bütünlükle dağılım sergilerken yazar ve çevirmenin adı tasarımda düz bir düzende tipografi olarak aktarılmıştır.

3.1.2. “Enver Topaloğlu, Nazire” Kitap Kapağı

Resim 2: “Nazire” Kitap Kapağı

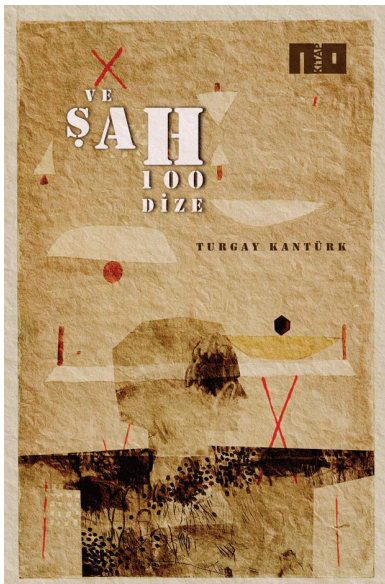
Tablo 2: Resim 2’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Hayvan	Böcek	İnsan kolları yerine böcek gövdesi ve kanatları ile uçan insan
Nesne	Kağıt	Kırıksık kağıt formu
Yer	Zemin	Açık kahverengi
Nesne	Çizgiler	Güneş
Yazı	Nazire	Kitap adı
Yazı	Enver Topaloğlu	Yazar
İnsan	Baş ve Ayaklar	Kol yerine böcek kanadı takılan insanın karmaşası
İnsan	Yüz silueti	Uçan insan kafası böcek gövdesinin sırtında insan yüzü

3.1.2.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde yuvarlak formda çizgisel bir anlatı, kanat ve ayak gibi uzuvlar, toprak rengi fon , yayınevi logosu, yazar, kitap adı dikkat çekmektedir. Kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde yaşlı bir insan yüzü, bir böceğe ait gövde ve kanatları, insan bacakları ve böcek gövdesinin sırtında insan silüetinin yer aldığı görülmektedir. Kitabın adının hemen yanında yer alan yuvarlak formdaki çizgiler güneşi temsil ederken insan böcek karışımı tasarlanan görsel yazarın şiirlerindeki zıtlık ile aynı düzlemde karmaşaya işaret etmektedir.

3.1.3. “Ve Şah 100 Dize” Kitap Kapağı

Resim 3: “Ve Şah 100 Dize” Kitap Kapağı

Tablo 3: Resim 3’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

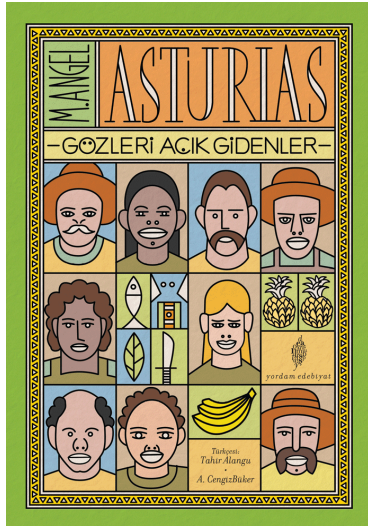
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Erkek	İki elleri yana açılmış arkası dönük erkek
Nesne	Kağıt	Kırıksık kağıt formu
Yer	Zemin	Sarı
Nesne	Çizgiler	X işareti
Yazı	ve Şah 100 Dize	Kitap adı
Yazı	Turgay Kantürk	Yazar
Bitki	Otlar	Doğa
Şekil	Geometrik şekil	Altıgen
Bitki	Üçgen ve gövde	Çam ağaçları
Şekil	Geometrik şekil	Yarım daire
Şekil	Geometrik şekil	Kırmızı renkli daire

3.1.3.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde beyaz renk ile tipografik kurgu, çarpı işaretleri, soyut insan figürü, yazar ismi ve yayınevi logosu dikkat çekmektedir. Kitap kapağında genel olarak baskın renk kahverengi ve tonlarıdır.

Geleneksel Türk şiiri ile çağdaş dünya şiirini harmanlayan sanatçının “ve Şah 100 Dize” adlı kitabının kapağındaki erkek figürünün sırtı dönük ve yüz hatları belirgin değildir. Şiirlerinde doğaya göndermelerde bulunan betimlemelerinde sıklıkla tabiatın örnekler sunan şair insan göstergesinde doğadan simgeler kullanılarak anlamlandırılmıştır. İki yana açık kolların ortasındaki otlar doğayı simgelemektedir. Üçgen ve gövdeden oluşan şekillerde ise ağaçlar simgelemiştir.

3.1.4. “Miguel Angel Asturias, Gözleri Açık Gidenler” Kitap Kapağı

Resim 4: “Gözleri Açık Gidenler” Kitap Kapağı

Tablo 4: Resim 4’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Bıyıklı Şapkalı erkek	Çiftçi
İnsan	Siyahi Kadın	Yerliler
İnsan	Kahve renk bıyıklı erkek	İşçi
İnsan	Kalın Dudaklı şapkalı erkek	Çiftçi
İnsan	Kıvrıcık saçlı siyahi kadın	Çiftçi
İnsan	Sarışın kadın	Öğretmen
İnsan	Kel erkek	Devrimci önder
İnsan	Kıvrıcık Saçlı erkek	Çocuk
İnsan	Şapkalı uzun bıyıklı erkek	Çiftçi
Bitki	Meyve	Ananas
Bitki	Meyve	Muz
Nesne	Bıçak	Amerikan Askeri
Bitki	Yaprak	Doğa
Hayvan	Balık	Nehirler
Nesne	Kasa	İnsanları köle gibi çalıştıran tekellerin insanlar üzerinden kazandığı para
Yazı	Miguel Angel Asturias	Yazar adı
Yazı	Gözleri Açık Gidenler	Eser Adı

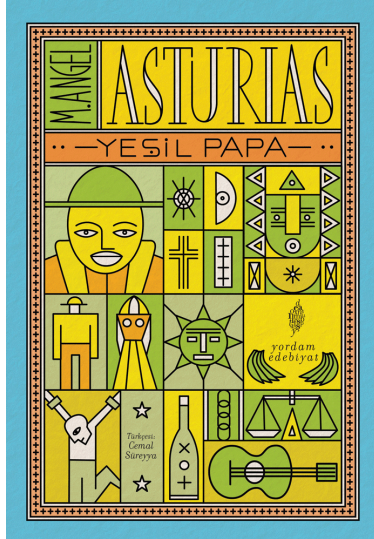
3.1.4.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde 9 adet bayan/erkek olmak üzere insan figürü, meyveler, çeşitli araç gereçler ve beyaz fontla yazılmış yazarın soyadı göze çarpmaktadır. Tipografide farklı yönlerde çeşitlenmelerin yanı sıra punto

farklıları vardır. Kitap adına oranla yazar adı ve soyadı daha büyük puntolarla hiyerarşik düzenlemeye tabii tutularak bahse konu bilgilerin aktarımı için blok alanlar kurgulanmıştır. Kitap kapak tasarımında yeşil, turuncu, kahverengi, beyaz ve sarı renkler kullanılmıştır.

Kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde köleliğe eş değer çalışma koşullarına itiraz olarak muz şirketine karşı başlatılan grev insanlarla, muz şirketi muzla aktarılmıştır. Şirketin insanları köle gibi çalıştırması para kasasıyla betimlenmiştir. Bıçak köleleştirilen halka yönelik baskıyı ve gücü simgelemektedir.

3.1.5. “Miguel Angel Asturias, Yeşil Papa” Kitap Kapağı

Resim 5: “Yeşil Papa” Kitap Kapağı

Tablo 5: Resim 5’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

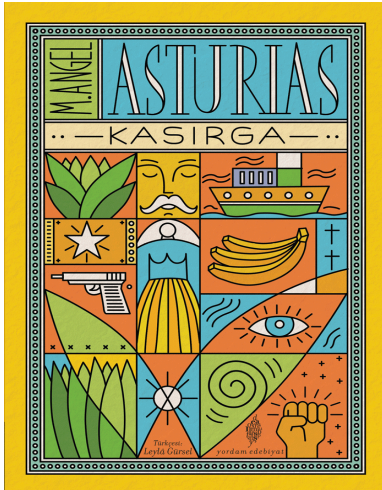
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Şapkalı erkek	Çiftçi
Şekil	Dini Sembol	Haç
Şekil	Yarım Daire	-
Şekil	Yuvarlak artı ve çarpı işareti	Hedef tahtası
Şekil	Yeşil içinde +	-
İkon	Maya sembolü	Amerikan Doları arkasında bulunan piramit ve piramit içerisindeki her şeyi gören göz burada ABD’nin Latin Amerika ve Guatemala yönelik yaklaşımlarını simgelemektedir.
İnsan	Kadın Erkek	Evli kadın ve Erkek
Yıldız	Güneş	Maya Sembolü
Bitki	Meyve	Muz
İnsan	Diz çökmüş Erkek	Kollarındaki prangalarla köleliği anlatmaktadır
İçki	Şişe	Tekila
Nesne	Ölçüm aleti	Tartı
Nesne	Müzik aleti	Gitar
Yazı	Miguel Angel Asturias	Yazar
Yazı	Yeşil Papa	Kitap Adı

3.1.5.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde insan figürleri, gitar, muz, çeşitli aletler, terazi, şişe, yazar ad soyad ve kitap adı göze çarpmaktadır. Kitap kapak tasarımında baskın renkler sarı, yeşil ve mavi olup tasarımda kullanılan diğer bir renk ise turuncudur.

Kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde kapaktaki sembol kullanımları ile Latin Amerika vurgusu dikkat çekmektedir. Muz tekeli, köleleştirmeyi, ağır çalışma koşullarını aktaran kitabın kapağı çiftçi, Maya sembollerini barındırmaktadır. ABD’nin 1 dolarının arkasında yer alan piramit içerisindeki her şeyi gören göz Guatemala halkına ve o dönemde tüm Latin Amerika’ya yönelik ABD politikalarını simgelemektedir. Muz, prangaya vurulmuş insan, tekila ve gitar gibi görseller içerikteki hikayeye işaret etmektedir.

3.1.6. “Miguel Angel Asturias, Kasırğa” Kitap Kapağı

Resim 6: “Kasırğa” Kitap Kapağı

Tablo 6: Resim 6’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

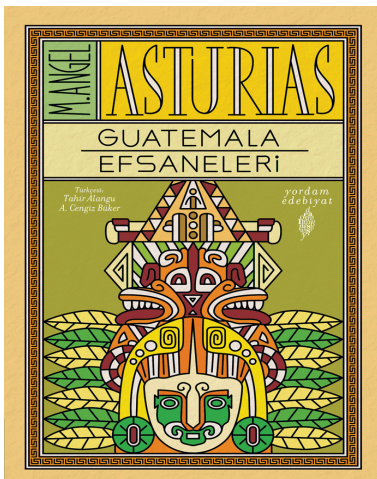
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Bitki	Ot	Doğa
İnsan	Gözleri kapalı bıyıklı insan	-
Taşıt	Deniz taşıtı	Gemi
Şekil	Yıldız	Komünizm
İnsan	Kadın	Sömürülen yerliler
Bitki	Meyve	Muz tarlaları
Şekil	Dini Sembol	Haç
Silah	Ateşli Silah	Tabanca
İnsan Organı	Göz	-
Bitki	?	Doğa
Yıldız	Güneş	-
Şekil	Girdap	Fırtına
Organ	El	Sömürüye karşı örgütlenme
Yazı	Miguel Angel Asturias	Yazar Adı
Yazı	Kasırğa	Kitap Adı

3.1.6.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde bitki, gemi, göz, yumruk, insan figürleri, taç ve muz göze çarpmaktadır. Kitap kapak tasarımında baskın renkler sarı, turuncu, yeşil ve mavidir.

Asturias’ın Türkiye’de yayınlanan kitabı için hazırlanan kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamları incelendiğinde Latin Amerika simgeleri dikkat çekmektedir. Muz ve gıda tekelinin yerli halk üstündeki baskısı, tabiatın yerli halktan yana oluşu, kasırğanın şiddeti önünde hiçbir kuvvetin duramayışının işaretleri tasarımda yansıtılmıştır. Yan anlamda girdap ile kasırğa, yumruk ile direniş, gemi ile Kristof Kolomb’un Amerika’yı keşfi ve Amerika kıtasının yerli halkının sömürülmesinin başlangıcı simgelenmiştir. Yıldızla ise Latin Amerika’yı Soğuk Savaş döneminde etkileyen komünizm etkisi vurgulanmaya çalışılmıştır. Yeşil yapraklı bitkilerle tabiatın gücü önünde durulamayacağı aktarılmıştır.

3.1.7. “Miguel Angel Asturias, Guatemala Efsaneleri” Kitap Kapağı

Resim 7: “Guatemala Efsaneleri” Kitap Kapağı

Tablo 7: Resim 7'de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

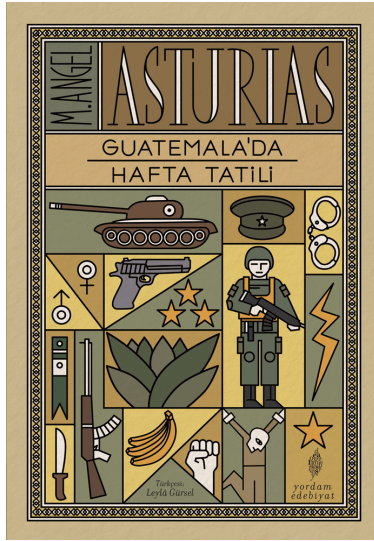
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Heykel	Mitoloji	Maya Tanrıları
Yazı	Miguel Angel Asturias	Yazar Adı
Yazı	Guatemala Efsaneleri	Kitap Adı

3.1.7.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde yazar ad soyad ,kitap adı, yapraklar, maskı anımsatan insan figürü, küçük simgeler göze çarpmaktadır. Tasarımda yeşil ve tonları, sarı, bordo renkler kullanılmıştır.

Itzamna, Chaac, Kukulcan, Yum Kaax, Ix Chel, Cizin, Hunab Ku'yu Maya kültürünün tanrı olarak kabul ettiği bilinmektedir. Asturias kitabında çağlar ötesinden gelen efsaneleri, mitleri, büyüleri aktardığından kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamları incelendiğinde kapakta Maya tanrılarından ve piramitlerden işaretler bulmak mümkündür. Tasarımcı, efsaneleri maya tanrılarından heykellerinden ilhamla ortaya koyduğu çizimle ifade etmiştir. Çizilen Maya tanrısı bütün bir kültürü, efsaneleri ve mitleri ifade etmektedir.

3.1.8. “Miguel Angel Asturias, Guatemala'da Hafta Tatili” Kitap Kapağı

Resim 8: “Guatemala Efsaneleri” Kitap Kapağı

Tablo 8: Resim 8'de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Asker Şapkası	ABD marifetiyle başlatılan kanlı darbe
Nesne	Kelepçe	Kitlesel Tutuklamalar
Şekil	Kadın Erkek simgesi	Guatemala halkı
Silah	Ateşli Silah	Tabanca
Şekil	Rütbe	Askeri Terminolojide Teğmen veya üst mevkideki askerlere verilen rütbe
İnsan	Asker	Askeri Darbe
Şekil	Yıldırım	Silahsız insanların silahlı insanlara karşı direnişi
Nesne	Apolet	Askeri Darbe
Silah	Ateşli Silah	Tüfek
Silah	Kesici Alet	Bıçak
Silah	Zırhlı Araç	Askeri Darbe
Bitki	Ot	Guatemala
Bitki	Meyve	Muz
İnsan Organı	El	Halkın Direnişi
İnsan	Tutuklu insan	Kitlesel Tutuklamalar ve işkence
Şekil	Yıldız	Komünizm
Yazı	Miguel Angel Asturias	Yazar Adı
Yazı	Guatemala'da Hafta Tatili	Kitap Adı

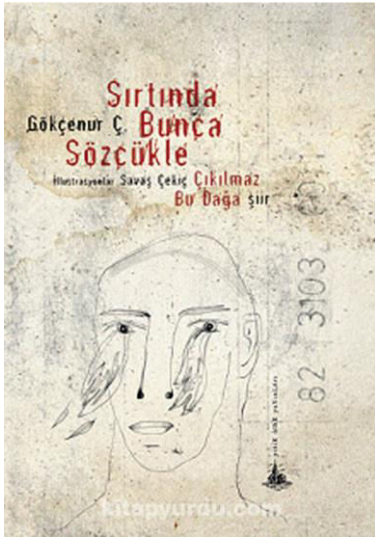
3.1.8.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde tank, şapka, asker, silah, tüfek,, bıçak, muz, kelepçe, şimşek, bitki, yumruk göze çarpmaktadır. Tasarımda kahverengi ve tonları, turuncu, yeşil renkler kullanılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri tarafından başlatılan kanlı darbenin ve halkın yaşadığı acıların aktarıldığı kitabın kapağındaki göstergelerin yan anlamları incelendiğinde asker şapkası, tank, silah, asker, rütbe, apolet, kelepçe, tutuklu insan gibi görseller askeri darbeyi ve halkın çekilen acıları simgelemektedir. El ile halkın direnişi, kadın erkek simgesi ve yıldırım ile tüm toplumun silahlı insanlara karşı silahsız olarak verdiği direniş betimlenmektedir.

Yıldız, komünizm ile mücadele derneklerine ve ABD'nin komünizme karşı desteklediği askeri darbeye vurgu yapmaktadır.

3.1.9. “Gökçenur Ç., Sirtında Bunca Sözcükle Çıkmaz Bu Dağa” Kitap Kapağı

Resim 9: “Sirtında Bunca Sözcükle Çıkmaz Bu Dağa” Kitap Kapağı

Tablo 9: Resim 9’de Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Kadın	Ağlayan Kadın
Zemin		Açık sarı
Bitki	Yaprak	Göz yaşının yaprağa dönüşmesi
Yazı	Sirtında Bunca Sözcükle Çıkmaz Bu Dağa	Kitap Adı
Yazı	Gökçenur Ç.	Yazar Adı
Yazı	İllüstrasyonlar Savaş Çekiç	Tasarımcı
Yazı	Şiir	Kitap Türü

3.1.9.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzenlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde yazar ad soyad, kitap adı ve bir kadın figürü göze çarpmaktadır. Dokusal arka plana yer verilen tasarımda baskın renk açık kahve tonlarıdır.

Kitap kapağı tasarımında ağlayan bir kadın figürü kullanılmıştır. Kapak tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde ağlayan kadının gözünden boşalan yaşlar bir noktadan sonra dökülen yapraklara dönüşmektedir. Göz yaşının yaprağa dönüşmesi sonbaharı, bir kopuşu ve yok oluşu yansıtmaktadır.

3.1.10. “Hakan İşcen., Buğu ile Çizgi” Kitap Kapağı

Resim 10: “Buğu ile Çizgi” Kitap Kapağı

Tablo 10: Resim 10’da Yer Alan Kitap Kapağı Tasarımının Gösterge Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Erkek	Uçan İnsan
Zemin		Gri
Yazı	Buğu ile Çizgi	Kitap Adı

Yazı	Hakan İşçen	Yazar Adı
Yazı	Şiir	Kitap Türü
Buhar	Bulut	Gökyüzü

3.1.10.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde insan figürü, kanat, yazar ad soyad ve kitap adı göze çarpmaktadır.

Benzetme sanatının yoğun kullanıldığı edebiyat türlerinden biri olan şiir için yapılan kapak tasarımındaki yan anlamda kanatlı bir insanla ölüm resmedilmiştir. Aynı zamanda kanatlar yeni bir başlangıcı ve özgürlüğü de simgelemektedir. Şiirlerden birinde geçen sülfürlü yağmurlar ifadesi kasvetli bir ortamı yansıtması için zemin renginde betimlenmeye çalışılmıştır. Bulutlar kanatlanmış insan figürünün havalanmasıyla ilişkilendirilmiştir.

4. SONUÇ

Savaş Çekiç, yaptığı kitap kapağı tasarımlarında yazarın anlamlandırdığı hikaye veya şiirlerle bağ kurmaya çalışmaktadır. “Saklanmak” adlı kitabın kapağında düzanlamıyla gözleri kapalı bir kadın, kırışık kağıt formu, renk olarak turkuaz ve mavinin tonları kullanılmıştır. Yananlamda yazarın turkuaz bir birikinti içinde bulunuşu, başından aşağısında vücut bütünlüğünün çizilmemiş oluşu ve üstteki tipografinin bir buhar içerisinde gösterilmesiyle bir erimeden söz etmek mümkündür. Enver Topaloğlu’nun “Nazire” adlı şiir kitabı için tasarlanan kapakta düzanlam insan böcek karışımı bir varlığın uçuyor oluşudur. Yananlamda ise yazarın şiirlerindeki zıtlık ve bu zıtlıktan doğan karmaşa aktarılmaya çalışılmıştır. Turgay Kantürk’ün “ve Şah 100 Dize” adlı şiir kitabında düzanlam, biraraya getirilmiş birçok şekil ve uzaklara bakan arkası dönük bir insan figürü olarak ifade edilebilir. Yananlamda tasarım şairin tabiatın örnekler sunan anlatısına eşlik etmektedir. Miguel Angel Asturias’ın “Gözleri Açık Gidenler” adlı eserinde düzanlam kitapla ilişkili insan yüzleridir. Kitap kapağı tasarımında tekele dönüşmüş muz şirketine karşı başlatılan grevi temsilen insan yüzleri, muz, ananas, bıçak, kasa, balık, yaprak simgeleri yerleştirilmiştir. Yananlamda farklı ten renklerine sahip insanlarla sömürülen halk yansıtılmaya çalışılmıştır. Muz ile tekelleşen şirket, balık ve yaprakla tabiat, kasa ile sömürüyle elde edilen paraya vurgu yapılmıştır. Miguel Angel Asturias’ın “Yeşil Papa” adlı kitabının kapağında düzanlam hikayenin yaşandığı yer, insanlar ve kültürdür. Yananlamda ise Latin Amerika’ya özgü maya sembollerine yer verilmiştir. Maya sembollerinden birinde ABD 1 dolarının arkasında bulunan her şeyi gören göz işlenmiştir. Burada aktarılmak istenilen mesaj kendilerini Maya toplumunun devamı olarak gören halkın ağır çalışma koşulları ile eziliyor oluşudur. Prangaya vurulan insan görüntüsü ile kölelik simgelenirken gitar, muz tekila gibi simgelerle de Latin Amerika’ya işaret edilmektedir. Miguel Angel Asturias’ın “Kasırga” adlı eserine ait kapakta düzanlam Guatemalalı yazarın hikayesinin geçtiği yerin özellikleri ile baskı, muz tekeli, Yananlamda Amerika kıtasının keşfi, komünizm, sömürüye karşı örgütlenme ve direniş, tabiatın gücü betimlenmiştir. “Guatemala Efsaneleri” adlı kitapta temel olarak mitolojik bir heykel yer almaktadır. Tasarımcı eserin düzanlamını Maya efsaneleri ve mitolojiyle kurmuştur. Yananlamda efsaneler, büyüler ve mitler birbiriyle bağ kurmakta kitabın içinde çağlar ötesinden gelen anlatılara vurgu yapılmaktadır. Mitolojik unsurlar ve Mayaların 7 büyük tanrısı bu açıdan öne çıkarılmıştır. “Guatemala’da Hafta Tatili” adlı eserin kapağında düzanlamda askerler, kelepçeler ile bir rejim krizi ve kaostan söz etmek mümkündür. Yananlamda ise ABD’nin Guatemala’da askeri cuntayı destekleyerek yaptırdığı askeri darbe aktarılmaktadır. Askeri darbenin ülkedeki komünizm etkisini yok edişi, halka uyguladığı baskı, bu baskıya karşı halkın gösterdiği direniş aktarılmaktadır. “Sırtında Bunca Sözcükle Çıkmaz Bu Dağa” adlı kitabın kapağında düzanlam olarak ağlayan bir kadın görülmektedir. Yan anlamda gözlerden boşalan yaşların bir noktada dökülen yapraklara dönüşmesiyle yok oluş ve kopuş anlatılmıştır. “Buğu ile Çizgi” adlı kitabın kapağında düzanlam bulutlar arasında kanatlanmış halde uçan biridir. Yananlamda anlatılan ise ölümdür. Kanatlar ve uçmak aynı zamanda yeni bir başlangıcı ve özgürlüğü de simgelemektedir.

Yapılan çözümlemelerde Savaş Çekiç’in illüstrasyon tekniği ile hazırladığı 10 adet kitap kapağı göstergebilimsel yöntemle çözümlenmiştir. Şiir kitaplarında daha sade yaklaşımlar sergilediği görülen Çekiç’in Asturias’ın kitaplarında daha detaylı, simgesel ve ifadeleri güçlendirici yöntemler uyguladığı görülmüştür. Efsanelerden mitlere her türlü imgeyi tasarımında bir ifade aracı olarak kullanmayı tercih eden Çekiç, tasarımlarında politik düşüncelerden ve ideolojilerden faydalanmıştır. Tarihsel süreç, folklor gibi simgelerden de faydalanan Çekiç, Asturias’ın kitaplarında yazarın anlatısına işaret etmekle, şiir kitaplarında ise anlatıyı desteklemektedir.

KAYNAKÇA

Akbayır, M. ve Dumlu, A. (2017). “Bir Göstergebilimsel Analiz Örneği”, *The Watchtower of Turkey, International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(28), 7-8

Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Çakı, C. (2018). “Birinci Dünya Savaşı’ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açısından İncelenmesi”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, 82.

Çekiç, S. (2022, 10.04). “*Design Savaş Çekiç Design Studio*”, Erişim Adresi: <http://savascekidesign.com/>

Erkman, F. (1987). *Göstergebilme Giriş*, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Fiske, J. (1990), “İletişim Çalışmalarına Giriş”, Çev. Süleman İrvan, *Bilim ve Sanat*, 62.

Güneş, A. (2012). “Çağdaş Bir Çözümleme Yöntemi: Gösterbebilim”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2), 32

İşçen, H. (2022, 22.04). “D&R Store, Buğu İle Çizgi”, Erişim Adresi: <https://www.dr.com.tr/Kitap/Bugu-ile-Cizgi/Hakan-Iscen/Edebiyat/Siir/Turk-Siiri/urunno=0000000579188>.

İşçen, H. (2022, 24.04). “D&R Store, Sirtında Bunca Sözcükle Çıkmaz Bu Dağa”, Erişim Adresi: <https://www.dr.com.tr/Kitap/Sirtinda-Bunca-Sozcukle/Gokcenur-C/Edebiyat/Siir/Turk-Siiri/urunno=0000000411285>.

Küçükşen, K. (2020). “Covid-19 Günlerinde “Ev Halleri”nin Karikatürlere Yansıması Göstergebilimsel Bir Analiz”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 38-57.

Rıfat, M. (2009). *Göstergebilim'in ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

Kadın Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışları

Leadership Behaviors of Female School Administrators

Hülya CAMCI Muhammet Lütfullah GÜVENÇ

Haldun Taner İlkokulu Beylikdüzü, İstanbul

Çağdaş Yaşam Prof. Ahmet Merdivenci, Beylikdüzü, İstanbul

ÖZET

Kadınlar geçmiş yıllardan beri yöneticilik alanında bilinmeyen büyük katkılarda bulunmuşlardır. Günümüzde içinde Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülkede yönetim işi daha çok erkeklerin taşıdığı düşünülen risk alma, cesaret, atak olma gibi özellikler gerektirdiği düşünülmüş ve bu sebepten kadınların yönetimde olması çok cazip karşılanmamıştır. Kadınların yönetimde üst düzeylere ulaşmasını engelleyen birçok sebep vardır. Bu araştırmada kadın okul yöneticilerinin liderlik davranışlarının yine öğretmenler gözünden değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Popülasyonu Avcılar İlçesi'nin de bulunan ilkokul, ortaokul ve lise de görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Bu popülasyondan basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 50 öğretmen çalışmanın örneklemesini oluşturmaktadır. Örneklem popülasyonu temsil edecek şekilde gönüllülük ilkesine göre belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, kadın okul yöneticilerinin liderlik şekillerinin değişik etmenlerce olumlu yada olumsuz olarak etkilenebilme durumlarını ortaya koymaktır. Genel olarak incelendiğinde kadın yöneticilerin liderlik algısında iletişimlerinin kuvvetli, yenilikçi, titiz, girişimci ve adil bir yönetim tarzı belirledikleri görülmüştür. Ancak duygusal olmalarının kendilerini karar alma noktasında dezavantajlı konuma getirdiği görülmektedir. Türkiye'de eğitim alanında kadın öğretmenleri sayısının fazla olmasına rağmen, kadın yöneticilerin erkek yöneticilere göre oldukça azdır. Bunda toplumumuzdaki gelenekçi sosyal ve kültürel yapı kadınların yöneticiliğe bakışlarını etkilemektedir. Türkiye'de kadınların yöneticiliğine bireysel olarak karşıtlık yoktur. Yöneticilik de fazla mesai yapılabilmesi, kadınların ev ve iş hayatını beraber yönetme zorunluluğu, daha üst yöneticilerin kadın yöneticilerle çalışmakta imtina etmeleri temel engellerdir.

Anahtar Kelimeler: Lider, Öğretmen, Yönetici

ABSTRACT

Women have made great unknown contributions in the field of management over the past years. Today, in many countries, including Turkey, it has been thought that management work requires characteristics such as risk-taking, courage and being aggressive, which are thought to be carried by men, and for this reason, it was not considered very attractive for women to be in management. There are many reasons that prevent women from reaching higher levels in management. In this study, it was tried to evaluate the leadership behaviors of female school administrators from the perspective of teachers. The population consists of teachers working in primary, secondary and high schools in Avcılar District. 50 teachers determined by simple random sampling method from this population constitute the sampling of the study. The sample was determined on a voluntary basis to represent the population. The aim of this study is to reveal whether the leadership styles of female school administrators can be affected positively or negatively by different factors. When examined in general, it was seen that female managers determined a strong, innovative, meticulous, entrepreneurial and fair management style in the perception of leadership. However, it is seen that being emotional put them in a disadvantageous position at the point of decision-making. Although the number of female teachers in the field of education is high in Turkey, female administrators are much less than male administrators. In this, the traditional social and cultural structure in our society affects women's view of management. There is no opposition to the leadership of women individually in Turkey. Working overtime in management, the obligation of women to manage their home and business life together, and the refusal of higher managers to work with female managers are the main obstacles.

Key words: Leader, Teacher, Manager

1. GİRİŞ

Dünya'da küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte kültürel, ekonomik ve sosyal alanda yaşanan gelişmeler ile birlikte, kadınlarında üstlendiği roller değişime uğramıştır. Bu değişimler kadınların daha fazla ekonomik ve sosyal alana girmesiyle sonuçlanmıştır. İlk başlar da bu değişimler kadınların ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla iş hayatına girmeleri olsa da, ilerleyen zamanlarda eğitim seviyeleri yüksek, toplumda daha güçlü ve özgür bir şekilde statü kazanmaları ile sonuçlanmıştır.

Dünya'da birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kadınların iş yaşamına katılımlarının artırılması için birçok pozitif ayrımcılığı içeren yasal düzenleme yapılmıştır. Ancak çalışma hayatında göreceli olarak kadın sayısının artmasına rağmen, Türk toplumunun ataerkil yapısı kadınların çalışma hayatındaki konumunun cinsiyet eşitliği temelinde çok fazla ilerleyememesine sebep olmuştur (Tanrısevdi,2015).

İş ve sosyal hayatta gün geçtikçe kendi varlıklarını daha çok hissettiren kadınlar, daha önceleri erkeklerin yaptıkları birçok işi yapabilir duruma gelmişlerdir. İş yaşamında zaman içerisinde başarılı olabilmek için değişik faktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte kadınların iletişimlerinin kuvvetli olması, yenilikçi, titiz, girişimci ve adil yönetimler sergilemesi yöneticilik konusunda avantaj sağlamıştır. Kadınların yöneticilik görevlerinde başarısız olduklarına dair bir çalışma olmamasına rağmen, kadınların iş hayatı ile birlikte aile hayatını da sürdürme çabası liderlikten uzak kalmalarına sebep olmaktadır.

Dünya da feminist akımların yükselmeye başlaması ile birlikte kadınların lider olabilmek arzuları da artmıştır. Eğitimde kurumlarında eğitimcilerin ve yöneticilerin, kadınların yönetici ve lider olabilmelerine karşı bakışları ve cinsiyet temelli düşünceleri eğitimdeki yöneticilik algısını temelden etkilemektedir. Kadınların liderlik ve yöneticilik açısından kendi düşünceleri de önemli bir konudur.

2. LİDERLİK

Çoğu zaman yöneticilik ve liderlik eşanlamlı olarak düşünülmektedir. Her lider yönetici olabilir ancak her yönetici lider olamayabilir. Yönetici makamdan aldığı güçle süreci ve örgütü idare eder ve çalışmalar yapar. Lider ise kendi kişiliğinden gelen güçle örgütü yönetir. Örgütteki çalışanları, amaçlar doğrultusunda etkileyerek hedefe ulaştırır.

Liderlikte amaç, hedef ve bu hedefe ulaşmak için etkileme ilişkisi bulunmaktadır. Makam ve bu makamdan alınan yetki ve gücü en iyi şekilde kullanabilme yetisi liderin en büyük gücüdür. Lider, bu gücü zorlamadan karizması, kişiliği, uzmanlığı ve ikna kabiliyeti ile birlikte en etkili şekilde kullanan kişidir.

Lider kavramının etki, güç ve otorite gibi kavramlarla ilişkili anlama sahip olması nedeniyle sosyolojide Weber'in otorite tiplerinde, karizmatik lider olarak bu kavramı görmekteyiz. Burada da liderin kitleleri etkileme, peşinden sürüklenme gücüne sahip olmasından bahsedilmektedir. Örneğin; Atatürk, kahramanlık ve başarılarıyla Türk Tarihindeki en önemli karizmatik liderlerden birisidir. Toplumsal değişimin, buhranın yaşandığı kargaşa dönemlerinde ortaya çıkan karizmatik liderler kurtarıcılık rolü üstlenirler. Ben dili yerine biz dilinin hakim olduğu bu kişiler yüksek hitabet gücüyle toplumda coşku yaratabilmektedirler (Ercan,2016).

Güncel yaklaşımlarla, daha çok yakın zamanda gündeme gelmeye başlayan yeni birtakım becerileri ifade eden liderlik yaklaşımları kastedilmektedir. Yeni liderlik kuramları diğer liderlik kuramlarına göre, örgütü oluşturan bireyi merkeze almaktadır. Güncel yaklaşımlarda liderlik, kendisi de dahil örgütü bir takım haline getirerek, bu takımın bireylerinde, değişim merkezli başarıya odaklanmış bir vizyon duygusu oluşturma becerilerini kapsar (Yılmaz, 2006).

Pagonis 1992'e göre; Liderlik bir süreç, lider ise bu süreçte, insanları belli bir amaç gerçekleştirme doğrultusunda etkileyen kişidir. İyi ve etkili bir liderin nasıl olması konusunda geçmişte ve günümüzde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Örneğin Pagonis, gerçek bir liderin uzmanlık ve empati gibi aktif, önemli ve birbirleri ile ilişkili davranışları sergilemesine işaret eder (Arıkan,1997).

2.1. Liderlik Yaklaşımları

2.1.1. Özellikler Kuramı

Özellikler kuramına göre, lider olan kişinin doğumdan gelen bazı özellikleri vardır. Bu özellikler sosyal, fiziksel ve kişiliğinden gelen özelliklerdir. Bunların yanında hitap, iletişim, özgüven, cesareti, hırs ve zeka gibi özellikler liderliğin temel unsurlarındandır.

Bu yaklaşımla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda her liderin bu özellikleri taşımadığı görülmüş ve hatta grupta bu özellikleri taşımasına rağmen lider olmayan kişilerin varlığı dikkat çekmiştir. İyi bir liderin nasıl yetişeceği sorusuna özellikler yaklaşımıyla cevap bulunamamıştır (Bakan ve Büyükbeşe,2010).

2.1.2. Davranışsal Kuramlar

Liderlik sürecini açıklamaya çalışan bu teorinin ana fikri, liderleri başarılı ve etkin yapan hususun, liderin özelliklerinden çok, liderin liderlik yaparken gösterdiği davranışlar olduğudur. Liderin astlarıyla iletişim şekli, yetki devredip devretmemesi, planlama ve kontrol şekli, amaçları belirleme şekli vs. gibi davranışlar liderin etkinliğini belirleyen önemli faktörler olarak ele alınmıştır. Davranışsal Liderlik Teorisi'nin gelişmesinde çeşitli uygulamalı araştırma ve teorik çalışmaların katkıları olmuştur. Bu çalışmaların sonucu olarak çeşitli liderlerin tarzları belirlenmiş ve bunların etkinlikleri araştırılmıştır. (Çetin ve Beceren 2007).

2.1.3. Durumsal Kuramlar

Bu kuram, özellikler ve davranışsal kuramların liderliğin tanımlanmasında yetersiz kalmasından dolayı ortaya atılmıştır. Buna göre bir örgütte başarılı olan bir liderin, farklı bir örgütte aynı başarıyı elde edememesi ve her halükarda başarılı olabilen bir liderlik şeklinin olmadığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Buna liderin başarılı olabilmesi, farklı örgütlerde farklı davranışsal özellikler göstermesi ile mümkün olabilmektedir.

Durumsal kuramlara göre, en iyi denebilecek liderlik stili yoktur. Kişi, içinde bulunulan durumun gerektirdiği gibi davranmalıdır. Bu noktada, bazen demokratik bir stil etkili olurken, bazen de otoriter bir stil etkili olabilmektedir (Serinkan, 2012, 59).

2.2. Eğitim Kurumlarında Liderlik

Okul amaçlarını gerçekleştirecek, yapısını yaratacak ve havasını koruyacak iç öğelerin lideri okul müdürü olmalıdır. Gerçekte, müdür biçimsel yetkilerden güç alan bir üsttür. Ancak okuldaki diğer öğeler tarafından kabul edilir ve benimsenirse, liderlik statüsü kazanabilir. Liderin, grubun başarı ve sürekliliğini sağlamak gibi sorumlulukları vardır. Bunları yapabilmesi için, grup üyeleri ile etkileşmesi, değerlerini koruması ve problemlerini çözmesi gerekir (Kıyıcı,2012).

Temelde okul müdürünün sorumluluğu eğitim ve öğretim sürecini hedefe götürmeye yönelik davranışlar sergilemesidir. Bu davranışlar öğretmenlerin motivasyonlarını doğrudan etkileyen ve eğitim-öğretim faaliyetlerini temel hedefe yaklaştıran davranışlardır. Okul müdürü sadece yönetici değil aynı zamanda liderlik özellikleri göstermeli, öğretmen ve öğrencilerin özelliklerine göre davranışsal yaklaşım göstermelidir.

(Güneş,2007:36)'e göre; Okul yöneticisi, kurumla etkileşim içinde olan çevreyle olduğu kadar, kurum çalışanlarıyla da iletişim içinde olmak zorundadır. Bu süreçte birtakım kararlar alınırken alınan kararların da uygulanmasını sağlamaktadır. Bunu yaparken bazen otorite kullanmak durumunda kalmaktadır. Tüm bunları gerçekleştirirken kurum çalışanlarıyla dengeli bir iletişim kurmak ve çalışanlarının haklarını gözetmek zorundadır. Bu da kurum yöneticisinin yöneticilik becerisiyle yakından ilgilidir (Menek vd.,2022).

2.3. Kadın Liderlik

Kamu hizmetlerinde özellikle eğitim ve sağlık sektörleri en çok kadın personelin çalıştığı bu alanlardır, geleneksel toplum yapısının tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmacılar, kadınların mesleklerinde ilerlemelerini engelleyen çeşitli faktörler üzerinde durmaktadırlar.

Kadınların yönetici olmalarının önündeki kariyer engelleri:

- ✓ Toplumsal Önyargılar
- ✓ Aile İçi Sorumluluklar
- ✓ Örgüt Kültürü
- ✓ Fırsat Eşitliğinin Olmaması
- ✓ Algı
- ✓ Cinsel Kalıp Yargıları (Stereotipler)
- ✓ Cinsiyet Ayrımcılığı (Sezen, 2008: 31).

Kadınlar geleneksel yönetim anlayışındaki gibi sert, katı ve emir verici bir tutum yerine çağdaş yönetim anlayışıyla hareket etmektedirler. Çağdaş yönetim yaklaşımı içerisinde kadınların, ekip ilişkilerinde başarılı olmaları, çalışanlarına karşı daha duyarlı olmaları, gerektiği zaman övgüyü hak edenleri takdir etmeleri nedeniyle yönetimde dengeyi ve başarıyı sağlayan bir profil çizmektedir. Türkiye'nin gelişmişliği açısından da yönetimde kadınlarında söz sahibi olabilmeleri gerekmektedir. Ancak yükselme ve yönetim görevlerine gelebilmek için eğitim, yaş, hizmet süresi gibi gerekli bir takım koşulların sağlanması gerekmektedir (Ercan,2016).

Kadınların yöneticilik pozisyonu yolunda karşılaştıkları bu sorunların çoğu, Milli Eğitime bağlı okullarda görev yapan kadın müdürleri de etkilemektedir.

Baştuğ ve Çelik, (2011)'in yaptığı araştırmada, kadın müdürlerin sayısının artırılabilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlardan bazıları;

- ✓ Kadın öğretmenlerin yönetici olmalarını engelleyen etkenler araştırılarak bu faktörler ortadan kaldırılabilir,
- ✓ Her okulda kadın yöneticisi kadrosu açılabilir,
- ✓ Yöneticiliğin cazip hale gelebilmesi için yönetici ücretlerinde iyileştirmeler yapılabilir,
- ✓ Toplumun kadının çalışma hayatında yer almasına karşı geliştirdiği olumsuz tutumun ortadan kalkması için bu konuda bilinçlendirici çalışmalar yapılabilir,
- ✓ Öğretmenlerin yönetim alanında yüksek lisans yapmaları teşvik edilebilir ve desteklenebilir,
- ✓ Öğretmen, müdür ve müfettişlere kadın yöneticilere yönelik tutumları konusunda bilinçlendirme seminerleri düzenlenebilir (Kandemir,2018).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın popülasyonu Avcılar İlçesi'n de bulunan ilkokul, ortaokul ve lise de görev yapan öğretmenlerdir. Bu popülasyondan basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 50 öğretmen çalışmanın örnekleme oluşturmaktadır. Örneklem popülasyonu temsil edecek şekilde gönüllülük ilkesine göre belirlenmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, kadın okul yöneticilerinin liderlik şekillerinin değişik etmenlerce olumlu yada olumsuz olarak etkilenebilme durumlarını ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak, ankete katılan öğretmenlere, kadın okul yöneticilerinde görmek istedikleri liderlik özelliklerinin neler olduğuna dair bazı sorular sorulmuştur. Buna göre aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1) Kadın okul yöneticilerinin liderlik vasıfları nelerdir?
- 2) Kadın okul yöneticilerinin liderlik özelliklerini nasıl buluyorsunuz?
- 3) Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde avantajlı yönleri nelerdir?

4) Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde dezavantajlı yönleri nelerdir?

3.2. Veri Toplama ve Analizi

3.2.1. Veri Toplama Aracı

Kadın yöneticilerin liderlik özelliklerini tespit etmeye yönelik yapılan bu çalışmada, anketler yüzyüze görüşme yapılarak veri toplama yoluna gidilmiştir. Araştırma için hazırlanan sorular 2018-2019 eğitim yılında öğretmenlere sorulmuştur. Anket çalışmaları yapılmadan önce telefonla görüşme ile çalışma hakkında bilgi verilmiş, randevu alınarak okullara gidilip görüşülmüştür.

3.2.2. Verilerin Analizi

Verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi “bir söylemi anlamada ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtularak toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşma amacı” (Yıldırım ve Şimşek, 2006) olarak tanımlanabilir. Anketler daha sonra soru grupları arasındaki alt gruplara göre ayrı ayrı kodlar verilmiştir. Sonra bu kodların frekansları belirlenmiş ve cevapların grup içindeki yüzde oranlarına göre analiz yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde kadın okul yöneticilerinin liderlik vasıfları, özellikleri, avantajlı ve dezavantajlı yönlerinin ortaya konulması çalışılmıştır. Buna göre ankete cevap veren öğretmenlerin bu konudaki görüşleri olumlu ve olumsuz yaklaşımlarla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo1: Kadın okul yöneticilerinin liderlik vasıfları nelerdir?

Tema	Alt Tema	f	Yüzde (%)
Olumlu yaklaşım	Girişimci	7	14
	İletişimi Kuvvetli	10	20
	Yardım Sever	1	2
	Hoşgörülü	1	2
	Yenilikçi	5	10
	Adil	4	8
	Detaycı	8	16
	Düzenli	4	8
	Korumacı	2	4
	Empati Yeteneği Yüksek	1	2
	Mevzuata Hakim	1	2
	Fedakar	1	2
	Takım Ruhu	1	2
Olumsuz yaklaşım	Duygusal	4	8
	Toplam	50	100

Tablo 1’de “Kadın okul yöneticilerinin liderlik vasıfları nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar görülmektedir. Buna göre ankete cevap veren öğretmenlerin %92’si kadın yöneticilerin vasıflarını olumlu karşılarken, en çok İletişimin kuvvetli olması, girişimci, detaycı, yenilikçi, adil ve düzenli oldukları belirtilmiştir. Ankete cevap veren öğretmenlerin %8’i kadınların duygusal olmasını yöneticilik açısından olumsuz olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo2: Kadın okul yöneticilerinin liderlik özelliklerini nasıl buluyorsunuz?

Tema	Alt Tema	f	Yüzde (%)
Olumlu yaklaşım	Girişimci	10	20
	İletişimi Kuvvetli	9	18
	Yenilikçi	7	14
	Adil	5	10
	Detaycı	7	14
	Empati Yeteneği Yüksek	6	12
	Sebatkar	1	2
	Takım Ruhu	1	2
Olumsuz yaklaşım	Duygusal	4	8
	Toplam	50	100

Tablo 2’de “Kadın okul yöneticilerinin liderlik özelliklerini nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar görülmektedir. Buna göre ankete cevap veren öğretmenlerin %92’si kadın yöneticilerin özelliklerine olumlu yaklaşım sergilemişlerdir. Burada kadınların girişimci, iletişimin kuvvetli olması, yenilikçi, adil, detaycı ve empati yeteneklerinin yüksek olması özellikleri ön plandadır.

Tablo 3: Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde avantajlı yönleri nelerdir?

Tema	Alt Tema	f	Yüzde (%)
Olumlu yaklaşım	Girişimci	7	14
	İletişimi Kuvvetli	10	20
	Yardım Sever	1	2

	Hoşgörülü	1	2
	Yenilikçi	5	10
	Adil	4	8
	Detaycı	8	16
	Düzenli	4	8
	Korumacı	2	4
	Empati Yeteneği Yüksek	1	2
	Mevzuata Hakim	1	2
	Fedakar	1	2
	Takım Ruhü	1	2
Olumsuz yaklaşım	Duygusal	4	8
	Toplam	50	100

Tablo 3’de “Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde avantajlı yönleri nelerdir?” sorusuna verilen cevap görülmektedir. Buna göre ankete cevap veren öğretmenlerin %92’si kadın yöneticilerin girişimci, iletişimlerinin kuvvetli olmaları, yenilikçi, ve detaycı olmalarını yüksek oranda avantajlı oldukları özellikler olarak görmektedir.

Tablo4: Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde dezavantajlı yönleri nelerdir?

Tema	Alt Tema	f	Yüzde (%)
Olumlu Yaklaşım	İletişimi Kuvvetli	16	32
	Duygusal	28	56
Olumsuz yaklaşım	Otorite Zorluğu	2	4
	Kompleksli	3	6
	Kararsız	1	2
	Toplam	50	100

Tablo4’de “Kadın okul yöneticilerinin okul yönetiminde dezavantajlı yönleri nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar görülmektedir. Buna göre ankete cevap veren öğretmenlerin %32’si kadın yöneticilerin iletişimlerinin kuvvetli olmasını avantajlı olarak görmüşlerdir. %68’i olumsuz bakış açısıyla duygusal olmalarını yüksek oranda dezavantaj olarak görmüşlerdir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Genel olarak incelendiğinde kadın yöneticilerin liderlik algısında iletişimlerinin kuvvetli, yenilikçi, titiz, girişimci ve adil bir yönetim tarzı belirledikleri görülmüştür. Ancak duygusal olmalarının kendilerini karar alma noktasında dezavantajlı konuma getirdiği görülmektedir.

Kadın öğretmenler, erkek öğretmenlerden daha az yönetici olma isteği duymaktadır. Bunun sebeplerini toplumun bakış açısı, yoğun ev işleri, çocuk bakımı ve evlilik sorumlulukları gibi faktörlerin getirdiği yükümlülükler olarak söylenebilir. Eğitim ve öğretim ayrıca özen gösterilmesi gereken bir alandır. Bu sebepten bu alanda yönetici olmak isteyenlerde eğitim yönetimi konularında hizmetiçi eğitimler, yüksek lisans ve doktora gibi akademik çalışmalar istenebilir.

Türkiye’de eğitim alanında kadınların yönetici olabilmesi için mevzuat açısından engel yoktur. Ancak gelenekçi sosyal ve kültürel yapı kadınların yöneticiliğe bakışlarını etkilemektedir. Türkiye’de bireysel olarak bayanların yöneticiliğine karşıtlık bulunmamaktadır. Yöneticilik de fazla mesai yapılabilmesi, kadınların ev ve iş hayatını beraber yönetme zorunluluğu, daha üst yöneticilerin kadın yöneticilerle çalışmakta imtina etmeleri temel engellerdir.

5.2. Öneriler

Örgüt içerisinde daha fazla kadın yöneticinin görev alabilmesi için kısa, orta ve uzun dönemli önlemler alınarak kültürel, sosyal ve toplumsal engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Eğitim örgütlerine, okullara yöneticilik ve liderlik eğitiminden geçirilmiş, beklentileri karşılayacak; etkili yöneticilik, öğretim liderliği, değişim ve dönüşümü gerçekleştirebilecek personelin atanması yönünde gerekli önlemler alınmalı, başlatılan yönetici yetiştirme programları bu yönde zenginleştirilmelidir.

Milli Eğitimde kadın öğretmenlerin daha fazla olması, kadın yöneticiler ile daha rahat iletişim kurmalarına, kendi aralarından sosyal bir yapı oluşturmalarına olanak sağlayarak, her iki tarafın motivasyonunu artırarak etkili bir iletişim kurmalarına olanak sağlayacaktır.

Kadın öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde fazla olduğu düşünüldüğünde, kadınların daha özverili ve uyumlu olması, sinerjik bir yapıyı sağlayacağından, okul müdür yardımcılarında birisinin kadın öğretmenlerden olması yönünde mevzuat oluşturulabilir. Ayrıca okul dışında İl/İlçe Müdür, Müdür Yardımcısı ve Şube Müdürü olabilmeleri noktasında da pozitif ayrımcılık sağlayacak mevzuat oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı,H. (2016). “İlköğretim Kurumlarında Çalışan Kadın Yöneticilerin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Otantik Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişki”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Aksu, A., Çek,F ve Şenol,B. (2013). “Kadınların Müdür Olmalarının Önündeki Cam Tavan Ve Cam Tavanı Aşma Stratejilerine İlişkin İlköğretim Okulu Müdürlerinin Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (25),135.
- Arıkan, S. (1997). “Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bakan,İ.,Büyükbeşe,T. (2010). “Liderlik Türleri Ve Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (2),73-75
- Çetin, N.G., Beceren, E. (2007). “Lider Kişilik:Gandhi”. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta
- Ercan, K.(2016). “Türkiye’de Kamuda Üst Düzey Kadın Yöneticiler”. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale
- Kandemir,M.(2018). “Kadın Müdürlerin Dönüşümcü Liderlik Davranışının Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığına Etkisinde Motivasyonun Aracı Rolü”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Menek, N.,Topsakal,S ve Taşbaş,A. (2022). “Okul Yöneticilerinin Sosyal İletişim Becerileri ile Öğretmenlerin Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki”. ASR Journal Academic Social Resources, Year 2022, Vol:7,Issue:36, pp:427-440
- Pagonis, William (1992). The Work Of The Leader. Harward Business Review, Novenber-December:118-126.
- Serinkan, C. (2012). Liderlik ve Motivasyon Geleneksel ve Güncel Yaklaşımlar, Ankara
- Sezen, Bayram (2008). “Örgütlerde Kadın Çalışanların Karşılaştıkları Cam Tavan Engeli: Orta ve Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Tanrısevdi, F. (2015). “Eğitim Örgütlerinde Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Cam Tavan Sendromu”. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Kıyıcı, P.(2012). “Okul Yöneticisi Olarak Görev Almada Bayan Öğretmenlerin Yeri”, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kurlowicz, A. (2014). Women In Financial Planning. *Journal Of Financial Service Professional*, 68 (3), 56.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, A. (2006). “Öğretmenlerin Performansını Değerlendirmede Kullanılabilecek Grafik Derecelendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yılmaz, S. (2016). “Okul Yöneticileri Ve Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyetçiliğe Ve Kadın Yöneticilerin Liderlik Becerilerine Yönelik Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir

Teknoloji Firmalarında Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisi¹

The Effect Of Capital Structure Decisions On Profitability In Technology Firms

Melih KUTLU Diler TÜRKÖĞLU

Dr.Öğr.Üyesi, Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Ve İşletmecilik Bölümü, Samsun,
Türkiye

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ABD, Doktora Öğrencisi, Çorum, Türkiye

ÖZET

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde uzun dönemli özsermaye ve borç finansmanına erişim gelişmiş ülke finansal piyasalarına göre daha kısıtlıdır. Finansal sistem altında kısa veya uzun vadeli kredi nasıl ve ne şekilde alabilecekleri bazen belirsizdir. En gelişmiş finansal sistem bile bazı borçluları istediklerinden çok daha az veya daha yüksek faiz oranlarıyla kredi vermektedir. Bir firmanın optimal sermaye yapısı kredi kalitesi, büyüme oranı, projelerin karlılığına ve projeleri finanse etme yeteneğine bağlıdır. Uzun vadeli finansmanın faydaları sadece borç alanlar için değil aynı zamanda kredi verenler ve finansal araçlar için de geçerli olabilir. Borç verenler, getirilerin kısa vadeli sözleşmelerden daha yüksek olması ve bu sözleşmelerin vadesinin uzun vadeli tasarruf ihtiyaçlarını karşılayabilmesi nedeniyle uzun vadeli finansal sözleşmeler yapmaya istekli olabilir. Bir bütün olarak ekonomi için, uzun vadeli finansman, daha yüksek büyümeye ve daha düşük makroekonomik volatiliteye katkıda bulunabilir. Teknoloji firmalarının teknik yetenek eksiklikleri yeni teknolojileri benimseme hızları ile ilgilidir. Yeni teknolojilerin ar-ge ve üretim süreçleri ise uzun vadeli finansman ile desteklenmelidir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul Teknoloji Endeksi'ndeki firmaların sermaye yapılarının karlılıklarına etkisini araştırmaktır. Çalışma 2010-2020 yılları arasında yıllık veri ile yapılmış ve sürekli olarak işlem gören 14 firma kullanılmıştır. Yöntem olarak Panel Veri Analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Aktif karlılığı ve özsermaye karlılığı bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Özkaynak/varlık, uzun vadeli borç/varlık, kaldıraç ve likidite oranları ise bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Özkaynak/varlık oranının aktif karlılığına etkisi tespit edilmiştir. Bulgular ar-ge yoğunluklu teknoloji firmalarının kaldıraç etkisinden yararlanmadığını ve uzun vadeli borçlanma açısından sorun yaşadıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sermaye Yapısı, BİST Teknoloji Endeksi, Karlılık.

ABSTRACT

Access to long-term equity and debt financing in the financial markets of developing countries such as Turkey is more scarce than in developed countries. It is sometimes unclear how and in what way short or long-term loans can be obtained within the financial system. Even the most developed financial system is able to lend some borrowers at much lower or higher interest rates than they would like. A firm's optimal capital structure, credit quality and growth rate depend on the profitability of projects and its ability to finance projects. The benefits of long-term financing not only apply to borrowers, but also to lenders and financial intermediaries. Lenders may be willing to enter into long-term financial contracts because yields are higher than short-term contracts and the maturity of these contracts can meet their long-term savings needs. Long-term financing can contribute to higher growth and lower macroeconomic volatility for the economy. Tech firms' lack of technical capability is related to the speed with which they adopt new technologies. The R&D and production processes of new technologies should be supported with long-term financing. The aim of this study is to research the effect of capital structures on their profitability companies in Borsa Istanbul Technology Index. The study conduct with annual data between the 2010-2020 and 14 companies that are constantly traded in Borsa Istanbul using Panel Data Analysis. In the study, return on assets and return on equity are used as dependent variables. Equity/asset, long-term debt/asset, leverage and liquidity ratios are used as independent variables. The effect of equity/asset ratio on return on assets has been determined. The findings show that R&D-intensive technology firms do not benefit from the leverage effect and have problems in terms of long-term borrowing.

Keywords: Capital Structure, BIST Technology Index, Profitability

1. GİRİŞ

Teknoloji firmaları bilgisayar, yazılım, telekomünikasyon, internet ve yakıt hücreleri gibi alanlarda yaygın olarak faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler yüksek bütçeli ve uzun dönemli araştırma-geliştirme faaliyetlerini içermektedir. Firmaların bu faaliyetleri finanse edecek sermaye yapısının olması işletmelerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. İşletmelerin sermaye yapısı kararları, sermaye bütçeleme ve çalışma sermayesi kararları ile ilişkilidir. Dolayısıyla hem işletmenin piyasa değerinin belirlenmesinde hem de riskliliğinin ölçülmesinde sermaye yapısı büyük önem arz etmektedir. Optimal sermaye yapısına ulaşmak yani bir başka deyişle en uygun borç-özkaynak bileşimi oluşturmak, işletmenin amacı doğrultusunda firmanın cari piyasa değerini maksimize ederek, yatırımcıların, hissedarların ve aynı zamanda işletmeye kaynak sağlayanların kararlarını olumlu yönde etkilemektedir. Böylece işletmenin piyasa değeri artış göstermektedir.

Teknoloji firmalarının başlangıç aşamasında finansman konusunda sorun yaşamaları temel bir problemdir (Hogan ve Hutson, 2004:370). Teknoloji firmaları fiziksel yapı yerine entelektüel bir yapı üzerine kurulduğu için de firma değerini belirlemek zordur. Ancak firma yüksek büyüme potansiyeli ile yüksek kredi kalitesi ve telif hakkı şeklinde bir avantaj elde ederse, özellikle yabancı yatırımcı havuzu oluşturabilmektedir (Coleman ve Robb, 2012:118). Bu doğrultuda oluşturulacak optimal sermaye yapısı özellikle gelişme potansiyeli yüksek teknoloji temelli firmalarda rekabet avantajı sağlamak adına büyük önem taşımaktadır.

Sermaye yapısı kararları fonların farklı zamanlarda elde edilmesi, kullanılması ve geri ödenmesini içeren uzun dönemli kararlardır. Firmalarda kısa vadeli finansman ihtiyacı da bulunmaktadır ancak bunlar genellikle operasyonel ihtiyaçlar içindir. Uzun vadeli finansman ihtiyacı stratejik ihtiyaçları kapsar. Bu nedenle kısa vadeli kararlar da uzun

¹ Bu çalışma UIK 2021 - Uluslararası İşletmecilik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulacak bildiriden türetilmiştir.

vadeli kararlar ile çevrelenmiştir. Vade arttıkça yükümlülüklerin riski artmaktadır. Bu nedenle öz kaynak finansmanı borçtan daha riskli kabul edilir. Firmaların büyüme süreçleri de finansal yapı üzerinde etkilidir. Düşük büyüme sergileyen firmalarda kaldıraç kullanımı ağırlıklı ortalama sermaye maliyetini düşürür, temsil maliyetlerini azaltır, yüksek büyüme olan firmalarda ise kaldıraç kullanımı yüksek kredi kalitesi ve finansal esneklik sağlar. Sermaye yapısının çeşitli bileşenleri mevcuttur.

Firma kaynaklarına olan talep noktasında firma çıkar çatışmalarını önlemek, ters seçimi (asimetrik bilgi) azaltmak, ürün/girdi piyasasında ürünlerin veya rekabetin doğasını etkilemek ve kurumsal kontrol bileşenlerini ayarlamak bunlardan birkaçıdır (Harris ve Raviv,1991:299). Bu çalışmanın amacı doğrultusunda “Borsa İstanbul (BİST) Teknoloji Endeksinde işlem gören firmaların sermaye yapılarının karlılıklarına etkileri var mıdır?” sorusuna yanıt aranacak ve bu doğrultuda öneriler sunulacaktır.

2. SERMAYE YAPISI KARARLARI

İşletme finansmanı teorisi modern anlamda Modigliani ve Miller (1958)'in sermaye yapısına ilişkin çalışması ile başlamaktadır. Bu çalışma ile ortaya konan teori Modigliani ve Miller (MM) ilgisizlik teorisi olarak adlandırılmaktadır. Modigliani ve Miller (1958)'e göre işletme kaldıraç oranının firma değeri üzerinde bir etkisi yoktur. Bu çalışma hem eleştirilerin hem de sermaye yapısı ile ilgili çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü işlem maliyetleri, iflas maliyetleri, vergiler, ters seçim, finansal piyasaların özellikleri ve temsil maliyetleri MM ilgisizlik teorisinde yer almamaktadır. Modigliani ve Miller(1963) çalışmalarında kurumlar vergisini eklemişlerdir ve bu durum borç kullanımının firma değeri üzerindeki etkisini ortaya çıkarmıştır. Modigliani ve Miller (1958)'in çalışmalarından sonra ortaya çıkan teorilerden bir tanesi dengeleme teorisidir. Sermaye yapısında borcun kullanımının yüzde yüz olmasını engellemek için ortaya çıkmıştır. Çünkü bu durumda iflas kaçınılmazdır. Donaldson (1961), Amerikan firmaları ile yaptığı çalışmada firmaların öncelikli olarak iç kaynaklarını kullanma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Firmalar iç kaynaklarını kullandıktan sonra borç kullanmaya ve daha sonra hisse senedi ihracına yönelmektedir. Bu teori ise Finansal Hiyerarşi teorisi olarak adlandırılmaktadır. Kraus and Litzenberger (1973) borcun vergi avantajı ile iflas maliyetleri arasında dengeyi sağlayan optimal kaldıraç teorisini sunmuştur. Benzer şekilde Myers (1984)'e göre firma bir hedef oran belirlemektedir ve böylece borcun vergi avantajı iflas maliyetlerine karşı bir denge oluşturabilmektedir. . Bir diğer yaklaşıma göre hisse senetleri piyasada yüksek değerlendiğinde daha az hisse senedi ihracı, düşük değerlendirildiğinde hisse geri alımı yapılabilir. Bu durum hisse senedi fiyatının dalgalanmalarının sermaye yapısını etkilediğini göstermektedir (Baker ve Wurgler, 2002). Bu teori ise piyasa zamanlanması olarak adlandırılmaktadır.

Pinegar ve Willbrict (1989), Fortune 500 listesinde yer alan şirketlerin finans müdürlerine anket göndererek sermaye yapısı teorilerinin geçerliliğini test etmişlerdir. Şirketlerin hedef borç-özsermaye yapısından ziyade finansal hiyerarşi teorisini takip ettikleri tespit edilmiştir. Oliner ve Rudebusch (1992), Newyork Borsasında yaptıkları çalışmada finansal hiyerarşi teorisinin kaynağının bilgi asimetrisi olduğunu tespit etmişlerdir. Michealas vd. (1999) yaptıkları İngiltere’de KOBİ’ler üzerine yaptıkları çalışmada KOBİ’lerin birikmiş karları kullanma eğiliminde oldukları ve daha sonra yalnızca ek finansman gerekli olduğunda borçlarını artırdıklarını yani finansal hiyerarşi teorisine uydukları gözlemlenmiştir. Tong ve Green (2005), Çinli firmalar üzerinde yaptıkları çalışmada kaldıraç ve karlılık arasında anlamlı bir negatif korelasyon bulguları nedeniyle firmaların sermaye yapısının finansal hiyerarşi teorisine destekler nitelikte olduğunu belirtmişlerdir.

Demirhan (2009), BİST’de işlem gören hizmet sektörü firmalarında sermaye yapısı ile ilgili firma için unsurları araştırmıştır. Toplam borç/toplam aktif (tb/aktif), kısa vadeli borç/toplam aktif, uzun vadeli borç/toplam aktif, toplam borç/özsermaye (tb/öz), kısa vadeli borç/özsermaye (kvb/öz) ve uzun vadeli borç/özsermaye (uvb/öz) oranları bağımlı değişken, sermayenin doğal logaritması, toplam aktiflerin doğal logaritması, satışların doğal logaritması, ar-ge giderleri/satışlar (arge/satış), maddi duran varlıklar/toplam aktifler (mdv/aktifler) oranları da bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada 2003 ve 2006 yılları BİST’de işlem gören firmalar ile çalışılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre sermaye yapısının finansal hiyerarşi yaklaşımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Kısa vadeli borç/toplam aktif, toplam borç/toplam aktif ve kısa vadeli borç/özsermaye oranları hizmet firmalarının sermaye yapısını açıklama düzeyi yüksektir.

Ata ve Ağ (2010), BİST Metal sektörleri firmaların karakteristik özelliklerinin sermaye yapısı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Panel veri analizi ile yapılan çalışma 2003-2007 yılları arasında kapsamaktadır. Firma büyüklüğü (fb), likidite oranı (lkdt), faiz karşılama oranı (fko) ve büyüme oranları (bo) bağımsız değişken, uvb/öz ise bağımlı değişken olarak modele eklenmiştir. Borçlanma oranı firma büyüklüğü ile pozitif ilişki mevcuttur. Buna göre büyük firmalar vergi avantajından yararlanmak için yabancı kaynak kullanmaktadırlar. Bu sonuç dengeleme teorisini desteklemektedir. Lkdt ile uvb/öz arasında ise negatif bir ilişki söz konusudur. Bu sonuç ise finansal hiyerarşi teorisini desteklemektedir.

Yener ve Karakuş (2012), BİST’de sermaye yapısı ve firma değeri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemiyle analiz etmiştir. 2004-2009 yıllarını kapsayan çalışmada farklı aktif büyüklüğü bulunan işletmeler üç farklı kategoriye ayrılarak test yapılmıştır. İki modelin kullanıldığı çalışmada birinci modelde, Bağımsız değişken olarak tb/aktif,

kvb/aktif ve uvb/aktif oranları da çalışmada bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Sermaye yapısının firma değeri üzerindeki etkisinin farklı aktif büyüklükteki gruplar arasında farklılık gösterdiği ve üç aktif büyüklük grubu için de farklı sonuçlara ulaşılabileceği tespit edilmiştir.

Doğan (2013), BİST’de işlem gören sigorta işletmelerine ilişkin 2005-2011 yılları arasında sermaye yapısının karlılık üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu etki iç faktörler aracılığı ile araştırılmıştır. Regresyon testi için bağımlı değişken olarak aktif karlılığı(ROA), bağımsız değişken olarak aktif büyüklüğü, hasar prim oranı, tb/öz, cari oran ve yaş kullanılmıştır. Aktif büyüklüğü ve ROA arasında pozitif yönde bir ilişki, hasar prim oranı, tb/öz, cari oran ve yaş arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Karadeniz, Kaplan ve Günay (2016), BİST’de işlem göre turizm şirketlerinin sermaye yapısı kararlarının kârlılıklarına etkisini araştırmışlardır. 2009 ve 2015 yılları arasında Net Kar Marjı(NKM), Aktif Kazanç Gücü (AKG) ve ROA bağımlı değişkenler ve kvb/aktif, uvb/aktif ve tb/aktif oranlarını ise bağımsız değişken olarak kullanmışlardır. Panel veri analizinin kullandığı çalışmada turizm şirketlerinin uzun vadeli kaldıraç kullanımının karlılığa etkisi bulunmamakta; ancak kısa vadeli kaldıraç ve toplam kaldıraç ise karlılığa negatif ve anlamlı bir etkisinin bulunduğu yönde bir sonuca ulaşılmıştır.

Terim ve Kayalı (2009), BİST İmalat sektöründe 2000-2007 arasındaki verilerle sermaye yapısını belirleyen unsurları araştırmışlardır. Tb/aktif, tb/öz, kvb/aktif, kvb/öz, uvb/aktif, uvb/öz sermaye bağımsız değişken, net sabit varlıklar, firma büyüklüğü, borç dışı vergi kalkanı, kârlılık faktörü ve büyüme fırsatları bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. En küçük kareler yönteminin kullandığı regresyon sonuçlarına göre firma büyüklüğü değişkeni ile kaldıraç arasında uzun vadeli borcun anlamlı ilişkisi mevcuttur. Bu sonuca göre büyük firmaların uzun vadeli borç kullanımı küçük firmalara göre daha fazladır.

Burucu ve Öndeş (2016) tarafında yapılan çalışmada Terim ve Kayalı (2009)’a benzer sonuçlar elde edilmiştir. Burucu ve Öndeş (2016), 1990-2014 yılları arasında BİST İmalat sektörü firmaları üzerinde sermaye yapısını etkileyen faktörleri incelemişlerdir ve büyüme oranlarının borçlanma eğilimlerini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Abdioğlu ve Deniz (2015), 2009 ve 2013 yılları arasında BİST imalat sektörün firmalarının sermaye yapılarını belirleyen içsel faktörleri araştırmışlardır. Çalışmada tb/aktif oranı bağımlı değişken, maddi duran varlık/toplam varlık, faiz ve vergi öncesi kar/toplam varlık(FVÖK/aktif), aktif büyüklüğü, asit test oranı, toplam varlıklardaki artış, brüt kar, FVÖK, satışlardaki dalgalanma, borç dışı vergi kalkanı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Panel veri analizi sonuçlarına göre büyüklük ve büyüme değişkenleri ile sermaye yapısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sarıoğlu, Kurun ve Güzeldere (2013), BİST’da çimento, otomotiv ve otomotiv yan sanayi ve bilişim sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların sermaye yapısı kararlarını etkileyen faktörlerin incelemişlerdir. 2007-2011 dönemini kapsayan çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Tb/aktif ve uvb/aktif oranı bağımsız değişken, ROA, aktif büyüklüğü, maddi duran varlıkların toplam aktifler içindeki payı, şirketin likidite durumu, borç dışı vergi kalkanı, şirketin satışlarının yıllık reel büyüme oranı, bağımsız değişken olarak modele eklenmiştir. Çimento sektöründe şirketin büyüklüğü arttıkça borçluluk oranları yükselmektedir ve aktif büyüklüğü ve kârlılık, borçluluk oranı; otomotiv sektöründe satışların, büyüme hızı; bilişim sektöründe büyüklük, varlık yapısı ve satışların büyüme hızı borç değişkeni üzerinde etkisi mevcuttur.

Kısakürek ve Aydın (2013), BİST’de 1992 ve 2011 yılları arasında kesintisiz olarak faaliyet gösteren firmaların sermaye yapısı ve karlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi kullanılmış ve finansal kriz odaklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Özsermaye karlılığı(ROE), satış karlılığı ve ROA bağımsız değişken olarak kullandığı çalışmada kaldıraç oranları ve yabancı kaynakların toplam varlıklar içerisindeki payını gösteren oranlar bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre uzun vadeli borçların oranı arttığında öz kaynakların kârlılığında azalış meydana gelmektedir. Kriz yıllarında yabancı kaynak tedarikinde sorun yaşayan firmalar öz kaynaklara yönelmektedir.

İskenderoğlu, Karadeniz ve Atioğlu (2012), BİST’de işlem gören bankaların sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisini araştırmışlardır. Genelleştirilmiş momentler yönteminin kullanıldığı çalışmada bağımlı değişken olarak ROA ve ROE, bu karlılıkların belirleyicileri olarak da sermaye yapısı, büyüklük ve büyüme değişkenleri kullanılmıştır. Aktif büyüklüğü ile özkaynak büyüklüğünün bankaların karlılıkları üzerinde pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Mevduatların özkaynaklara oranı karlılıklar üzerinde negatif etkilidir. Bu sonuç finansal hiyerarşi teorisini desteklemektedir.

Konak ve Kendirli (2015) çalışmalarında BİST Gıda ve İçecek Endeksi’nde işlem gören işletmelerin performansları ile sermaye yapılarındaki yoğunlaşma arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamaktadırlar. ROA ve ROE bağımlı değişkenleri kullanılarak sermaye yapısı ile firma performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki; TOBİN’S Q bağımlı değişkeninde ise negatif bir sonuç elde edilirken bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışma neticesinde sermaye yapısındaki yoğunlaşmanın firma performansı üzerinde olumsuz etkisi gözlemlenmiştir.

Ayaydın, Pala ve Barut (2017), Borsa İstanbul'da işlem gören 40 adet yüksek teknoloji firmasının 2008-2015 döneminde sermaye yapılarının belirleyicilerini panel veri analizi ile incelemişlerdir. Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı, Teknoloji, Kimyasal Ürünler ve Diğer Kimyasal Ürünler Sanayi sektörleri sermaye yapısı, firma büyüklüğü, temettü oranı, ar-ge yoğunluğu, cari oran, faiz, GSYİH, borsa kapitalizasyonu ve enflasyon değişkenleriyle analiz edilmiştir. Söz konusu analiz neticesinde kar payı ve faiz oranı istatistiki olarak anlamsız bulunmuş, oluşturulan modeller kapsamında büyüklük ve sermaye yapısı arasında dengeleme teorisinin ve finansal hiyerarşi teorisinin, karlılık ve likidite ile sermaye yapısı arasında ise yine modeller kapsamında denge teorisinin geçerliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Güngör ve Dilmaç (2020), ticari bankaların finansal performansları ile sermaye yapısı arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemiyle analiz etmişlerdir. Çalışma dönemi 2002 yılı son çeyreği ve 2015 yılı ilk çeyreği arasındaki dönem kapsamaktadır. Çalışmada ROA, ROE ve Net Faiz Marjı bağımlı değişkenler, öz/aktif, uvb/aktif, uvb/öz, Toplam Mevduat Dışı Kaynaklar / Toplam Pasif oranları, ve Z skoru bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. 2008 yılı üçüncü çeyreği ve 2009 yılı üçüncü çeyreği arası kriz dönemi de kukla değişken olarak kullanılmıştır. Böylece küresel krizin etkileri de araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre özkaynak / toplam pasifler oranının yüksekliği (yüksek sermaye oranı) bankaların finansal performansını negatif yönde etkilemektedir. Bankaların finansal krizinden daha az etkilenmelerinin sebebi ise sermaye yapısındaki uzun vadeli yabancı kaynaklarda yaşanan artış ve özkaynaklar da meydana gelen azalıştır.

Literatüre göre büyük şirketlerin daha düşük risk içermelerinden dolayı daha yüksek oranlarda borçlanabileceklerini belirten dengeleme kuramını destekleyen çalışmalar mevcuttur (Terim ve Kayalı, 2009; Sarıoğlu vd. (2013), Burucu ve Öndeş, 2016). Abdioğlu ve Deniz (2015)'in çalışmasında imalat sektörü ile ilgili Terim ve Kayalı (2009) ile Burucu ve Öndeş (2016)'in çalışmalarında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Pinegar ve Willbrict (1989), Oliner ve Rudebusch (1992), Michealas vd. (1999) ve Tong ve Green (2005)'in çalışmaların ise finansal hiyerarşi teorisini destekler bulgular ön plandadır. Borsa İstanbul'a ilişkin literatürde teknoloji firmalarının sermaye yapılarına ilişkin çalışmaların azlığı ve diğer sektörlerle ilişkin sermaye yapısının karlılığa etkisine ilişkin yapılmış çalışmalarla karşılaştırma isteği bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır.

3. VERİ ve YÖNTEM

Çalışmanın konusu Borsa İstanbul Teknoloji endeksinde işlem gören teknoloji firmalarının sermaye yapısı kararlarının bu işletmelerin karlılıklarına olan etkisidir. Çalışmanın konusu dahilinde 2010-2020 yılları arasında yıllık dönem verileri ile Borsa İstanbul Teknoloji endeksinde sürekli olarak işlem gören firmaların Panel Veri Analizi Yöntemi kullanılarak sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisi araştırılacaktır. Borsa İstanbul Teknoloji Endeksi'nde 2010-2020 yılları arasında sürekli olarak işlem gören 14 firma ile yıllık verilerden faydalanılarak oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir:

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 OZV_{it} + \beta_2 UZV_{it} + \beta_3 LKDT_{it} + \beta_4 LVR_{it} + \epsilon_{it} \quad (\text{Model 1})$$

$$ROE_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 OZV_{it} + \beta_2 UZV_{it} + \beta_3 LKDT_{it} + \beta_4 LVR_{it} + \epsilon_{it} \quad (\text{Model 2})$$

Özsermaye karlılığı (ROE) ve aktif karlılığı (ROA) bağımlı değişken olacak şekilde iki model kurulmuştur. Her bir model aşağıdaki bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır:

- ✓ Özkaynaklar/ toplam varlıklar(OZV),
- ✓ Uzun vadeli borç/toplam varlıklar (UZV)
- ✓ Likidite(LKDT-asit test oranı)
- ✓ Kaldıraç (LVR)

Bu modeller sermaye yapısının teknoloji işletmelerinin karlılığına etkisinin araştırılması amaçlanarak literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışmada öncelikli olarak çoklu doğrusallığın tespiti için değişken arasında korelasyon ilişkisi incelenmiştir. Değişkenler arası güçlü korelasyon çoklu doğrusallığı ortaya çıkarmaktadır. Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler Modeli ve Rassal Etkiler Modeli arasında seçim yapabilmek için ise F testi ve Hausman testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Tablo 1'de verilen tanımlayıcı istatistiklere göre ortalama ve medyan değerleri simetrik bir yapının mevcut olduğunu göstermektedir. Bu nedenle serilerde aşırı uç değerler bulunmamaktadır. Standart sapmalar dağılım yaygınlığının büyük olmadığını göstermektedir. Çarpıklık katsayılarına göre seriler sola çarpıktır. Çarpıklık ve basıklık katsayıları ile birlikte Jargue Bera istatistikleri serilerde normal dağılım olmadığını göstermektedir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

	ROA	ROE	OZV	UZV	LKDT	LVR
Ortalama	6.25	3.15	0.49	0.07	2.40	1.66
Medyan	5.23	1.88	0.43	0.03	1.39	1.29
Maksimum	43.87	39.22	0.97	0.39	18.62	6.76
Minimum	-28.38	-18.10	0.00	0.00	0.00	0.00
St. Sapma	9.42	5.56	0.24	0.08	2.97	1.54
Çarpıklık	0.97	2.15	0.39	1.49	3.26	1.26
Basıklık	8.28	16.92	2.01	4.83	14.16	4.13
Jargue-Bera(JB)	1377.47	205.95	10.23	79.28	1073.55	49.00
JB Olasılık	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Seriler arasında değişen varyans sorununun ortaya çıkması ihtimaline yönelik korelasyon analizi yapılmıştır. Serilerin normal dağılmadığı bulgularına doğrultusunda seriler arası korelasyon Spearman sıra korelasyon testi ile yapılmıştır. Tablo 2’de verilen bulgulara göre bazı seriler arasında yüksek korelasyon bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle yöntem olarak Panel EGLS kullanılmıştır.

Tablo 2. Korelasyon Matrisi

	ROA	ROE	OZV	UZV	LKDT	LVR
ROA	1					
ROE	0.91	1				
OZV	0.35	-0.24	1			
UZV	0.05	0.75	-0.24	1		
LKDT	0.25	-0.96	0.75	-0.03	1	
LVR	-0.32	-0.24	-0.96	0.28	-0.71	1

Havuzlanmış modeli ile sabit etkiler modeli arasında uygun modelin hangisi olduğunu belirlemek için verilere F testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir. Tablo 3’teki bulgulara göre ROA ve ROE için uygun model sabit etkiler modelidir. Sabit etkiler modeli ile rassal etkiler arası model arasında uygun modeli tespit etmek için Hausman testi yapılmıştır. Tablo 3 ve Tablo 4’te verilen Hausman testi sonuçlarına göre ROE ve ROA için uygun model rassal etkiler modelidir. Rassal etkiler modeline göre ROA’yı etkileyen değişkenler arasında OZV değişkeni anlamlıdır. Bu bulguya göre özkaynak oranının 1 birim artması halinde aktif karlılığı 9.55 birim artacaktır. ROE’yi etkileyen değişkenlerde anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu durum hissedarların şirkete yaptıkları yatırımların ne kadar etkili kullanıldığını ölçmede özkaynak oranı, uzun vadeli kaynak oranı, likidite ve kaldıraç teknoloji firmalarında belirli bir etkisi olmadığı anlamına gelmektedir.

Tablo 3. Model 1 ROA Bulguları

Model 1 (ROA)			
Bağımsız Değişken	Havuzlanmış EKK	Sabit Etkiler	Rassal Etkiler
OZV	11.36*	7.26**	9.55*
UZV	2.59	-3.48	1.91
LKDT	-0.27	-0.62**	-0.07
LVR	0.54**	0.18	0.30
R ²	0.23	0.44	0.10
Düz. R ²	0.21	0.37	0.07
F Testi	Yatay Kesit F İstatistiği: 3.976*		
Hausman Testi	Yatay Kesit Rassal Ki-kare İstatistiği: 2.607		

* ve **, sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 4. Model 2 ROE Bulguları

Model 2 (ROE)			
Bağımsız Değişken	Havuzlanmış EKK	Sabit Etkiler	Rassal Etkiler
OZV	11.47	5.64	12.21
UZV	10.96	-13.31**	4.26
LKDT	-0.25	-0.65	-0.26
LVR	1.23	0.59	1.50
R ²	0.07	0.29	0.01
Düz. R ²	0.04	0.20	0.00
F Testi	Yatay Kesit F İstatistiği: 3.817*		
Hausman Testi	Yatay Kesit Rassal Ki-kare İstatistiği: 3.919		

* ve **, sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji şirketlerinin yüksek büyüme gösteren firmalar olabilmesi için kaldıraç kullanımı önemlidir. Bu çalışmada 2010-2020 yılları arasında panel veri analizi yöntemi ile teknoloji firmalarının sermaye yapısının karlılığa etkisi araştırılmıştır. Aktif karlılığı ve özsermaye karlılığı bağımsız değişkenleri analiz edilmiştir. Aktif karlılığını özkaynak/varlıklar değişkeni etkilemektedir. Özsermaye karlılığını etkileyen değişkenler tespit edilememiştir.

Kaldıraç kullanımı firmalar için önemlidir. Teknoloji firmalarında ise uzun dönemli borç finansmanı ar-ge faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından daha çok önem arz etmektedir. Teknoloji firmaları yenilikçi firmalar olması nedeniyle ar-ge sonucunda elde edilen ürünlerin piyasada kabul görme süresi ve ürünün olgunlaşması belirli bir zaman almaktadır. Bazen ar-ge faaliyetleri başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle kısa vadeli finansman kullanımı teknoloji firmaları için uygun değildir. Çalışmadan elde edilen bulgular teknoloji firmalarının uzun vadeli borç finansmanı konusunda sorun yaşadığını göstermektedir.

Karadeniz, Kaplan ve Günay (2016)'nın turizm sektöründe uzun vadeli kaldıraç kullanımının ROA'ya etkisinin bulunmaması ile benzerdir. Güngör ve Dilmaç (2020)'in bankacılık sektörüne ilişkin Özkaynaklar / toplam pasif oranı (OZK) ile aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE) ve net faiz marjı (NIM) arasında negatif ilişki tespit edilmesi ve Terim ve Kayalı (2009)'nın imalat sektörüne ilişkin ROE bulguları ile benzer değildir. Çalışmadan elde edilen bulgulara önerilerimiz aşağıdaki gibidir:

- ✓ Teknoloji firmalarının kullanabileceği uzun vadeli finansman alternatiflerinin oluşturulması,
- ✓ Ar-ge faaliyetlerinde bulunan teknoloji şirketlerinin büyümesini hızlandırılması için finansal gelişmişlik düzeyinin (hisse senedi ve kredi piyasası) yükselmesi,
- ✓ İleri teknoloji yatırımların desteklenmesi için risk sermayesi üreten kuruluş sayısının artırılması,
- ✓ Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden sanayi, yenilikçilik ve altyapı doğrultusunda teknoloji firmalarının finansal açıdan desteklenmesi.
- ✓ Kredileri daha uygun maliyetli hale getiren, finansman için alternatif bir yol sunan finansal teknoloji kullanımlarının yaygınlaştırılması.

KAYNAKÇA

- Ayaydın, H., Pala F. ve Barut, A. (2017), Borsa İstanbul'da İşlem Gören Yüksek Teknoloji Şirketlerinin Sermaye Yapılarının Belirleyicileri Üzerine bir Analiz, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 9(2), 43-58.
- Abdioğlu, N. ve Deniz, D. (2015). Borsa İstanbul'da İşlem Gören İmalat Sanayi Şirketlerinin Sermaye Yapılarının Firmaya Özgü Belirleyicileri. *Sosyoekonomi*, 23(26), 195-213.
- Ata, H. A. ve Ağ, Y. (2010). Firma Karakteristiğinin Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Ekonometri ve İstatistik*, 11, 45-60.
- Baker, M., & Wurgler, J. (2002). Market timing and capital structure. *Journal of Finance*, 57(1), 1-32.
- Burucu, H. ve Öndeş, T. (2016). Türk İmalat Sanayi Firmalarının Sermaye Yapısını Etkileyen Faktörlerin Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 201-225
- Coleman, S. & Robb, A. (2012). Capital Structure Theory and New Technology Firms: Is There A Match?. *Management Research Review*, 35 (2), 106-120.
- Demirhan, D. (2009). Sermaye Yapısını Etkileyen Firmaya Özgü Faktörlerin Analizi: İMKB Hizmet Firmaları Üzerine Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 9(2), 677-697.
- Donaldson, G. (1961). *Corporate Debt Capacity: A Study of Corporate Debt Policy and the Determination of Corporate Debt Capacity*. Boston: Harvard University.
- Doğan, M. (2013). Sigorta Firmalarının Sermaye Yapısı ile Karlılık Arasındaki İlişki: Türk Sermaye Piyasası Üzerine Bir İnceleme, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 58, 121-136.
- Güngör. B. ve Dilmaç, M. (2020). Finansal Kriz Ortamlarında Sermaye Yapısının Bankaların Finansal Performanslarına Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 85, 153-172.
- Harris, M., & Raviv, A. (1991). The Theory of Capital Structure. *The Journal of Finance*, 46(1), 297-355
- Hogan, T., & Hutson, E. (2004). Capital Structure in New Technology-Based Firms: Financing in The Irish Software Sector. Available at [ssrn 498283](https://ssrn.com/abstract=498283).
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. ve Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 291-311.
- Karadeniz, E., Kaplan, F. ve Günay F. (2016). Sermaye Yapısı Kararlarının Kârlılığa Etkisi: Borsa İstanbul Turizm Şirketlerinde Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 13(3), 38-55.
- Konak, F, Kendirli S. (2015). Sermaye Yoğunlaşmasının Firma Performansı Üzerine Etkisi: BİST Gıda Ve İçecek Endeksi Uygulaması. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 0(15), 123 - 134.

- Kraus, A. ve Litzenberger, R. H. (1973). A State-Preference Model of Optimal Financial Leverage, *Journal of Finance*, 28(4), 911-922.
- Kısakürek, M. ve Aydın, Y. (2013). İşletmelerde Sermaye Yapısı ile Kârlılık Arasındaki İlişkinin Analizi: 1992-2011 Yılları Arası Finansal Krizler Odaklı BİST’te Bir Uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 97-121.
- Michaelas, N., Chittenden, F. ve Poutziouris, P. (1999). Financial Policy and Capital Structure Choice in U.K. SMEs: Empirical Evidence from Company Panel Data. *Small Business Economics*, 12, 113-130.
- Modigliani, F. ve Miller, M. H. (1958) The Cost of Capital, Corporate Finance and the Theory of Investment. *American Economic Review*, 48(3), 261-297.
- Modigliani, F. ve Miller, M. H. (1963). Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction. *American Economic Review*, 53(3), 433-443.
- Myers, S. C. (1984) The Capital Structure Puzzle. *Journal of Finance*, 39(3), 574-592.
- Oliner, S. D. ve Rudebusch, G. (1992). Sources of the Financing Hierarchy for Business Investment. *The Review of Economics and Statistics*, 74(4), 643-654.
- Pinegar, M. J. ve Wilbricht, L. (1989). What Managers Think of Capital Structure Theory: A Survey. *Financial Management*, 18(4), 82-91.
- Sarıoğlu, S., Kurun, E. ve Güzeldere, H. (2013). Sermaye Yapısının Belirleyicileri: İMKB’de İşlem Gören Çimento, Otomotiv ve Bilişim Sektörlerinin Sermaye Yapısı Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 13(4), 481-496.
- Terim, B. ve Kayalı, C. A. (2009). Sermaye Yapısını Belirleyici Etmenler: Türkiye’de İmalat Sanayi Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 125-154.
- Tong, G. ve Green, C. (2005). Pecking order or trade-off hypothesis? Evidence on the capital structure of Chinese companies. *Applied Economics*, 37, 2179-2189.
- Yener, E., ve Karakuş, R. (2012). Sermaye Yapısı ve Firma Değeri İlişkisinin Farklı Aktif Büyüklüklerde Karşılaştırmalı İncelenmesi: İMKB 100 Firmaları Üzerine Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 75-98.

Kahramanmaraş’ta Yaratıcı Aktörlerin Kültürel Anlamda Değerlendirilmesi

A Cultural Evaluation Of Creative Actors In Kahramanmaraş

Nadire KARADEMİR

Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi/Coğrafya Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZET

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şehirlerarasında gittikçe artan rekabet ile birlikte markalaşma ve tema oluşturma adına stratejiler geliştirilmekte ve yeni arayışlar ortaya çıkmaktadır. Coğrafi bir alan ya da sektöre yeni ve farklı bir şey katma ve düşünebilme becerisi olan yaratıcılık sayesinde de şehirlerin kültürel ve ekonomik temelli olarak ilerlemesi sağlanabilmektedir. Kahramanmaraş Doğu Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kavşak noktasında yer almaktadır. Çalışma Kahramanmaraş’ın kalkınması için gerekli olan yaratıcı aktörler ve sınıflarına dikkat çekilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Kahramanmaraş’ın yaratıcı bir şehir olabilmesi adına bölgedeki yaratıcı aktörlerin kültürel açıdan potansiyellerini ortaya koyabilmek olmuştur. Çalışma Kahramanmaraş’ın büyümesinin yaratıcı kişiler (Yetenek) tarafından desteklenip, kültürel çeşitliliğin oluşması, bu kişilerin yeni düşüncelere açık mekânları tercih edeceği (Hoşgörü) ve kültürel sermaye ile bu sürecin yeni ürünleri (Teknoloji) ortaya çıkarabileceği savıyla yapılmıştır. Tarihi bir şehir olarak birçok kültür ve medeniyete beşiklik etmiş bir yerleşim yeri olan Kahramanmaraş geleneksel el sanatları, gastronomi, edebiyat üstatları, ulusal ve uluslararası etkinlikleri, sanatsal faaliyetler, projeler, üniversiteleri ve akademisyenleri, sanatçıları, işadamları, coğrafi işaretli ürünleri, müzeleri gibi birçok yaratıcı aktöre sahiptir. Kahramanmaraş fiziki ve beşerî coğrafya yapısı nedeniyle yaratıcılık adına oldukça zengin bir yerleşim yeri konumunda 2023’ün marka kenti olma yolunda ilerlemektedir. Tüm dünyada giderek artan bir öneme sahip olan yaratıcı ekonomi adına tüm paydaşların birlikte hareket etmesinin yörenin geleceği ve potansiyelinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Aktörler, Yaratıcı Endüstri, 3T Modeli, Kahramanmaraş

ABSTRACT

As in the whole world, in Turkey, with the increasing competition between cities, strategies are being developed for branding and creating themes and new searches are emerging. Thanks to creativity, which is the ability to add something new and different to a geographical area or sector, and to think, it is possible to make cities progress on a cultural and economic basis. Kahramanmaraş is located at the crossroads of Eastern Anatolia, Mediterranean and Southeastern Anatolia Regions. The study is important in terms of drawing attention to the creative actors and their classes, which are necessary for the development of Kahramanmaraş. In this context, the aim of the study was to reveal the cultural potential of the creative actors in the region in order to make Kahramanmaraş a creative city. The study has been carried out with the argument that the growth of Kahramanmaraş will be supported by creative people (talent), cultural diversity will be created, these people will prefer places open to new thoughts (Tolerance), and this process can reveal new products (Technology) with cultural capital. Kahramanmaraş, which is a settlement that has been the cradle of many cultures and civilizations as a historical city, has many creative actors such as traditional handicrafts, gastronomy, literary masters, local events, universities and academics, artists, businessmen, geographically marked products and museums. Kahramanmaraş is on the way to become the brand city of 2023 as a very rich settlement for creativity due to its physical and human geography structure. It is thought that the cooperation of all stakeholders on behalf of the creative economy, which has an increasing importance all over the world, is of great importance in terms of the future and the sustainability of the potential of the region.

Keywords: Creative actors, Creative Industry, 3T Model, Kahramanmaraş

1. GİRİŞ

Günümüzde yaratıcılık kavramı birçok alanda kendine yer edinmiştir. Yaratıcılık genel anlamda yeni, uygun, faydalı, orijinal kelimeleri ile ifade edilmekte (Tan vd., 2013), sürece, motivasyon durumuna sonuca göre değişik anlamlar içermektedir. Kültür ve ekonomi açısından ise bilimsel alandaki buluş ve teknoloji ile ilgili inovasyonların, kültür ve sanatla ilgili orijinal olan çalışmaların üretimi adına düşüncelerin uygulanması ve yeni farklı fikirlerin formülasyonu olarak da ifade edilmektedir (UNCTAD & UNDP, 2008). Latince “creare” kelimesinden gelip yaratmak, oluşturmak anlamlarını içermekle birlikte, “orijinal, yeni, faydalı, özgün, uyumlu” kelimeleri ile ifade bulmaktadır (Aslan, 2018). Yaratıcılık kavramı 1900’lü yıllarda incelenmeye başlanmış, Rogers, Amabile, Guilford, Sternberg, Stein, gibi bilim adamları bu konuda etkili olmuştur (Sawyer, 2011). Dolayısıyla ekonomik temelli olan yaratıcı ekonomi paradigmasına dayanan yaratıcılık, herhangi bir coğrafi alan ya da sektöre yeni farklı bir şey katma ve düşünebilme becerisi (Jarabkova & Hamada, 2012) olarak da ifade edilmektedir. Amerika’da hızla popüler olan ve akademik camiada tartışılmaya başlanan yaratıcı sınıf kavramı ise Richard Florida tarafından ortaya atılmıştır. Florida yaratıcılığın ekonomik kalkınmanın bölgesel ve şehirselsel başarısını analiz etmiştir. Teknoloji, yetenek ve hoşgörünün önemli kriterler olduğunu, 3T (Talent, Technology, Tolerance) modelinin uygulanması ile iş oluşumu sağlama ve ekonomik büyümenin oluşacağını ifade etmiştir. Şehirlerin, büyümesinin yaratıcı kişiler (Yetenek) tarafından desteklendiğini, böylece kültürel çeşitliliğin oluştuğunu, bu kişilerin yeni düşüncelerine açık yerleri tercih ettiği (Hoşgörü) ve kültürel sermaye sayesinde bu sürecin yeni ürünlere (Teknoloji) dayandığı belirtilmiştir (Florida, 2002).

Günümüzde markalaşma ve yaratıcı şehir politikaları yaratıcı sınıfın hem yaşadığı hem de ziyaret ettiği mekânlardaki aktivitelerin estetikliğini ve tüketimini geliştirmek, ekonomik büyüme ve halkın katılımını sağlamak, yüksek yetenekli işgücü ve yatırımları şehre çekmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu durumda yaratıcı şehir kavramı kültürel tüketim ve toplumsal kalkınma odaklı ekonomik bir kavramdan daha öteye taşınmakta, bir mekâna özgü olan insani değerleri kapsamaktadır (Grodach, 2017). Florida yaratıcı bir çağa girildiğini, yaratıcı sınıfın kentlerin ekonomik

açından kalkınması adına önemli rol oynayacağını, insanların bu süreçte orijinal düşünceler ile kilit bir rol oynadığını belirtmektedir. Ayrıca yaratıcı sınıfı profesyonel ve çekirdek olarak ikiye ayırmakta; mühendisler, bilim adamları, mimarlar, üniversite hocaları, tasarımcılar, yazarlar, şairler, eğlence sektörü çalışanları, sanatçılar, araştırmacılar ve analistler çekirdek grubu oluşturmaktadır. İleri teknoloji ile bağlantılı sektörler, iş yönetimi, finans hizmetleri, sağlık ve hukuk hizmetleri alanlarında çalışanlar ise profesyonel grubu oluşturmaktadır (Florida, 2002). Yaratıcı kişilerden oluşan yaratıcı sınıf yaratıcı şehirler yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Ressam, grafiker, kuklacı, besteci, moda tasarımcısı, çalgıcı, âşık, yazar, şair, heykeltıraş, mimar, el sanatı ustaları şehirlere büyük değer katmakta ve özgünlük sağlamaktadır. Yetenek, hoşgörü ve teknolojiyi önemseyen şehirlerde fikri mülkiyet haklarının korunması sayesinde etkili bir kültürel sistemin kurulması gerekmektedir. Yaratıcı şehir yaklaşımının desteklenmesi ile şehirler yaratıcı şehirlere dönüşmekte, gelenek kültürü de geçmişten geleceğe aktarılmaktadır. Bu nedenle yaratıcı şehirler oluşturulmak için ekonomik ve sosyal yerleşim faktörleri dikkate alınmalı, yüksek eğitim mezunlarını, yaratıcı endüstrilerde çalışanları, göçmenleri ve yaratıcı firma yöneticilerini şehre çekmek için yatırımlara önem verilmelidir (Florida, 2005). Bunların dışında yaratıcı sınıfı etkilemek ve yerleşim yerlerine çekmek amacıyla yaratıcı şehirler sosyal ve kültürel köklere sahip bir şehirselleştirme yaratıcılık ekosistemi oluşturmalıdır. İşte bu parametreler küresel yaratıcılık endeksinde teknoloji, yetenek ve hoşgörü olan 3T olarak belirlenmiştir. Başarı yaratmak için teknoloji ve yetenek kentsel büyümenin önemli bileşenleri olmakla birlikte, tolerans ise bir dizi kültürel ve yaşam tarzı seçimine olanak sağlamaktadır. Florida şehirlerin bu üç bileşen olmadan başarılı bir şekilde rekabet edemeyeceğini savunmaktadır (Moore-Cherry, 2015). Yine Florida (2005) yaratıcı sınıfın yerleşim mekânı seçerken ekonomik faktörler kadar sosyal ve beşeri faktörlerin de önem taşıdığını ileri sürmekte, şehirselleştirme mekân kalitesi üzerinde durarak, yaratıcı sınıfları oluşturanların bu çeşitlilik ve hoşgörü ortamının olduğu şehirlerde yaşamayı istediğini ifade etmektedir. Böylece bölgesel kalkınma gücünü yeniliğe açık olarak farklılıklara hoşgörüyle yaklaşım hayat kalitesi yüksek olan şehirleri tercih eden yaratıcı sınıftan alacaktır. Yaratıcı sınıfın yaşadığı şehirden asıl beklentisi istediği gibi yaşayıp özgürce kendini ifade edebildiği ortamların ve hoşgörü ikliminin olmasıdır. Yaratıcı sınıf akıcı ve hareketli bir nitelik sergileyerek durağan olmaktan uzak ve yaşadığı şehirden memnun olmadığında bir diğer şehre hareket edebilme serbestliğine sahip olmalıdır. Bu durum da yerleşim yerinin önemini ortaya koymaktadır. Yaratıcı endüstrilerin ortaya çıkışı, yaratıcı sınıfın yükselişinin desteklenmesi, yaratıcılık ve bilgi temelli ekonomi ile birlikte gitmektedir (ACRE, 2007). 21. yüzyılda şehirlerin “yaratıcı destinasyon” olarak tanıtılmasına özen gösterilmektedir. Yaratıcı sınıf bu şehirleri ziyaret etmek dışında buralara yerleşebilmektedir. Şehirlerde kendi yaratıcılıklarını geliştirmek isteyen bu bireyler, bir yaratıcı çekicilik unsuru olarak üretim ve tüketim faaliyetine katılıp, yaratıcı turizm niş pazarını da oluşturabilmekte ve yaratıcı ekonomiye katkı sağlamaktadır (Richards & Marques, 2012).

Günümüz ekonomisi bilgidan daha çok yaratıcılığa dayanarak inovasyon yaratıcı ekonominin ürününü meydana getirmektedir (Florida, 2012). Endüstri devriminden sonra tarım sektöründe çalışan azalırken, sanayi sektöründe üretim ve tüketim artmıştır. Teknoloji sayesinde 2000’lerden sonra hizmet sektörü de değişime uğramıştır. Böylece yaratıcı ekonomi kavramı ile birlikte bu ekonomi için üretim ve tüketim yapmaya başlayan yaratıcı sınıf olarak adlandırılan bir grup oluşmuştur (Florida, 2005; Florida, 2012). Bu sınıf iki yaklaşımla açıklanmaktadır. Bilim insanları, akademisyenler, mühendisler, modern toplumun liderleri olan kültürel figürler, şairler, yazarlar, mimarlar, ressamlar, analistler, oyuncular, akıllar ve uzman görüşü bildiren kişiler süper yaratıcıları oluşturmaktadır. Teknoloji, finans, yöneticiler, sağlık profesyonelleri, yoğun endüstrilerde çalışanlar ise diğer yaratıcı sınıfı oluşturmaktadır. Süper yaratıcılar merkezi yaratıcı işlerin en üst düzeyini oluşturmakta, farklı bakış açıları ve stratejiler geliştirerek birçok alanda fikir üretebilir ve bu işlerden para kazanabilirler. Diğer yaratıcı sınıf ise üst düzey eğitim almış, problem çözme yetenekleri yüksek olan kişilerdir. Bunlar farklı yaklaşımlar geliştirerek farklı konulara radikal kararlar dâhilinde standartların dışında çözümler getirebilen kişilerdir (Florida, 2012). Yaratıcı endüstriler İngiliz Kültür Medya ve Spor Müdürlüğü (DCMS) (2001)’ne göre bireysel açıdan yaratıcılığı ve yeteneği barındırıp fikri mülkiyete dayalı olarak istihdamı ve refahı yaratan endüstriler olarak ifade edilmektedir. Yaratıcı endüstri kavramı ise, kültür endüstrisi kavramının dışında ekonomik, akademik ve siyasi alanda yeni sanatsal öğeleri kapsadığından ticari olan aktiviteleri yüksek olan sanatları da içine alan çok daha geniş bir alanı ifade etmektedir (Demir, 2014). Dolayısıyla yaratıcı endüstrilerin odak noktası yaratıcı şehirlerdir. Yaratıcı şehirler sahip oldukları yaratıcı sınıf ve yaratıcı potansiyel sayesinde ekonomik kalkınmanın yeni lokomotifleri olarak ifade edilmektedir (Memişoğlu ve Kalağan, 2017). Şehirlerin özgün kimliklerinin, yeteneklerinin ortaya çıkarılıp korunması ve yaratıcılık potansiyellerinin kullanılabilmesi ile yaşanan sosyal, fiziksel ve kültürel erozyon önlenebilecektir. Kendini yaşadığı şehre ait hisseden bireyler artacak, şehirlerin yaratıcı sınıf için bir çekim merkezi olması ve yaratıcı ekonominin gelişmesi sağlanacaktır. Ayrıca kentsel dönüşüm süreci dâhilinde birbirine benzeyen şehirlerin ve yapıların ortaya çıktığı süreçte, bunun önlenmesi sayesinde, kültür miraslarının da yeni nesillere aktarılıp yaşatılması sağlanacaktır (URL-1).

Yaratıcı sektör ise kavram olarak bilgi odaklı yaratıcı faaliyetlerle, teknolojiyi, yetenekleri veya becerileri kullanıp, kültürel ürünler, yaratıcı içerik ve deneyimler oluşturarak üreticiler ile tüketiciler arasında bağ kurulmasını sağlamaktır (OECD, 2014). Yaratıcı sektörlerdeki bu istihdam artışının ve katma değer üretiminin sağlanması ile kalkınmanın hızlandırılması için etkili olabilmesi yaratıcı sektörlerin işletme, iktisat, kamu yönetimi, şehir planlamacılığı ve coğrafya gibi çeşitli bilim dallarında incelenen bir konu haline gelmesine sebebiyet vermiştir

(Seçilmiş, 2015). Higgs vd., (2008)'nin çalışmasında İngiltere'de tüm sektörlerin sıralandığı "Standart Sektörler Sınıflandırması" da yaratıcı ekonomiye konu olabilecek faaliyetler; mücevher ve buna benzer eşyaların üretimi, reklamcılık, sinema ve video etkinlikleri, mühendislik ve mimarlıkla ilgili teknik danışmanlık, kültür ve sporla ilgili faaliyetler, rekreasyon, haber ajansları, radyo ve televizyon etkinlikleri, kütüphane, arşivler, yayıncılık, müzeler ve kültürel faaliyetler olarak sınıflandırılmıştır.

21. yüzyıl şehirlerin yüzyılıdır. Gelişmiş ülkelerde, şehirlerde yaşayan insan sayısı ülke nüfusunun yarısını geçmiş % 75-80 düzeylerine ulaşmıştır. Bu durum da şehirlerin yaşanabilecek cazip yerler haline getirilmesi gerektiği inancını ortaya çıkarmaktadır. Çünkü şehirlerin en önemli kaynakları bu mekânlarda yaşayan insanlardır. İki yüzyıl önce kentsel nüfus oranı yalnızca %3 iken, günümüzde 3,5 milyarın üzerindeki insan, dünya nüfusunun kabaca yarısı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Önümüzdeki bir kaç yüzyıl içinde dünyanın kentsel nüfusunun küresel toplam 12 milyar olacağı öngörülmektedir. Bu kentlilerin 8,6 milyar kadarı gelişmekte olan dünyanın şehirlerinde yaşarken, yalnızca yaklaşık 1,2 milyarının gelişmiş ülkelerin şehirlerinde oturacakları düşünülmektedir (Fuller ve Romer, 2013). Türkiye'de de 2021 31 Aralık itibarıyla belde ve köylerde yaşayanların oranı %6,8 iken il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı %93,2 olmuş, şehirlerde yaşayanların sayısı bariz bir şekilde artış göstermiştir. Yine Türkiye'de ortanca yaş 33,1'e yükselmiş, 15-64 yaş grubundaki çalışma çağı nüfusun oranı %67,9, nüfus yoğunluğu ise 110 kişi olmuştur (URL-16).

Yaratıcı şehir kavramı; yaratıcı bir ekonomi olarak yaratıcı şehir, sanat ve kültür altyapısı olarak yaratıcı şehir, yaratıcılık kültürünü teşvik eden bir birim olarak yaratıcı şehir ve güçlü bir yaratıcı sınıf anlamında yaratıcı şehir olarak dört başlıkta ele alınmaktadır (UNCTAD, 2008). Dolayısıyla yaratıcı ekonomi ve yaratıcı işler ülke ekonomileri için oldukça önemlidir. Çünkü bu şehirler gelecekte otomasyona karşı daha dirençlidirler. 2014'de İngiltere'de 11 işten biri (%8,8) yaratıcı ekonomide yer alırken, 17 sektörden 1'i ise yaratıcı sektör olarak ifade edilmiştir (Nomis, 2015). Ayrıca 2030'a kadar 1 milyon yeni yaratıcı işin İngiltere ekonomisi için gerekli olduğu raporlanmıştır. Yaratıcılık ve robotlar karşılaştırmasında, yaratıcılığın bilgisayar sistemlerine uyarlanmasının daha zor olduğu ve yüksek düzeyde yaratıcı işlerin %87'sinin otomasyon riskinin düşük düzeyde veya risk altında olmadığı savunulmaktadır (Bakhshi ve Windsori, 2015). Howkins'in "Yaratıcı ekonomi: İnsanlar fikirlerden nasıl para kazanırlar" isimli çalışmasında yaratıcı ekonominin fikirleri paraya dönüştürmeye dayandığı ifade edilmektedir (Howkins, 2013). Böylece yaratıcı potansiyele sahip olan şehirlerin ortaya çıkması ve kentsel ekonomi için değer yaratması sağlanabilecektir. Bunlara 2004'de faaliyete giren 3G mobil internet hizmetleri, 2001'de piyasaya sürülen ipod, 2005'de kurulan youtube ve 2004'da kurulan facebook örnek olarak verilebilir (NESTA, 2013). UNESCO'nun Yaratıcı Şehirler Ağı'da şehirlerin yaratıcılık potansiyellerinin ortaya çıkarılabilmesi için önem taşımaktadır. Ulusal, yerel kamu politikalarıyla sürece sahip çıkılıp şehir genelinde bilinç oluşturulması, süreçle ilgili aktörlerin katılımının sağlanması ile başarı sağlanabilecektir. Bu çalışmaların yaratıcı şehirle sonuçlanması için kamu politikalarıyla desteklenmeleri önem taşımaktadır (Memişoğlu & Kalağan, 2017). Ülkelerin farklı kültürel temalar altında birleşen şehirlerinin kültürel çeşitlilikleri ile birliktelik içerisinde çalışıp projeler üretilmesi amacıyla 2004 'de UNESCO tarafından Yaratıcı Şehirler Ağı (UNESCO Creative Cities Network-UCCN) oluşturulmuştur. Bu Ağ'da tasarım, edebiyat, sinema/film, medya sanatları, gastronomi, müzik, zanaat ve halk sanatları olarak yedi tematik alan bulunmaktadır. Dünya'da 2021 itibarıyla 295 şehir Yaratıcı Şehirler Ağı'na üyedir. Türkiye'nin 2023 hedeflerinde yaratıcı şehirlerin oluşturulması yer almakla birlikte Türkiye'den Ağ'a 2015'te ilk katılan şehir gastronomi temasıyla Gaziantep olmuştur. İstanbul, Hatay, Kütahya, Kırşehir, Afyonkarahisar ve Bursa'nın Ağ'a katılımı sağlanmıştır. Böylece Türkiye'den toplam yedi şehir Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olmuştur (URL-17).

Türkiye'nin 2023 hedefleri olarak Onuncu Kalkınma Planında çok boyutlu, insan odaklı ve bütüncül kalkınma yaklaşımı üzerinde durularak nitelikli ve güçlü bir toplum oluşturulması adına beşerî sermayenin güçlendirilmesi, yüksek yetenek beceri ve bilgi sahibi bireylerin yetişmesi önemsenmiştir. Yenilikçilik olarak ise üretimde yapısal dönüşüme ve refah artışına yönelik hedef ve politikalar belirtilmiştir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği (AB) ortalamalarına göre nüfusun eğitim düzeyinin artırılması gerektiği ifade edilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013). Bu bağlamda Türkiye'de toplamda 131 devlet ve 78 vakıf olmak üzere 209 üniversite bulunmaktadır (URL-15). Yine Planda üniversiteler ve kamu kurum kuruluşlarının bünyesinde yer alan araştırma merkezlerinin özel sektörle iş birliğinde olması ve etkin bir şekilde yönetilen sürdürülebilir yapılara dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu durum Florida'nın 3T modelindeki teknoloji bağlamını göstermektedir. Zaten Türkiye'de yer alan üniversite araştırma merkezleri de bu konularda çalışmalar yapmaktadır. Yine Onuncu Kalkınma Planında kültürel zenginliklerin korunması, kültürel ve sanatsal alandaki faaliyetlerinin yaygınlaştırılması önemli amaçlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda toplumsal dayanışmanın artırılması için hoşgörü ortamını sağlayacak politikalar amaçlanmıştır. Kültürel değerler ile geleneksel sanatların yaşatılması için destekler sağlanacağı ve şehirlerin tarihi bölgelerinin bir bütün olarak korunarak, kültürel ve sanatsal merkezler haline getirilmesi hedeflenmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013). Bu bağlamda bu politikaların temelinde Türkiye'nin 2023 hedeflerindeki yaratıcı şehirlerin oluşturulmasının planlandığını gösterdiği düşünülmektedir. On Birinci Kalkınma Planı'nda da kültür endüstrileri temelli çalışmalara destek verilmesi, yerel yönetimlerin bu konulara öncelik vermesi gerektiği ifadeleri yer almaktadır. UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması

ve Geliştirilmesi Sözleşmesi de gözetilerek telif haklarına dayalı kültür endüstrilerine yönelik projelerin destekleneceği, yerel ve toplumsal kalkınmayı sağlamak amacıyla yaratıcı aktörler ile girişimcilerin korunması, yaratıcılığın teşvik edilmesi, kültür endüstrileri temelli çalışmaların desteklenmesi, yetenekli insanların yetiştirilip, yaratıcı sınıfın oluşturulması önem taşımaktadır (SBB, 2019).

Türkiye'nin 2023 hedefleri için Onuncu Kalkınma Planı dâhilinde yapılmak istenen hedeflerin hem yaratıcılık hem de yaratıcı endüstrilerle uyumlu olduğu düşünülmektedir. Bu planda ilk kez kentsel dönüşüm projelerine, yaratıcı endüstrilere, yaratıcı ekonomiye, yenilikçi ve katma değer yaratan sektörlerle öncelik verileceği ifade edilmiştir. Böylece yaratıcı şehirler, kültürel sektörler, dijital oyun sektörü, Türk sineması ve fikri mülkiyet hakları gibi yaratıcı sektör aktörleri politikalarda yer almaya başlamıştır (Onuncu Kalkınma Planı, 2013). On birinci Kalkınma Planında da kültürün önemi belirtilmiş, fakat kültürel ve yaratıcı sektörlerin ekonomik kalkınmadaki rolünü daha ileriye taşıyacak herhangi bir politika önerisine yer verilmemiştir. Dolayısıyla Türkiye'de yaratıcı ekonominin ülke politikalarında kendine daha çok yer bulması gerekmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nda kentsel dönüşüm projelerinde yenilikçi ve katma değer yaratan sektörlerle, yaratıcı endüstriler ile yüksek teknoloji ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca şehirlerin cazibesinin artırılması, Büyükşehirlerde sosyal uyumun güçlendirilmesi, tarihî ve kültürel değer taşıyan şehir merkezlerinin canlandırılması gibi amaçlar belirlenmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013). Birleşmiş Milletler'in "Yaratıcı Ekonomi Görünüşü ve Ülke Profilleri Raporu"nda Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti, Malezya, Arjantin, Meksika ve Güney Kore ile birlikte dünyanın en çok kültür ve yaratıcı endüstrilerine ait mal veya hizmetlerin ihracatını gerçekleştiren ülkeler arasında olduğu belirtilmiştir. Raporla 2012'den itibaren, Türkiye'nin en çok ihracat gerçekleştiren 18. ülke olduğu belirtilmektedir (URL-12). Avrupa Birliği Yaratıcı Şehirler Ağı projesi içerisinde Türkiye'den İstanbul'un Almanya ve Macaristan'daki şehirlerle birlikte Avrupa Kültür Başkenti unvanını alması da ülkenin gelişmişlik düzeyi için büyük etkiye sahip olmuştur (Kaymas, 2019). Türkiye'de yaratıcı endüstri kümeleri İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşmış olmakla birlikte, yaratıcı endüstrilerdeki istihdam toplam istihdamın yalnızca %2'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla yaratıcı endüstrilerin potansiyelinin yüksek olduğu düşünülen Türkiye'de bu oranın çok düşük olarak gerçekleştiği ve sektörün yaratıcı kültürel endüstrilerin henüz istenilen düzeye ulaşmadığı, ekonomik katkılardan yeterince yararlanmadığı görülmektedir (Lazzeretti vd., 2014). Yine Türkiye'de yaratıcı ve kültürel endüstrilerdeki istihdam toplam istihdamın %2,46'sını oluşturmakta ve son dönemlerde bu alandaki girişimci sayısının %44 oranında arttığı görülmektedir (Demir, 2018). Türkiye'nin küresel ölçekte sektörde önemli bir konuma sahip olmasına rağmen sektöre ait kapsamlı bir ülke politikasının bulunmadığı düşünülmektedir (Kaymas, 2020).

Yaratıcılık ulusal ve bölgesel düzeydeki ekonomik büyüme ve gelişmede önemli bir itici güçtür (UNCTAD, 2018). Hatta günümüzde küresel dünyanın yeni para birimi olarak değerlendirilmektedir. Eskiden teknolojilerin kullanımının öğrenilmesi önemli iken, şimdi kişisel ve toplumsal anlamda başarılı olmanın en önemli anahtarı yeni fikirler üretmek olmuştur. Dolayısıyla yaratıcı ekonomiler ülkelerin politik gündemlerinde yer alarak yaratıcılık düzeylerini belirlemek için yaratıcılık endeksleri oluşturmaya başlamıştır. Önemli yaratıcılık endekslerinden biri Richard Florida tarafından geliştirilmiştir. Bu "Yaratıcı Sermaye Teorisi" insan, sosyal ve kültürel sermayeden türetilen kavramsal çerçeveler dâhil olmak üzere çeşitli teorik temeller üzerine kurulmuştur. Yaratıcılığın önemi konusunda artan farkındalık ile yaratıcılığı değerlendirmek için kullanılacak göstergelere de böylece talep artırmıştır. Bu nedenle son yıllarda birçok farklı yaratıcılık endeksleri de geliştirilmektedir. Kanada Rotman İşletme Okulu'na bağlı olan Martin Refah Enstitüsünün 2015'de yayınladığı Küresel Yaratıcılık Endeksi de bunlardan birisidir. Bu endekste Türkiye Hoşgöründe 123'üncü Yetenekte 53'üncü Teknoloji/İnovasyonda 58'inci ve genel hesaplamada 139 ülke arasında 88'inci sırada yer almıştır (Florida vd., 2015). Bu durum da Türkiye'nin kaynaklarını yeterince kullanmadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye küresel anlamda yaratıcı ekonomide dış ticaret payını artırmaktadır. Dünyada tekstil sektörünün kalite ve ürün çeşitliliği yönünden yakaladığı başarısını ve gastronomi alanındaki kültürel zenginliği ile ilk yirmi ülke arasında olup, en büyük on yaratıcı ürün ihracatçısından biri olmuştur (UNCTAD, 2018). Türkiye'de tüm olumsuz unsurlara rağmen yaratıcı ekonominin büyüme potansiyeline sahip olduğu ifade edilebilir. Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı (TAVAK) 2014'de kültür ekonomisinin spor ve gastronomi faaliyetlerini de içine alan büyüklüğünün yaklaşık 57 milyar \$ olduğunu, 2015'te ise 47,64 milyar \$'a yükseldiğini, kültür ekonomisinin GSYH'deki payının da %6,4 olduğunu belirtmiştir (TAVAK, 2017). Seçilmiş (2015)'in çalışmasında Türkiye'de yaratıcı endüstrilerin kümelenme yoğunlaşma oranı LQ analizi sonuçlarına göre İstanbul, Ankara, Van ve İzmir yoğunlaşmanın en yüksek olduğu iller olarak belirtilmiştir. Esen & Atay (2020) ekonomik büyümenin 3T'si olan teknoloji, tolerans ve yetenek belirleyicilerine göre yapılan çalışmada üç alt endeksin bir araya getirilip oluşturulan yaratıcı endeksine göre Ankara ve Kocaeli (0,963) birinci olurken, onları Eskişehir (0,938), İstanbul (0,926) ve İzmir (0,905) takip etmektedir. Yetenekte Ankara (1,00), İstanbul (0,975) ve İzmir (0,932); Teknolojide Kocaeli (0,984), Ankara (0,914) ve Eskişehir (0,893) ilk sıralarda görülürken, Tolerans endeksinde ise Tekirdağ (0,018), Gümüşhane (0,015) ve Antalya (0,012) yer almaktadır (Ekinci Hamamcı, 2020). Yine on sekiz meslek örgütü fikri ve sınai mülkiyete ait yaratıcı endüstrileri bir araya getirmek için İstanbul'da Yaratıcı Endüstriler Konseyi Derneği (YEKON) yaratıcı ekonomi çalışmaları atölyesi (2014) kurulmuştur. Yayınlanan raporda Türkiye ve İstanbul yaratıcı ekonomi

reklamcılık, müzik, film, yayın ve halkla ilişkiler alanında incelenmiş, fiziksel altyapı, yetkinlik, bilinç ve farkındalık, finansal destek ve veri eksikliği sorunlarının olduğu belirlenmiş, yaratıcı endüstri merkezlerinin oluşturulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (YEKON,2014). Türkiye Kalkınma Ajansı tarafından ise İstanbul Bölge Planında 2014-2023 İstanbul açısından uluslararası rekabet gücünü artırmak için yaratıcı ekonominin önem taşıdığı ifade edilmiştir (İSTKA, 2014). Yine UNCTAD (2018)'in çalışmasında Türkiye'nin yaratıcı ürün ihracatında gelişmekte olan ülkeler arasında ilk on ülkeden biri olduğu, önemli ölçüde büyüme potansiyeline sahip olup toplam yaratıcı ürün ihracatının 3,3 milyar \$'dan 9,9 milyar \$'a ulaştığı belirtilmiştir. Hatta İtalya dışında yaratıcı ürün ticaretinde diğer ticari ortakları karşısında Türkiye ticari açık vermemiş, ürünleri Avrupa dışında Asya ülkeleri ve ABD'ye ihraç etmiştir. Bu durum Türkiye'nin yaratıcı endüstride RTA, RCA ve RC gibi endekslere göre uluslararası rekabet gücüne sahip olduğunu ve 2010 sonrası bu gücü daha da arttırdığını göstermektedir. Pandemi süreci tüm Dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye'yi de etkilemiş, özellikle ekonomik anlamda girdi sağlayamamasına sebebiyet vermiştir. Türkiye yaratıcı endüstride güçlü bir pazara, rekabet potansiyeline, araştırma merkezlerine, bilgi iletişim teknoloji altyapılarına sahiptir. Genç ve dinamik insan gücünü de barındırmaktadır. Bu potansiyelini yalnızca tasarım ve el sanatları gibi geleneksel ürünlerle sınırlandırmadan, farklı kategorilere de taşıması gerekmektedir. Sektörün stratejik önemini değerlendirip, kapsamlı iktisadi politikalar üretilmelidir. Yaratıcı endüstrideki rekabet edebilirlik artırılıp, ayrıntılı iktisadi sınıflandırma yapılmalı, kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi sağlanmalıdır (Ekinci Hamamcı, 2020). Gelişmekte olan bölgeler ve şehirlerde yaratıcılığı üretim ve tüketim etkinliklerinin bir parçası yapmak büyük önem taşımaktadır. Böylece sınırlar ortadan kaldırılıp, şehirlerin birbirleri ile iletişim kurmaları ve birbirleri ile yarışmaları sağlanacak, hatta bazı şehirler marka olarak güç odağı haline gelip kendini yaratma imkânı bulabilecektir.

2. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Son yıllarda Türkiye'de de yaratıcılık, yaratıcı sermaye, yaratıcı ekonomi üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Şen (2022)'in küresel yaratıcılık endeksi ile Türkiye'nin şehirlerinin yaratıcılığının ölçülüp, sonuçların değerlendirildiği yaratıcı sınıf endüstrileri sınıflandırması çalışmasında Florida vd., (2008) tarafından geliştirilen "Küresel Yaratıcılık Endeksi" kullanılmıştır. Yapılan çalışmada Türkiye 'deki illerinin yaratıcılık düzeyi hesaplanmıştır. Sonuçlar mekânsal bir odakla değerlendirilmiştir. Bu endekse göre Türkiye'nin en yaratıcı ili Kocaeli'dir. Kocaeli'yi Ankara ve Isparta takip etmektedir. Yaratıcılık değeri en düşük iller Hakkâri, Şırnak ve Mardin'dir. Kocaeli (0,855967078) en yüksek, Hakkâri (0,069958848) ise en düşük yaratıcılık endeks değerine sahiptir. Türkiye'de yaratıcı şehirler adına önemli adımlar atılmasına rağmen daha organize bir üst yapının koordinasyonunda, çok daha hızlı bir yol alınabilecek olduğu düşünülmektedir (Şen, 2022). Lazzeretti vd., (2014) tarafından yaratıcı ekonominin rolü, inovasyon ve ekonomik büyümenin çerçevesi üzerinden hareketle Türkiye'deki yaratıcı ve kültürel sektörlerin yapısı araştırılmıştır. Seçilmiş (2015) Türkiye'deki tüm illeri kapsayan yaratıcı endüstrilerin kümelenmesine odaklanan ekonomik coğrafya perspektifi çalışmasında yaratıcı endüstrilerin daha çok büyük kentlerde kümelenmiş olduğu varsayımının Türkiye için geçerli olmadığını belirlemiştir. Esen & Atay (2020)'in Türkiye'nin yaratıcı şehirlerini belirledikleri ampirik çalışmasında şehirlerin yaratıcılık potansiyelinin gelişimi sayesinde ülke kalkınmasına katkıda bulunulacağı ifade edilmiştir. Doğrul vd., (2016) Türkiye'de beşeri sermaye ile bölgesel ekonomik kalkınma arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, Florida'nın bölgesel ekonomik kalkınmayı destekleyen yüksek yaratıcılık teorisini onaylayan analizler elde edilmiştir. Yüksek teknoloji değişkeni, Ar-Ge ve İnovasyon değişkeni Teknoloji bileşenlerini oluştururken, beşeri sermaye ve yaratıcı sınıf Yetenek bileşenini, kendini ifade etme, mozaik ve göçmen değişkeni ise Tolerans bileşenini meydana getirmektedir. Türkiye beşeri sermayeyi oluşturan genç nüfusu, kültürel çeşitliliği ve yaratıcı şehirleri nedeniyle önemli girdilere sahiptir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaratıcı sınıfın niteliklerini artırmak, yaratıcı şehirleri oluşturabilmek adına değerlendirmelerin yapılması önem taşımaktadır (Şen, 2022). Günümüz şehirlerinin dijital yaratıcılık, yerleşme ekonomileri ve inovasyonu desteklediği gibi kentleşme ekonomileri de inovasyon açısından önemli bir unsur olmuştur. Türkiye'nin yaratıcı ekosistemi de yaratıcı endüstriler içinde dönüşen kültüre dayalı olarak girişimciliği, yeniden düşünmeyi, yaratıcı sınıf ve mekân arasında bağ kurulması adına önemli ve değerlidir (Kaymas, 2020). Çetindamar ve Günsel (2012)'in şehirlerin yaratıcılık potansiyelini değerlendirmek için geliştirdikleri endeks ile İstanbul ve dokuz küresel şehir karşılaştırılarak, İstanbul'un büyüyen bir inovasyon ortamına sahip olduğu, lakin Ar-Ge altyapısı, teknik destek ve yükseköğretime yapılan yatırımların ise hala yetersiz olduğu belirtilmiştir. Literatürde yaratıcı şehirler üzerine yapılan çalışmalar yaratıcı şehirlerin kültürel ve beşeri sermaye odaklı gelişimine ve statüsüne odaklananlar ile daha geniş tabanlı olan ekonomik coğrafyaya dayalı büyüme ve kalkınmaya odaklanan çalışmalar olarak sınıflandırılabilir. Bu durumda yaratıcı sınıfa ya da yaratıcı şehirlere odaklanan çalışmaların daha çok teorik ve ampirik olduğu görülmektedir (Şen, 2022).

Çalışma Kahramanmaraş'ın kalkınması için gerekli olan yaratıcı aktörler ve sınıflarına dikkat çekilmesi açısından önem taşımaktadır. Yaratıcı şehir, yüksek teknolojiye sahip, yaratıcı mesleklerde çalışan, eğitim düzeyi yüksek olan, farklılıklara hoşgörülü yaklaşan, yaratıcı sınıfı kendine çeken insanların bulunduğu mekânlardır. Yaratıcı şehirlerin temelinde, gelişme ve büyümenin öncüsü olan yaratıcılık olduğu için, gelişmesi gelecekteki ekonomilerinin gücü ile ilişkilidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Kahramanmaraş'ın yaratıcı bir çekim merkezi

olabilmesi adına bölgedeki yaratıcı aktörlerin kültürel açıdan potansiyellerini ortaya koyabilmek olmuştur. Çalışma, şehirlerin önemi ve geleneksel fonksiyonların şehrin gelişimdeki rolünden, şehirlerin yaratıcılık işlevlerinden bahsedilen "Giriş" bölümüyle başlamaktadır. İkinci bölümde ise konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar incelenmekte ve bu çalışmanın literatürdeki yeri ve yeniliği zikredilmektedir. Çalışmada kullanılan veri ve yöntemin ayrıntılı olarak açıklandığı üçüncü bölümü, elde edilen bulguların yer aldığı "Bulgular" kısmı takip etmektedir. Son bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar verilmiştir.

3. MATERYAL METOT

Çalışma Kahramanmaraş'ın yaratıcı aktörlerini ortaya koyup gelecekte sürdürülebilir bir şehir çehresi kazanması ve diğer şehirlerle olan pozitif farklılıkların ortaya konup farkındalık yaratılması amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla yaratıcılığın ekonomik kalkınmanın bölgesel ve şehrsel başarısını analiz eden Richard Florida (2002) tarafından ortaya atılmış olan Teknoloji, Yetenek ve Hoşgörünün önemli kriterler olduğu 3T (Talent, Technology, Tolerance) modelinin üzerinden hareket edilmiştir. Kahramanmaraş'ın büyümesinin yaratıcı kişiler (Yetenek) tarafından desteklenip, kültürel çeşitliliğin oluşması, bu kişilerin yeni fikirlere açık yerleri tercih edeceği (Hoşgörü) ve kültürel sermaye ile bu sürecin yeni ürünleri (Teknoloji) ortaya çıkarabileceği savıyla çalışma yapılmıştır.

Çalışmada geniş bir literatür taraması yapılmış, yörenin kamu kurum ve kuruluşları ve şehrin önde gelenleri ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, yerel gazete haberleri, ilgili web ile çalışma raporları incelenmiştir. Çalışmada var olan durumu ortaya koyabilmek için betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. (Karasar, 2020). ArcGIS 10.5 yazılımı kullanılıp CBS veri tabanına aktararak 1/100.000 ölçekli lokasyon haritası üretilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler birbiriyle bağlantılı bir şekilde düzenlenmiş, fotoğraflarla desteklenmiştir. Çalışmanın kendine özgü coğrafi bir perspektifle yorumlanmış olmasının önceki literatüre ve gelecekteki çalışmalara katkı sağlayacağı, Kahramanmaraş'taki yaratıcı aktörlere karşı farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir.

4. BULGULAR

Kahramanmaraş, Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesinin Adana bölümünde yer almaktadır. Coğrafi konumunun etkisi ile iki farklı iklim tipi arasında bulunmaktadır. İlin güneyinde Akdeniz iklimi, kuzeyinde ise karasal iklim görülmektedir. Buna bağlı olarak da İl, İran-Turan, Avrupa-Sibirya ve Akdeniz fitocoğrafik bölgeleri arasındadır. Morfolojik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle su kaynakları bakımından oldukça zengin, ekonomik değeri yüksek olan ürünlerin yoğun olarak yetiştirildiği bir mekândır. Ceyhan nehri ve kolları tarafından sulanan yörede tarım potansiyeli ilkçağlardan günümüze kadar gelişmiştir. İlde tahıl ürünleri ve endüstri bitkileri yoğun olarak yetiştirilmektedir. Fonksiyonel anlamda hem tarım, hem sanayi ve ticaret hem de Büyükşehir statüsünde olması vasfıyla hizmet sektörlerinde gelişim sürecinin sürekliliği sağlanmıştır. Kahramanmaraş fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri nedeniyle turizm potansiyeli açısından da oldukça zengin bir yerleşim yeri konumunda 2023'ün marka kenti olma yolunda ilerlemektedir.

Şekil 1: Kahramanmaraş'ın Lokasyon Haritası

Tarihi bir şehir olarak çok eski kültür, medeniyet, toplum ve devletlere beşiklik etmiş bir yerleşim yeridir. Hititler, Asurlar, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular ve Osmanlılara ev sahipliği yapmıştır. Madalyalı şehirlerden biri olmasının yanında Kurtuluş Savaşı sırasında yerel halkın gösterdiği direniş nedeniyle 07. 02. 1973' de TBMM tarafından "Kahraman" unvanı almıştır. Kahramanmaraş iki adet merkezde olmak üzere on bir ilçeye sahiptir. Nüfusu her yıl düzenli olarak artış göstermektedir. 2021 nüfusu 1.171.298'dir. %50,78 erkek, %49,22 kadındır. Genç nüfusu yüksek orandadır. Kahramanmaraş'ın Türkiye Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'ndaki payı ortalama % 0.83'dür. GSYİH'den alınan pay sıralamasında 81 il arasından 24. sıradadır. Okuryazarlık oranı artış eğiliminde olup %95.12'ye yükselmiştir. Nüfus yoğunluğu 81'dir İl'de 19 sağlık kurumu olup, vergi gelirleri sıralamasında ise Türkiye'de 28. İl konumundadır (URL-16). 1984'de Kahramanmaraş'ta üretime ve ihracata yönelik geliştirilen

teşvik politikaları uygulanmaya geçmiş, ticaret ve sanayileşme süreci özellikle daha çok tekstil sektörü alanında hız kazanmıştır. Ayrıca yöresel el sanatlarının uzantısı olarak çelik mutfak eşyaları sektörü de sanayileşmede önem taşımaktadır. Türkiye’de en büyük 1000 sanayi kuruluşu bakımından ilk 8 şehir arasında bulunmaktadır. Kahramanmaraş Sütçü İmam ve İstiklal Üniversiteleri, şehir hastanesi, tekstil, metal eşya, mutfak eşyaları, kâğıt ve çimento sanayi, elektrik üretimi sektörlerinde büyük ölçekli yatırımlarla Türkiye’nin önemli şehirleri arasında bulunmaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinin Etkinlikleri

Müzeler, şehir odaklı olarak yaratıcılığın üretildiği yaratıcılık faaliyetlerinin merkezleri, geleneksel ve yerel bilginin korunduğu yaşatıldığı, canlandırıldığı kültürel yaratıcı mekânlar olarak önem taşımaktadır (Özdemir, 2020). Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013)’nda da tarihi ve kültürel mekânların korunması, şehir müzelerinin kurulmasına destek sağlanması gibi kültür programları yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Kahramanmaraş’ta Kahramanmaraş Müzesi, Tematik Mutfak Müzesi, Kurtuluş Destanı Müzesi, Dondurma Müzesi, Elbistan Müzesi, Dijital Kurtuluş Müzesi, Eğitim Tarihi Müzesi, Kültürel Miras Müzesi, Etnoğrafya Müzesi önemli müzeler arasında yer almaktadır. Kahramanmaraş Dulkadiroğlu Tematik Uygulamalı Mutfak Müzesinde ziyaretçilerin yöresel lezzetleri tatmalarına imkân sağlayan etkinlikler düzenlenmektedir. Kahramanmaraş’ta dijital donanımlara sahip olan Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi ise şehrin edebiyat anlamında en önemli müzeleri arasındadır. Bu müze aralarında bağı olan yedi yazara ait olan eserlerin bulunduğu bir müzedir. Müzede “Maraş ekolü” olarak isimlendirilen Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören, Erdem Beyazıt, Ali Kutluay, Rasim Özdenören ve Cahit Zarifoğlu’nun eserleri bulunmaktadır Müzede canlandırmalar, dijital sunumlar, video filmler, görsel panolar, görsel malzemeler, sesli anlatımlar, interaktif panolar aracılığıyla ziyaretçilere Maraş’ın edebiyat tarihi hakkında bilgiler verilmektedir (URL-9; Fotoğraf 2).

Yerel aktörler UNESCO tarafından geleneksel bilgi ve deneyimleri ile yaşayan insan hazineleri olarak değerlendirilmektedir. Kahramanmaraş yüzlerce yıldır kültürün her alanında ortaya konulan eserlerle Türk kültürü ve dilinin gelişme coğrafyası olarak klasik Türk edebiyatından halk edebiyatına kadar her türde edebi ürünler vermiştir. Kahramanmaraş şiirin başkenti edebiyatın başkenti gibi unvanları ile zengin bir edebiyat dünyasına sahiptir (Gedik,2020). Dolayısıyla Necip Fazıl Kısakürek’ten Yedi Güzel Adam’a, Abdürrahim Karakoç’tan Aşık Mahsuniye kadar yüzlerce insan hazinesi yetiştirmiştir. Erdem Beyazıt, Abdürrahim Karakoç’un şiirlerinde, Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören’in kitaplarında olduğu gibi birçok edebi eser şehirde zihnin, ufkun açılmasını, bölge ülke dünya coğrafyalarında yaşananları algılayabilme şansını vermiştir. Bu değerler UNESCO tarafından yaşayan insan hazinelerine dâhil olması gereken yaratıcı kültürel aktörlerdir. Kahramanmaraş Türkiye’de Unesco Yaratıcı Şehirler Ağı’na edebiyat teması ile başvuran ilk ve tek şehirdir. Şehirlerin ruhunu orada yaşayan kişilerin oluşturacağı düşüncesiyle manevi anlamda edebiyat Kahramanmaraş’ta yaşayan insanları bir arada tutma fonksiyonunu üstlenmiştir (Somuncu, 2020). Bu bağlamda Kahramanmaraş’ın UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı edebiyat teması altında yaratıcı edebiyat şehri olması için çalışmalar yapılmış ve Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından UNESCO’ya başvuru gerçekleştirilmiştir. 2021’de başvuru kabul edilmemekle birlikte gelecek dönem için çalışmalar yerel yönetimler tarafından hızla sürdürülmektedir.

Fotoğraf 2. Ceviz Festivali, Yavşan Tabiat Parkı, KAFUM, Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi

Son yıllarda şehirlerin yeniden yapılandırılması gündemde olup, kentsel dönüşüm çalışmaları şehirler için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Böylece bir taraftan kentin sosyal dokusunun korunması sürdürülmekte, sosyal faktörler anlamında eksiklikler giderilmekte, diğer taraftan da şehirlerin kalkınmasında rol oynaması beklenen yaratıcı ekonominin itici gücü olan ve yaratıcı sınıf için cazip, tercih edilir yaşam alanları ve kentsel mekânlar oluşturulabilmektedir (Memişoğlu & Kalağan,2017). Onuncu Kalkınma Planı'nda kentsel dönüşüm projelerinin desteklenmesi, yaratıcı endüstriler yüksek teknoloji ve çevre duyarlılığının artırılması, şehir merkezlerinin canlandırılması üzerine ifadeler yer almaktadır (Onuncu Kalkınma Planı 2013). Türkiye'de sağlıklı olan yapılaşma, eskiyen ve yıpranan yapı stoku, afet riskleri, hızlı nüfus artışı, değişen mekân tercihleriyle işlev ve değer kaybeden alanların oluşması, üretim ve hizmet alanlarının sıkışması gibi faktörler şehirlerde yapıların ve alanların dönüşüm ihtiyacını artırmıştır. 2005'de yeni Belediye Kanunuyla belediyelerin kentsel dönüşüm uygulamalarında yetkilendirilmesinin ardından, 2012'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı afet riskli alanlarda riskli yapıların tespiti ve bunların yenilenmesi adına çalışmalar yapmaya başlamıştır. 2013'de 19 İlde 46 farklı alanda 97.300 adet yapıyı içeren ve yaklaşık 610.000 kişinin yaşadığı 3.876 hektar alan dönüşüm alanı olarak belirlenmiştir. Kentsel dönüşümün planlanması ve uygulanmasında özellikle merkezi ve mahalli idarelerin teknik, mali ve idari kapasitelerinin hızlı ve yaygın şekilde güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Planda kentsel dönüşüm projeleri yaratıcı endüstriler ile teknolojik ve çevreye duyarlı uygulamaların yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir. (Onuncu Kalkınma Planı 2013). Kahramanmaraş'ta da kentsel dönüşüm projeleri son hızla devam etmektedir. Kahramanmaraş'ta ilk kentsel dönüşüm çalışmalarına 2013'te Onikişubat ilçesi Yusufkar (Tekke) Mahallesinin riskli alan ilan edilmesi ile başlanmıştır. Hacı Bayram Veli, Malik Ejder ve Gayberli mahalleleri riskli alan ilan edilmiştir. Kahramanmaraş genelinde kentsel dönüşüm projelerinin yapılması düşünülen alanlarda toplam 460.000 kişi yaşamaktadır. Riskli olarak ilan edilen bölgelerde başlanılan projelerin tamamlanma zorunluluğu vardır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilen bölgelerin ise bitirilme zorunluluğu yoktur. Kahramanmaraş genelinde 54 hektar olan riskli alan ilan edilmiştir.39 hektar alan içinde riskli alan talebinde bulunulmuştur. Kahramanmaraş'ta 376 hektarlık alan kentsel dönüşüm ve proje alanı ilan edilmiştir.2015 yılında riskli alan ilan edilip bitirilen proje ise Gayberli mahallesini kapsayan 18 hektarlık alan 2020'de tamamlanmış ve alanda 15 Temmuz millet bahçesi oluşturulmuştur (URL-9; Fotoğraf 3.).Yine diğer mahallelerde de kentsel dönüşüm çalışmaları devam etmektedir.

Yine Onuncu Kalkınma Planı (2013)'nın da toplumsal dayanışmanın artırılması için hoşgörü ortamını, toplumsal diyalogu ve ortak kültürü güçlendirici politika ve uygulamalara öncelik verileceği belirtilmiştir. Ayrıca kültürel değerlerin ve geleneksel sanatların yaşatılması adına desteklerin, uygulamaların yapıp, işitsel, görsel ve sahne sanatları gibi kültürel ve sanatsal faaliyetlerin geliştirilmesi amacıyla mahalli, sivil ve özel girişimlerin destekleneceği ifade edilmiştir. Bunların dışında tarihteki önemli kişiler, olaylar ve kültürel zenginlik öğelerinin dizi, belgesel ve çizgi filmler olarak sergileneneceği açıklanmıştır. Kahramanmaraş'ta da Yedi Güzel Adam olarak ifade edilen Cahit Zarifoğlu, Akif İnan, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Alaaddin Özdenören, Sezai Karakoç, Rasim Özdenören ve üstat olarak ifade edilen Necip Fazıl Kısakürek gibi şairlerin okul yıllarındaki arkadaşlıklarını konu alan TRT ve Kahramanmaraş Belediyesi'nin iş birliği ile 2014-2015 yıllarında 39 bölümlük yedi güzel adam dizisi çekilmiştir. Yine Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Büyükşehir Belediyesinin destekleriyle Faruk Nafiz Çamlıbel'in Han Duvarları şiirinin esin kaynağı olduğu "Kurgu ve Gerçek" (Maraşlı Şeyhoğlu) adıyla bir belgesel filmin çekimleri yapılmaktadır (URL-9). Ayrıca her yıl düzenli olarak Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Uluslararası Şiir ve Edebiyat günlerinde söyleşi, konser, panel, konferans, yazar ve okur buluşmaları gibi etkinlikler yapılmaktadır. Her yıl düzenli olarak Uluslararası Kitap ve Kültür Fuarı (KAFUM) düzenlenmekte ve yerel halkın şair ve yazarlarla buluşması sağlanmaktadır. Binlerce eserin yer aldığı fuarda 200'e yakın yayınevının ve 100-150 yazarın eserleri sergilenmektedir. Yitiksöz, Dolunay, Hamle, Dost, Çetem, Usare, Onikişubat, Alkış, Ede, Uzunluk, Yalnız Ardıç, Şor, Edik, Dil ve Edebiyat, Mevsimler, Evelahir gibi Kahramanmaraş merkezli edebiyat ve düşünce dergileri düzeni olarak yayınlanmaktadır. Edebiyat kıraathanesi, Kahramanmaraş akademi gibi birçok sanatsal faaliyet de aktif olarak sürdürülmektedir (Fotoğraf 2-5).

2013 ile 2019 yılları arası genel olarak Kahramanmaraş'ın ihracatı sürekli artmış, Türkiye'nin ihracatının üzerine çıkmıştır. 900 milyon dolar ile Kahramanmaraş, Türkiye'nin toplam ihracatından yaklaşık % 0.7oranında pay almıştır. Toplam ihracatının büyük kısmı tekstil ürünleri, metal eşya sanayi ve kâğıt ürünlerinden oluşmuştur. İthalatı da küresel gelişmelere bağlı olarak değişse de genel olarak artış eğiliminde olmuştur. 2019'da 1 milyar 134 milyon 298 bin dolar olmuştur. Türkiye'nin toplam ithalatı içerisindeki payı %0.5 olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda Kahramanmaraş'ın TL bazında tarım, sanayi ve hizmet sektörünün paylarının arttığı görülmektedir (Türkmen, 2019).

Kahramanmaraş Onikişubat İlçesinde EXPO 2023 doğa dostu şehir ve duyarlılık ana temasıyla iki milyondan fazla ziyaretçinin beklendiği bir organizasyon gerçekleştirilecektir. 23 Nisan -31 Ekim 2023 tarihleri arasında EXPO 2023 Mega Projenin Kahramanmaraş için yeni bir dönem başlatacağı, politika, kültür, sanat, doğa ve yaşam alanına değer kazandırırken, ekonomiyi, iletişimi güçlendirip, Kahramanmaraş'ın tanınmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Proje rekreasyon alanından, EXPO alanına dönüştürülecek olan ilk olma özelliğini taşımaktadır. 747.000 m² rekreasyon alanının içerisinde Aquaparklar; 6.230 m² kelebek ve uğur böceği müzesi, 69.000 m² kristal lagün, nikâh sarayları, düğün salonları, 284 adet hobi evleri, bitkisel heykeller, kafe ve restoranlar, fitness kulüpleri, tenis kortları, konser

salonları ve kültür merkezi yer alacaktır. 220.000 m² yeşil alanda endemik bitki çeşitliliği; 35 türde 5.190 ağaç-ağaççık, 23 türde 34.146 çalı ve yer örtücü, 5 türde 21.434 otsu bitki ile toplamda 65 bine yakın bitki dikilecek ve yetiştirilecektir. (URL-14; Fotoğraf 5).

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin beş yıllık strateji raporunda vergi gelirlerinin 6.266.000 TL 'den artarak 2024'de 10.216.547,64 TL olması beklenmektedir. Vergi gelirlerinin yaklaşık %63 oranında artırılması, teşebbüs ve mülkiyet gelirlerinin plan başlangıcında 34.020.000 TL'den, 2024 sonunda 55.468.712,21 TL'ye yükselmesi, yaklaşık %63 oranında artması beklenmektedir. Yine 2020 yılı sonu itibarıyla tüm kalemler toplamının 800.000.000,00 TL'den 1.161.933.992,00 TL'ye çıkması, gelirlerde yaklaşık %45'lik bir artış olması planlanmıştır (URL-9).

Yükseköğretim ve üzeri eğitim yaratıcı sınıfa ait en önemli göstergelerden biridir. Çünkü üniversitelerin şehri dönüştürme güçleri bulunmaktadır. Üniversitelerin organize ettikleri kongreler, sempozyumlar, konferanslar özellikle yaratıcı sınıfın bu organizasyonların yapıldığı şehre gelip katılım sağlaması ile yaratıcı endüstrinin şehirde gelişmesi sağlanmış olacaktır. Dolayısıyla üniversiteler şehirler için büyük önem taşımaktadır. Kahramanmaraş'ta 1.409 okul-kurum, 10.944 derslik, 18.239 öğretmen, 286.277 de öğrenci bulunmaktadır (URL-6). İl de iki adet devlet üniversitesi kurulmuştur. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi 1992'de 21281 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 3837 sayılı yasa ile eğitim-öğretime başlamıştır. 12 fakülte, 3 yüksekokul, 3 enstitü, 8 meslek yüksekokulu, Rektörlüğe bağlı 5 bölüm, 25 uygulama ve araştırma merkezi ile 1 uygulama ve araştırma hastanesi vardır. Avşar, Karacasu, Bahçelievler, Göksun Arslanbey, Afşin Mahzuni Şerif, Andırın, Türkoğlu, Pazarcık yerleşkeleri, uygulama oteli, 70 öğrenci topluluğu, akademik, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri yapılmaktadır. Teknoloji ile donatılmış derslik ve modern laboratuvarlar, kafeteryalar, kablosuz internet ağı, KSÜ engelli öğrenci birimi çalışmaları, KASÜKAM kadın araştırma merkezleri ve Teknokent bulunmaktadır. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından şehir ile ilgili tarihi ve kültürel açıdan birçok etkinlik düzenlenmektedir. 2010'dan beri üniversitede yapılan 4500'den fazla lisansüstü tezlerin tamamı elektronik ortamda yayınlanmaktadır. Kahramanmaraş ansiklopedisi, e- dergilere, Ebrary ebook, Elsevier ebooks, Hiperlink, Knovel ebooks, Springer gibi Kütüphane veri tabanı üzerinden erişim sağlanmaktadır. Tübitak/ULAKBİM tarafından Ulusal Lisans Aboneliği olmakla birlikte, üniversite yayımlarına ISBN VE ISSN müracaatları kütüphane üzerinden gerçekleştirilmektedir. Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç Kütüphanesinde 74 000'den fazla kitap yer almakta ve 6.044 tez, 430 basılı dergi, 296 görsel-işitsel malzeme ve 32 elektronik veri tabanında elektronik ortama aktarılmış, Mevlana, Erasmus ve Farabi Programları aktiftir. Üniversitenin sürekli eğitim merkezinde fotoğrafçılık, foto muhabiri ve kameramanlık, müzik, resim, satranç, spikerlik, diksiyon, grafik tasarım sistem ve ağ uzmanı, bilgisayar ve internet kullanımı, web tasarım, Arapça, İngilizce, seyahat acenteciliği, aşçılık, hastanelerin etkin yönetimi, reklamcılar ve halkla ilişkiler gibi birçok kurs açılmaktadır. Araştırma ve uygulama hastanesi aktif durumdadır. Güzel sanatlar fakültesi tarafından her yıl sanatsal etkinlikler yapılmaktadır. Bunların dışında bilim fuarları, uluslararası göçmen günü etkinlikleri, müzik resim yarışmaları, sergiler, konserler, sempozyumlar düzenlenmektedir. Yarı olimpiik yüzme havuzu aktif olmakla birlikte ulusal ve uluslararası spor müsabakaları da düzenlenmektedir. Spor kompleksi; çim futbol sahası, 1 amfi-tiyatro, 3 halı saha, 4 basketbol sahası, 6 tenis kortu ve 4 voleybol sahası 1500 kişilik kapalı spor salonu ve 5000 kişilik stadyumu da bulunmaktadır. Avşar Yerleşkesinde, Karacasu Yerleşkesinde, şehir merkezinde, Afşin'de, Göksun'da Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı öğrenci yurtları, özel apart, pansiyon ve yurtlar bulunmaktadır. Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi ise 2018 yılında Kahramanmaraş'ta kurulan ikinci devlet üniversitesidir. Bünyesinde 5 Fakülte, 3 Meslek Yüksekokulu ve 1 Enstitü ile eğitim öğretime devam etmektedir (URL-11; Fotoğraf 1).

Kahramanmaraş saraçhane, bakırcılar, semerciler, mazmanlar, kazzazlar, demirciler çarşısı ve bu çarşılar etrafında toplanmış geleneksel el sanatları (sim sırma işlemeciliği, bakırcılık, köşkerlik, keçecilik, külekcilik, ahşap oymacılığı, saraçlık, semercilik, bıçakçılık, kuyumculuk, demircilik, abacılık, oya işlemeciliği, yorgancılık, Maraş file nakışı vb.) alanında hizmet veren çok sayıda atölye ve dükkânla Türkiye'de geleneksel el sanatlarının en yoğun şekilde icra edildiği merkezlerden biri konumundadır. Temelleri Dulkadiroğulları dönemine dayanan tarihî çarşılar hâlâ ayakta olmakla birlikte ekonomik açıdan canlılığını korumaktadır. Hatta 2022'de *Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından 300 metre uzunluğunda Anadolu'da beylikler döneminde inşa edilmiş en uzun çarşılarından biri olan Sûk-i Maraş (Maraş Çarşısı) tarihi ticaret merkezinin cephesi Ulu Camii ve İş Bankası arasında 70 işyeri ve 9 kapısını kapsayan çalışmalar ile 9 Milyon TL' bütçe ile tarihi dokuyu tekrar ortaya çıkaracak şekilde restorasyonlar yapılmıştır* (URL-9; Fotoğraf 4).

Esen & Özlem (2020)'in çalışmasında teknoloji, yetenek ve tolerans endeksleriyle hesaplanan yaratıcılık endeksinde Ankara ve Kocaeli (0,963) birinciliği paylaşmaktadır. Kahramanmaraş teknoloji (TKN)'de 30, yetenek (YTN) 'de 41, tolerans (TLR)'da 28, yaratıcılık (YRTC)'da ise 0, 407 düzeylerinde yer almaktadır. 94 başlık altında Türkiye'nin en yaşanabilir şehirlerinin belirlendiği Forbes raporunda ise iklim ve doğal güzellikleri bakımından Türkiye'nin en güzel şehirlerinden biri olan Kahramanmaraş Türkiye'nin en yaşanabilir şehirleri sıralamasında 41,76 genel endeks puanı ile 51. sırada yer almıştır (URL-10). Şen (2022)'in küresel yaratıcılık endeksi ile Türkiye'nin şehirlerinin yaratıcılığının ölçülüp, sonuçların değerlendirildiği yaratıcı sınıf endüstrileri sınıflandırması çalışmasında

Kahramanmaraş'ın yaratıcılık endeksi değeri (0,283950617) olarak ifade edilmiş ve düşük düzeydeki şehirlerarasında yer aldığı belirtilmiştir.

Kahramanmaraş Türkiye'de nüfus büyüklüğü olarak 18. sırada yer almasına rağmen, GSYİH sıralamasında 24. sırada, kişi başına milli gelir sıralamasında ise 58. sıradadır. İl'in hem ekonomik hem de sosyal göstergeler bakımından potansiyelinin çok altında olduğu düşünülmektedir. Kahramanmaraş'ın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin güçlendirilmesi için politikaların uygulanması, vergisel sistem uygulamalarının geliştirilmesi, vergi bilincinin artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi gereklidir (Özbek, 2021). Türkiye'de 2017'de SEGE anketi ile 8 ana gösterge kapsamında 52 farklı değişken temel alınarak sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ölçülmüş 6 farklı kademeye ayrılarak raporlanmıştır. Araştırmada Kahramanmaraş Türkiye genelinde 5. kademede 52. sırada yer almıştır. SEGE-2017 endeks değeri -0,416 olarak belirlenmiştir. İl'in Türkiye'de gelişmekte olan il olarak ifade edilebileceği, lakin potansiyelinin çok daha fazla olduğu belirtilmiştir. Lakin GSYİH'nin sektörel dağılımına bakıldığında tarım sektörünün payının azalıp, sanayi ve hizmet sektörünün payının artmış olmasının bir gelişmişlik sembolü olduğu ifade edilmiştir (SEGE, 2017).

Mutfak kültürü göze ve damağa hitap etmekte, gastronomi de bir sanat alanı olarak her geçen gün önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla kültürel anlamda aşçı yaratıcı bir aktör durumundadır. Kültürel endüstrinin yaratıcı alanlarından olan gastronomi UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'ndaki yedi temadan bir tanesini oluşturmaktadır. Kahramanmaraş'ın Türk patent kurumu tarafından tescil edilmiş olan coğrafi işaretli ürünler içerisinde en fazla yer alan gastronomi ürünleridir. Türkiye'de 1051 adet coğrafi işaretle tescillenmiş ürünün 19 tanesi Kahramanmaraş'a ait olup, en fazla tescile sahip on üçüncü ildir. Bu ürünlerin ikisi menşe adı, on yedisi mahreç işareti olarak tescil edilmiştir. Kahramanmaraş'ta yöresel ürünlerin aslına uygun şekilde üretilmesinin sağlanması ve korunması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından Türk Patent ve Marka Kurumuna başvuru yapılarak Maraş Dondurması, Maraş Burma Bileziği, Maraş Biberi, Maraş Çöreği, Maraş Tarhanası, Maraş Kelle Paçası, Maraş Rahlesi, Çağlayancerit Cevizi, Andırın Tirşiği, Kahramanmaraş Hartlap Bıçağı, Maraş Camekânı, Maraş Parmak/Sıkma Peyniri, Afşin Koçovası Sarımsağı, Maraş Oyma Ceviz Sandığı, Maraş Yemenisi, Maraş File Nakışı, Maraş Ravanda Şerbeti, Maraş Sumak Ekşisi Akıtı, Maraş İşi/Maraş Sim Sırma, olmak üzere 19 yöresel ürün coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir. Bu yöresel coğrafi işaretli ürünlerin 11'ini gastronomi turizmi için önem arz eden gıda ürünlerini oluşturmaktadır. Ayrıca il gastronomi alanında başvuru süreci devam eden 10 yöresel ürün (Andırın Andız Pekmezi, Maraş Ekşili Çorba, Maraş Çiriş Böreği vb.) ile her geçen gün coğrafi işaret çeşitliliğini arttırmaktadır (URL-4; URL-9).

UNESCO'nun dünyadaki kültürel miras öğelerine ait girişimleri dünyada olduğu gibi Türkiye'de de farkındalık yaratmıştır. Kültürel anlamda el sanatlarını atölyelerde üreten ve fabrikasyona karşı hala direnen ustalar da yaratıcı bir aktör durumundadır. Kahramanmaraş el sanatları sınıfında (Maraş Yemenisi, Maraş File Nakışı, Maraş Camekânı vb.) Türkiye'de en fazla coğrafi işaret tesciline sahip il konumundadır. El sanatı ürünleri sekiz, yöresel lezzetler yedi, tarım ürünleri ise üç ürünle listede yer almaktadır (URL-3). Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980'li yıllara kadar ekonomi anlamında tarım, hayvancılık ve küçük el sanatlarına dayalı olarak gelişme göstermiştir. Küçük el sanatlarından bakırcılık ve alüminyumculuğun uzantısı ile metal mutfak eşyaları sektörü gelişmiştir. Ülkeye çelik tencere, çaydanlık gibi ürünlerin üretiminde kullanılmak üzere giren hammaddenin yaklaşık %50'si Kahramanmaraş'ta işlenmektedir. 1984 yılından sonra kalkınmada öncelikli iller arasına girmesiyle ve sanayi teşvikleri sayesinde ihracata dayalı büyüme gerçekleşmiştir. Kahramanmaraş'ın önde gelen sektörlerinden biri olan kuyumculuk sektöründe 450'den fazla firma ve imalathane ile yılda 40 ton altın işlenmektedir. Bu alanda İl Türkiye'de İstanbul'dan sonra ikinci sırada, 22 ayar altın imalatında ise birinci sıradadır. Altın işlemeciliği bakımından tecrübenin yüksek olduğu sektörde yaklaşık 3.000'den fazla kişi istihdam edilmektedir (URL-9).

Kahramanmaraş'ta arazi dağılımı dağınık bir yapı göstermektedir. Tarıma uygun alanlar %26'lık paya sahiptir. Kahramanmaraş tarım arazilerinin %74'ünü tarlalar, kalan kısmını ise meyve, sebze arazileri ve nadasta bulunan araziler oluşturmaktadır. Buğday, kırmızıbiber, çerezlik ayçiçeği, ceviz, üzüm, zeytin önemli tarım ürünleridir. Tarıma dayalı sanayi sektörlerinden toz ve pul biber üretimi sanayileşmeye paralel olarak gelişme eğilimindedir. Sera (örtü altı tarım) ve organik tarıma yönelik yatırım potansiyelinin de değerlendirilmesi için uygulamalar yapılmaktadır. Kahramanmaraş Türkiye'deki keçilerin %2,3'üne sahip olarak Maraş dondurması üretimini gerçekleştirmektedir Dünya çapında ün kazanmasına yol açan dondurma sektörü en hızlı gelişen sektörlerdendir. Elbistan ilçesinde ise hayvan borsalarından büyükbaş hayvan önemli bir yer tutmaktadır. Toplam alabalık üretiminin de yaklaşık %1,5'ini karşılayan il alabalık üretiminde ilk 10 il arasındadır (URL-9). Kahramanmaraş Akdeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu bölgeleriyle karayolu bağlantısı olup, konaklama açısından yerli ve yabancı turistler için iki ve dört yıldız arasında değişen otelleri, Ilıca termal kaplıcaları, Döngel kaplıcaları, Ekinözü İçmeleri, Hopur içmeleri gibi sağlık turizmi açısından canlandırılabilir destinasyon alanları, Ahır dağı, Kapıçam, Başkonuş ve Yavşan yaylaları gibi sessiz sakin huzurlu rekreasyon ve ekoturizm alanları ile turizmin canlandırılmasını sağlayabilecek sayısız aktöre sahiptir (Fotoğraf 3). Kahramanmaraş kalesi, kent müzesi, kapalı çarşı, ulu camii ve taş medrese öne çıkan yerlerdir. Ayrıca Afşin ilçesinde yer alan Eshab-ı Kehf Külliyesi inanç turizmi açısından önemli bir uğrak noktasıdır. Yine İl'in turizm potansiyelini canlandıracak olan Kahramanmaraş'ın Merkez Bağlarbaşı ve Dulkadiroğlu mahallelerinde Efes ve Zeugma Antik kentinde bulunan mozaiklerle büyük

benzerlik gösterdiği belirtilen Germanika antik kenti tespit edilmiştir (URL-5). Çağlayancerit belediyesi tarafından hayata geçirilen Daz seyir terası projesi doğu Akdeniz kalkınma ajansı tarafından desteklenmektedir. Bisiklet ve trekking yolları, ATV taşıt yolu, Zorkun göleti, göl kafeteryası ve bungalov evleri ile yaratıcı turizm için de önem arzeden mekanlar olmuştur (URL-7). Sürdürülebilir kalkınma, küresel eğilim talepleri, bölgesel gelişme ve şehirlerin markalaşma stratejileri Türkiye Turizm Stratejisi 2023'deki eylem planında önemli konular olarak görülmektedir. Yaratıcı şehirler olgusuna da markalaşma açısından vurgu yapılmaktadır. Kahramanmaraş'ta markalaşma açısından önemli imgesel öğeleri bünyesinde barındıran bir şehirdir. Her türlü turizm konusunda turistler açısından büyük bir çekim merkezi konumundadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Fotoğraf 3. Kentsel dönüşüm alanı, Yedi kuyular kayak merkezi, Rekreasyon alanları

Kahramanmaraş festival türü etkinliklerin tarihi ve coğrafi konum uygunluğu nedeniyle çokça yapıldığı bir mekândır. Festivaller yöresel kültürü korumaya yönelik gerçekleştirilmektedir. Özellikle belediye gibi yerel yönetimler festivallerin sürekliliklerinde ve içeriklerinin oluşturulmasında önem taşır. Uluslararası dondurma festivali, Çağlayancerit ceviz ve kültür festivali, Andırın tırşik festivali, Uludaz uğur böceği festivali, Afşin'deki Eshab-ı Kehf kültür ve karakucak güreş festivalleri, 12 Şubat kurtuluş günü etkinlikleri, Güvercin festivali, Göksun elma festivali, ekstrem sporlar festivali, Keklikoluk barış ve kültür festivali, Nurhak ve Pazarcık kültür şenlikleri, Yedi kuyular kar festivali, Kılılı tarla günü etkinlikleri, Boyalı geleneksel kısa şalvar güreş turnuvası, Bertiz üzüm festivali, Uluslararası kitap fuarı, Helete yayla şenlikleri, off-road ve off-shore şampiyonası en geniş katılımlı olan etkinliklerdir (URL-9; Fotoğraf 4). İl'de festivaller daha çok yaz ve sonbahar mevsimlerinde yoğunlaşmaktadır. Karademir (2022)'in çalışmasında yerel halkın eğitim seviyesi yükseldikçe festivallerin şehre katkılarının olumlu yönde olduğuna dair düşüncelerinin de artmış olduğu ve festivale katılım oranlarında da artış olduğu belirlenmiştir. İl'de yapılan bu etkinlikler kültürel değerlerin ve bu değerleri üretenlerin tanıtılması açısından da büyük önem taşımaktadır. Yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından da Kahramanmaraş önemli illerinden biridir. Ceyhan nehrinin Kahramanmaraş sınırları içerisinde dar ve derin vadilerde hareket ediyor olması hidroelektrik santrali yapımı için çok elverişli topoğrafya şartlarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. 14 adet hidroelektrik santrali kurulmuş, 7 büyük projenin ise inşaatı devam etmektedir. Yine Afşin ve Elbistan ilçelerinde linyit çıkarılmakta, 1984'de Afşin- Elbistan (A) Termik Santrali, 2005'de de Afşin- Elbistan (B) Termik Santralinde enerji üretilmektedir. Kahramanmaraş'ın ihracatı da % 58,9 artışla 853 milyon doları aşmış, tekstil ve hammaddeleri ihracatı % 79, demir ve demir dışı metaller ihracatı % 50, hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı ise % 41 oranında artış göstermiştir (URL-2).Kahramanmaraş'ta bulunan 3 adet Organize Sanayi Bölgesinde ağırlıklı olarak tekstil ürünleri, konfeksiyon, alüminyum levha, gıda, madeni mutfak eşyaları, petro-kimya, kağıt, ambalaj, bakalit kulp üretimi ve yapı elemanları yapan firmalar faaliyet göstermektedir. İl sınırları içerisinde 11 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. 2 adet küçük sanayi sitesi ise Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yatırım programındadır. Türkoğlu ilçesinde yer alan OSB, Türkoğlu Lojistik Merkezi sayesinde yöre ulaşım imkânları bakımından Türkiye'nin belli başlı bölgeleri arasında yer almıştır. Elbistan OSB de termik santrallerine yönelik yan sanayi ile tarım ve hayvancılık ürünleri üzerine yatırımlar yapılmaktadır. En büyük sektör konumunda bulunan tekstil sektöründe, Türkiye iplik üretiminin %27'si, dokuma kumaş üretiminin %8'i gerçekleştirilmektedir. Toplam sanayi işletmesi içerisinde %0,9'luk bir oran ile sanayisi gelişmiş illerimiz arasında yer almaktadır. Kahramanmaraş'ta bulunan sanayi işletmelerinde tekstil ürünleri ve gıda ürünleri imalatı ilk sıralardadır. Bunlar fabrikasyon metal ürünleri imalatı, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, ana metal sanayi, giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması olarak sıralanabilir. Kahramanmaraş'ta sanayide çalışanların %51'i tekstil sektöründe istihdam edilmektedir. Kahramanmaraş ilinde bulunan sanayi işletmelerinin %25'i mikro ölçekli, %55'i küçük ölçekli, %15'i orta ölçekli, %5'i büyük ölçekli işletmelerdir (URL-8; URL-13).

Fotoğraf 4. Kültür-Sanat Etkinlikleri, Off Road Yarışmaları, Güreş Festivali ve Maraş El Sanatları

Türkiye dünyadaki ekonomik değişimin dinamiklerine karşı yerel anlamda farklı tepkiler ortaya koymaktadır. Büyükşehir merkezlerdeki geleneksel olan sanayi yoğunlaşmalarına bağlı olan ekonomik coğrafya tekrar

yapılanmaktadır. Özellikle sermayenin çok ilgi göstermediği ve iş gücünün daha ucuz olduğu şehirlerde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) temelinde ihracata dayalı olarak hızlı bir sanayileşme sürecine girilmiştir (Ataay, 2004). Bu süreç dâhilinde de esnaf ve zanaatkarlık aktiviteleri gelişerek, önemli girişimcilik potansiyeli olan Denizli, Eskişehir Gaziantep, Kahramanmaraş, Çorum ve Kayseri gibi şehirler “Anadolu Kaplanları” olarak potansiyellerini farklı noktalara taşımışlardır (Özaslan, 2003). Doğu Asya ülkeleri için kullanılan "Asya Kaplanları" teriminden hareketle literatüre geçmiş olan Anadolu Kaplanları, Denizli, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Balıkesir ve Konya için ekonomik terim olarak kullanılmaktadır. 1980'lerden günümüze Türkiye ekonomisindeki ve sanayi üretimindeki payları dikkat çekici ölçüde ve hızda artan bir grup şehir ve bunların yakın bölgeleri ve bu bölgelerden yetişen sanayici işadamları ve bunların şirketleri için kullanılan kısa adı Akiad olan bir kavramdır. Genel merkezi Gaziantep'te olup liderliğini ve başkentliğini Denizli yapmaktadır. Anadolu ilk 500' ün toplam istihdamı 223 bin 738 kişi, 500 Anadolu Kaplanı'nın 16'sı Maraş Aslanıdır. Matesa Tekstil, Şirikçioğlu Mensucat, Kipaş Mensucat, Mem Tekstil, Yaşar Dondurma ve Gıda Mad, Kipaş Denim İşletmeleri, Arsan Tekstil, KÇS K. MARAŞ Çim. Beton San, Erdem Tekstil, Kipaş Pazarlama ve Ticaret, İskur Tekstil Enerji, Bozkurt Konfeksiyon, MİPSAN-K. Maraş İplik Sanayi, Dokuboy Dokuma, Gemciler Güven Metal Sanayi, İskur Örmeye Sanayi Kahramanmaraş'tan listeye giren firmalar arasında yer almaktadır (URL-8).

Fotoğraf 5. Edebiyat Dergileri, Expo 2023 Alanı, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinin Etkinlikleri

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bir şehrin ya da bölgenin ekonomik gelişmesini hızlandırılması yaratıcı sınıfın yöreye çekilmesi açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla yaratıcı sınıfı cezbeden şehirler büyük bir rekabet avantajı elde edip, büyük ekonomileri sahip olurlar. Kahramanmaraş'ında bu bağlamda sayısız yaratıcı aktöre sahip olduğu düşünülmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nda (2013) hem kamu kurum ve kuruluşlarının hem de üniversitelerin özel sektörle iş birliği içinde etkin bir şekilde çalışıp sürdürülebilir yapılara dönüştürülmesinin gerekliliği ifade edilmekte, bu da Florida'nın 3T modelinin Teknoloji bağlamına işaret etmektedir. Kahramanmaraş'ta da Sütçü İmam Üniversitesindeki AR-GE ve Teknokent araştırma merkezleri İl'de bu çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürmektedir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu tarih, kültür ve spor organizasyonları da yaratıcı sınıfın şehre çekilmesi adına önem arz etmektedir. Kahramanmaraş'ta yürüyüş etkinliklerinin (trekking), festivallerin, sempozyumların, kongrelerin, fuarların, yapılması bu etkinliklere yaratıcı aktörlerin davet edilmesi, yerel halk ile yaratıcı sınıf arasında etkileşimi arttırmaktadır (Fotoğraf 4.-5.).

Kahramanmaraş'ın Necip Fazıl Kısakürek, Aşık Mahzuni, Yedi Güzel Adam gibi Türkiye'nin de tanıdığı şairleri, ozanları, yazarları, âşıkları, sanatçıları bulunmaktadır. Bölge hem yazılı hem de sözlü edebiyatıyla çok zengin bir yerdir. Yörenin işitsel sanatlar anlamında ozanlık geleneğinin büyük ustaları, şiirleri ile şairleri önemli yaratıcı aktörler arasında yer almaktadır. Yaratıcı şehir kavramında hem kültürün, hem ekonominin, hem de sanatsal değerlerin artırılması eşit değerde şehre katma değer sağlayacaktır. Şehirde turizmi geliştirmenin yanında turizm de yaratıcı şehirlere sosyal kültürel ve ekonomik anlamda destek sağlayacaktır. Bu bağlamda da UNESCO yaratıcı şehir olabilmek adına Edebiyat teması dâhilinde Kahramanmaraş Büyük şehir belediyesi tarafından başvurular yapılmıştır. Bu tema altında yaratıcı şehir olunması yaratıcı sınıfın yöreye daha çok çekilebilmesi adına önem taşımaktadır. Yaratıcı aktörler ve görsel sanatlar şehrin gelişmesini sağlayacak olan önemli yaratıcı endüstriler olarak değerlendirilebilir. Yazarlar, ozanlar, şairler sanatçı olarak önem taşıyan bir yaratıcı sınıfın içerisinde yer almaktadır. Kahramanmaraş'ta yaşayan bu edebiyatçılara kıymetli oldukları, imtiyazlı oldukları hissettirilmelidir.

Kültürel endüstrinin yaratıcı alanlarından biri olan mutfak kültürü damağa hitap ettiği gibi göze de hitap etmektedir. Gastronomi olarak ifade edilen mutfak kültürü bir sanat alanı olarak değerlendirildiğinde bu kültürün açısı yaratıcı aktör rolünü üstlenmektedir. Anadolu'nun önemli şehirlerinde olan Kahramanmaraş'ın de kendine özgü yöresel mutfağı bulunmaktadır. İl bulunduğu coğrafi konum nedeniyle de gastronomi açısından çok farklı yerel ürünlere sahiptir. 18 Türk patent kurumu tescilli coğrafi işaretli ürüne sahip olması bunun en önemli göstergesidir. Dolayısıyla yaratıcı edebiyat şehri dışında yaratıcı gastronomi şehri de olabilecek potansiyele sahiptir.

Kahramanmaraş'ta filmler, sinemalar, tiyatrolar gibi dramatik sanatlar da yaratıcılığın kullanıldığı alanları oluşturmaktadır. İl'de edebiyat, geleneksel el sanatları, yöresel mimari ile tarihi konutlar, gastronomi, festivaller gibi etkinlikler kültür turizmi anlamında ekonomik girdi sağlayan kendi yaratıcı aktörleri dışında diğer yaratıcı sınıfı da yöreye çekebilecek unsurlar olarak görülmektedir. Yörede kültürel üretkenlik açısından “usta-çırak-mekân”

üçlüsünün teknoloji ile uyumlu hale getirilerek korunması kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Yaratıcı aktörlerinin üretmiş olduğu, yörenin kültürü haline gelmiş olan ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda satılması sağlanmalıdır. Kahramanmaraş'ta köşkerlik, bakırcılık, keçecilik, ahşap oymacılığı, saraçlık, külekçilik, bıçakçılık, kuyumculuk, demircilik, abacılık gibi geleneksel meslekler desteklenmeli, yaratıcılık teşvik edilerek yöre halkının da istihdamı sağlanmalıdır.

Şehirleri dönüştürme gücü olan en büyük kuruluşlardan biri üniversitelerdir. Üniversiteler buldukları şehirlerde kültürel çeşitliliğe sebebiyet veren farklılıkları buluşturmakta (Rykun vd., 2015), yenilikçi düşünceyi harekete geçirmekte ve yaratıcılığı besleyerek şehirlerin gelişimde itici bir kuvvet olmaktadır (Gürsoy, 2018). Kahramanmaraş'ta Kahramanmaraş Sütçü İmam ve İstiklal üniversiteleri sayesinde yaratıcı öğeler desteklenmekte, sürdürülebilirlik açısından çalışmalar yapılmaktadır. Özel sektör Türkiye'de yaratıcılığı ve girişimciliği işlevsel olarak keşfetmiştir. Üniversiteler de girişimcilik endekslerine göre sıralanıp, gençlerin yaratıcı piyasa şartlarına yetiştiren yükseköğretim programları uygulanmakta, kişisel yaratıcılığı ekonomik değere dönüştürmeyi sağlayan hibe programları yoğunlaşmaktadır (Demir, 2014). Kahramanmaraş'taki üniversiteler de bu tip programlarla yaratıcılığı teşvik etmektedir. Kahramanmaraş sosyal sermaye ve işbirliği açısından gelişme göstermekte, yer aldığı bölgenin de gelişimini etkileyerek kendi öz kaynaklarını, kendi kollektif değerlerini kullanıp önemli bir ivme kaydetmektedir. Florida'ya göre (2002) "şehirler yeni uluslar" olarak ifade edilmektedir. Yaratıcı sınıfın ortaya çıkardığı ürünün tescil boyutu önem taşımaktadır. Dolayısıyla coğrafi işaretler şehirlerin flamalarını oluşturmaktadır. Günümüzde ülkeleri bayraklarından tanıyabildiğimiz gibi şehirleri de coğrafi işaretlerinden tanıyabiliriz. Çünkü bu ürünler şehrin kimliği olarak anılmaya başlamaktadır. Kahramanmaraş'ta da coğrafi işaretli ürünler bu konuda büyük önem taşımaktadır. Özellikle Maraş dondurması, Maraş kırmızıbiberi, Maraş Tarhanası gibi gastronomi ürünleri dışında, Maraş rahlesi, Maraş ceviz oyma sandığı, Maraş sim sırması gibi geleneksel el sanatları alanında Türkiye'de en fazla coğrafi işarete sahip olan İl konumundadır. Dolayısıyla bu ürünleri üreten yaratıcı sınıfın Maraş sınırları dâhilinde yer alıyor olması yörenin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Kahramanmaraş'ın büyümesinin yaratıcı kişiler tarafından desteklenip, kültürel çeşitliliğin oluşması, bu kişilerin yeni düşüncelere açık mekânları tercih edeceği ve kültürel sermaye ile bu sürecin yeni ürünleri ortaya çıkarabileceği, lakin İl'in kaynaklarını yeterince kullanmadığı düşünülmektedir. Kahramanmaraş'ın barındırdığı yaratıcı aktörler sayesinde tüm dünyada giderek artan bir öneme sahip olan yaratıcı ekonomi adına tüm paydaşların birlikte hareket etmesi yörenin geleceği ve potansiyelinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Sonuçta Kahramanmaraş'ın fiziki ve beşerî coğrafya yapısı nedeniyle yaratıcılık adına oldukça zengin bir yerleşim yeri konumunda 2023'ün marka kenti olma yolunda emin adımlarla ilerleyebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ACRE - Accommodating Creative Knowledge Competitiveness of European Metropolitan Regions within the Enlarged Union (2007). A Literature Review from a European Perspective, University of Amsterdam.
- Aslan, P. (2018). Bir uluslararası halkla ilişkiler stratejisi olarak kültür ve yaratıcı endüstri ürünleri: Latin Amerika pazarında Türk dizileri üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ataay, F. (2004). Türkiye'de kentsel ve bölgesel gelişme dinamikleri (1923-2000). M. Güneş (Der.), Küreselleşme kışkıracında kent ve politika. Detay Yayıncılık. Ankara
- Bakhshi, H. ve Windsor, G. (2015). The creative economy and the future of employment, Why the UK needs 1 million new creative jobs by 2030 and what the government can do about it, NESTA
- Çetindamar, D. ve Günsel, A. (2012) "Measuring the Creativity of a City: A Proposal and an Application" European Planning Studies, 20(8):1301-1318.
- DCMS. (2001). Creative industries mapping document. London: Department of Culture Media and Sport.
- Demir, E. M. (2014). Yaratıcı Endüstriler. İLEF Degi, 1(2): 87-107.
- Demir, O. (2018). Looking forward for Istanbul's creative economy ecosystem. Creative Industries Journal, 11(1), 87-101, <https://doi.org/10.1080/17510694.2018.1434361>
- Doğrul, H. G., Çelikkol, M. M., & Murat, N. (2016). İllerin Ekonomik Gelişmişliği Üzerinde Yaratıcı Sınıfın Etkisi: Türkiye Örneği. Business & Economics Research Journal, 7(4).
- Ekinci Hamamcı, E. D. (2020). Türkiye'de yaratıcı ekonominin uluslararası rekabet gücü. Turkish Studies, 15(8), 3979-4007. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.45456>
- Esen, Ü. B. & Atay, Ö. (2020). Türkiye'nin Yaratıcı Şehirleri. Bilig, (92):29-54. DOI: 10.12995/bilig.9202.
- Florida, R. (2012). The Rise of the Creative Class. New York: Basic Books.

- Florida, R. (2005). *Cities and the Creative Class*, New York, Routledge
- Florida, R. (2002). "The Rise of the Creative Class: Why Cities without Gays and Rocks are Losing the Economic Development Race". *The Washington Monthly*, p. 15-25.
- Florida, R., Mellander, C., & Stolarick, K. (2008). Inside the black box of regional development. *Journal of Economic Geography*, 8, 615-649
- Florida, Richard., Mellander, Charlotta & King, Karen. (2015). *The Global Creativity Index 2015*. The Martin Prosperity Institute, University of Toronto Rotman School of Management.
- Fuller, B., & Romer, P. (2013). *Urbanization as opportunity*. Urbanization as Opportunity. Policy Research Working Paper;No. 6874. World Bank, Washington, DC. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/18743>
- Gedik, S. (2020). Kahramanmaraş'tan Türk diline ve Edebiyatına Yansımalar. *Milli Mücadelenin Yüzüncü Yılında Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*.
- Grodach, C. (2017). "Urban Cultural Policy and Creative City Making", *Cities*, 68: 82-91.
- Gürsoy, Ç., & Özer, Ç. (2022). Sürdürülebilir Unsurların Gelişmesine Katkıda Bulunan Bir Yaratıcı Ekonomi Alanı: Gastroekonomi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 5(1): 11-23.
- Higgs, P., Cunningham, S., & Bakhshi, H. (2008). *Beyond the creative industries: Mapping the creative economy in the United Kingdom*.
- Howkins J., 2013. Available from: <http://www.creativeeconomy.com/thebasics.htm>.
- Jarábková, J., & Hamada, M. (2012). Creativity and rural tourism. *Creative and Knowledge Society*, 2(2), 5.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karademir, N. (2022). Kahramanmaraş'ta Yerel Halkın Festivallere Yönelik Algıları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 26, Sayı 1 – Nisan
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*.(36. Basım) Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kaymas, S. (2020). Is development possible without cultural policies? Rethinking creative industries and sustainable development in the case of Turkey, *Creative Industries Journal*, 13(1): 72- 92, <https://doi.org/10.1080/17510694.2019.1652026>
- Lazzeretti, L., Capone, F., ve Seçilmiş, İ. E.: 2014 "Türkiye'de Yaratıcı ve Kültürel Sektörlerin Yapısı", *Maliye Dergisi*, 166(1):195-220.
- Memişoğlu, D & Kalağan, G. (2017). Yaratıcı Kentler ve Kentsel Yetenek Üzerine Bir Tartışma, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1):519-536
- Moore Cherry, N. (2015). *Theme cities: Solutions for urban problems*, Springer Science Business Media B.V. 2015 W. K.D. Davies (ed.), *GeoJournal Library* 359-379
- NESTA. (2013). *Classifying and measuring the Creative Industries, Creative ve Cultural skills*, The National Skill Academy, DCMS, NESTA.
- NOMIS, (2015). *Creative industries: Focus on employment*, department for culture media&sports. <http://www.nomisweb.co.uk/>.
- OECD: 2014 *Tourism and the Creative Economy*, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing.
- Onuncu Kalkınma Planı. (2013) Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf
- Özbek, S. (2021). Kahramanmaraş İli Sosyo-Ekonomik Analizi: Vergi Göstergeleri Boyutuyla Bir İnceleme. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 13-36.
- Özaslan, M. (2003). Küreselleşme sürecinde kentsel ekonomiler ve yeni sanayi odağı olarak Kayseri. *Kayseri Ekonomisi Sempozyumu*, Kayseri: Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Özdemir, N. (2020). "Yaratıcı Kentler ve Yaşayan Kültür". *Uluslararası Halkbilim Araştırmaları Dergisi (UHAD)*, 4: 2-23.

- Richards, G. ve Marques, L. (2012). "Exploring Creative Tourism: Editors' Introduction", *Journal of Tourism Consumption and Practice*, 4(2):1-11.
- Rykun, A. Y., Yuzhaninov, K. M., & Vychuzhanina, E. V. (2015). Universities and local communities: Problems and perspectives of interaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 200, 359-365.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf
- Sawyer, R. K. (2011). *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation*, Oxford, Oxford University Press.
- Seçilmiş, İ. E. (2015). Türkiye'de Yaratıcı Endüstrilerin Kümelenmesi. *Ege Academic Review*, 15(1):9-18.
- SEGE (2017). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Somuncu, S. (2020). Cumhuriyet Döneminde Kahramanmaraş'ın Özgül Edebi Birikimi. Millî Mücadelenin Yüzüncü Yılında Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şen, Ö. (2022). The Creativity Function Of Provinces: An Assessment For The Provinces Of Turkey. *International Journal of Geography and Geography Education*, (45):266-285.
- Tan, S. K., Kung, S. F., & Luh, D. B. (2013). "A Model of 'Creative Experience' in Creative Tourism", *Annals of Tourism Research*, 41:153-174.
- Tavak. (2017). Türkiye'de Kültür (Kreatif) Ekonomisinin Boyutları <https://tavakvakfi.org/wpcontent/uploads/2019/01/T%C3%BCrkiyede-K%C3%BClt%C3%BCr-EkonomisininBoyutlar%C4%B1.pdf>, (Erişim Tarihi, 09.07.2020).
- Türkmen, S. (2019). Enerjide Çevresel Sürdürülebilirlik: Yükselen ve Gelişmiş Ekonomiler Karşılaştırması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kahramanmaraş.
- Türkiye'de Kalkınma Ajansı (İSTKA).(2014). 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, <http://www.istka.org.tr/planlama/istanbul-bolgeplani>
- UNCTAD (2008) "The Challenge of Assessing the Creative Economy: toward Informed Policy-making" *Creative Economy Report 2008 United Nations Conference on Trade and Development*.
- UNCTAD & UNDP. (2008). *Creative Economy Report 2008: The Challenge of Assessing the Creative Economy: Towards Informed Policy-Making (No.UNCTAD/DITC/2008/2)*. Geneva: United Nation
- UNCTAD. (2018). *Creative economy outlook: Trends in international trade in creative industries, 2002-2015*. United Nations.
- Yekon. (2014), İstanbul Yaratıcı Ekonomi Çalışmaları Atölyesi Final Raporu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Araştırma Merkezi. İstanbul'da Yaratıcı Endüstriler Konseyi Derneği (YEKON)
- URL-1: <http://www.tarihikentlerbirligi.org> (Erişim Tarihi: 18.03.2021).
- URL-2: <http://www.kmtso.org.tr/> (Erişim Tarihi: 19.04.2022).
- URL-3: <https://marasavucumda.com> (Erişim Tarihi: 28.02.2022).
- URL-4: <https://www.turkpatent.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022).
- URL-5: <https://kahramanmaras..tr/kesfedin/germenicia-antik-kenti> (Erişim Tarihi: 27.04.2022).
- URL-6: <https://kmaras.meb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022).
- URL-7: <https://www.caglayancerit.bel.tr/>(Erişim Tarihi: 21.03.2022).
- URL-8: <https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/kahramanmaras> (Erişim Tarihi: 18.02.2022).
- URL-9: <https://kahramanmaras.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 23.02.2022).
- URL-10: <https://www.sabah.com.tr/trend/galeri/yasam/94-baslikta-turkiyenin-en-yasanabilir-sehirleri-belirlendi-forbes-raporu-ortaya-koydu/29>(Erişim Tarihi: 25.03.2022).
- URL-11: <https://www.ksu.edu.tr/>(Erişim Tarihi: 12.03.2022).
- URL-12: <http://www.unctad.org> (Erişim Tarihi: 19.01.2022).
- URL-13: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 81 İl Sanayi Durum Raporu, Link: <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81-il-sanayi-durum-raporu-27122013092121.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

URL-14:<https://expo2023.org/onikisubat-belediyesinden-bir-dunya-projesi-expo-2023-kahramanmaras/>(Erişim Tarihi: 23.03.2022).

URL-15: https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz_(Erişim Tarihi: 18.03.2022).

URL-16: www.tuik.gov.tr_(Erişim Tarihi: 28.01.2022).

URL-17: <http://en.unesco.org/creative-cities/home> (Erişim Tarihi: 07.09.2021). (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

Satrancın Akademik Başarıya Etkisi (Doküman İncelemesi)

The Effect of Chess on Academic Achievement (Document Review)

Bülent YAMAN

Halkalı Borsası İstanbul Çok Programlı Anadolu Lisesi, İstanbul

ÖZET

Çalışma kapsamında ilk olarak, satranç kavramının tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilerek Dünya’da ve ülkemiz özelinde satrancın yeri hakkında kavram incelenmesi yapılmış ve satrancın insanlar üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Satranç oynamanın öğrenmede bilişsel yetenekleri ve matematik becerilerinin gelişimine katkısını, akademik hayattaki rolü üzerinden inceleyerek, farklı eğitim seviyelerindeki öğrencilerin problem çözme yeteneklerini, öngörülen kazanımların öğrencilere sağladığı katkısı, başarıları üzerindeki rolü incelenerek, akademik kariyer ve satrancın aralarında ki pozitif ilişki çalışma kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlar, satrancı eğitimde etkili bir araç olarak kullanabileceğimizi göstermiş, en çok yararlanan alanlar olan matematik ve okuma alanlarında satrancın çocukların okul performansının iyileştirilmesine olanak sağlayan bir materyal olarak kullanılması önerilmiştir. Bu bağlamda, satranç oynamanın yararlarını incelemek için eğitimsel ve psikolojik araştırmalar incelenerek açıklamalarda bulunulmuş, bu açıklamalardan sonra çalışmanın amaçları doğrultusunda satrancın akademik kariyer üzerinde ki etkisi irdelenmeye başlanmıştır. Birbiri ile akademik başarıda etkileşim halinde olan bu iki bölümün çalışmayı bütün haline getirmesi amaçlanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda modern çağın getirdiği zorluklara uygun olarak, eğitim alanında yeni koşullara uyum sağlamanın gerekliliğinden, klasik eğitim programlarının sunduğu fırsatların bireysel gelişim için yeterli olmadığı kanısına varılmıştır. Bu nedenle son zamanlarda okul ve okul öncesi çağda daha iyi bilgi edinme, yeni eğitim tekniklerinin tanıtılması yoluyla mevcut programları yenilemek için girişimlerde bulunulmuştur. Bu yeni tekniklerden biri, etkili bir eğitim aracı olduğu kanıtlanmış olan satranç oyunudur. Satrancın sağladığı önemli faydalar bilişsel unsurlara ayrılabilir, her bireyin gelişimi için gerekli beceriler olarak sayabileceğimiz konsantrasyon, hafıza ve mantıksal düşünme; eleştirel düşünme faktörleri: güçlü ve zayıf yönleri değerlendirme yeteneğini geliştirme, değer yargıları oluşturma, karar verme ve problem çözme yoluyla yaratıcılığı geliştirmektedir. Bu ana faktörlerin yanı sıra, matematikte, tutum ve genel davranışta daha iyi sonuçlar oluşturması ayrıca okuryazarlıkta gelişmeler olan nedensel bağlantıları vardır. Satrancın eğitimde formal veya informal bir öğrenme aracı olarak kullanılmasının asıl avantajı, okul öncesi ve okul çağında istisnai bir değer olan tüm bu faydaların elde edilebilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Satranç, Akademik Başarı, Problem Çözme

ABSTRACT

Within the scope of the study, firstly, by giving information about the historical development of the concept of chess, the concept of chess in the world and in our country was examined and the effects of chess on people were mentioned. The positive relationship between academic career and chess has been tried to be explained within the scope of the study by examining the contribution of playing chess to the development of cognitive abilities and mathematical skills in learning, through its role in academic life, by examining the problem-solving abilities of students at different education levels, the contribution of the predicted achievements to the students, and their role on their success. These results showed that we can use chess as an effective tool in education, and it has been suggested to use chess as a material that allows to improve children's school performance in the fields of mathematics and reading, which are the most used areas. In this context, educational and psychological researches were examined and explanations were made to examine the benefits of playing chess. It is aimed that these two departments, which interact with each other in academic success, make the study a whole. In line with this goal, it has been concluded that the opportunities offered by classical education programs are not sufficient for individual development due to the necessity of adapting to new conditions in the field of education in accordance with the challenges brought by the modern age. For this reason, attempts have been made recently to renew existing programs through the introduction of new educational techniques and better knowledge in the school and preschool age. One of these new techniques is the game of chess, which has proven to be an effective educational tool. The important benefits of chess can be divided into cognitive elements, concentration, memory and logical thinking, which we can count as necessary skills for the development of each individual; critical thinking factors: develop the ability to evaluate strengths and weaknesses, form value judgments, develop creativity through decision making and problem solving. Besides these main factors, there are causal links with improvements in literacy as well as better results in math, attitude and general behavior. The main advantage of using chess as a formal or informal learning tool in education is that all these benefits can be obtained, which is of exceptional value in preschool and school age.

Keywords: Chess, Academic Success, Problem Solving

1. GİRİŞ

Kapasitesi ve işlem gücü sınırsız olan insan beynini azami derecede çalıştıran ve geliştiren en önemli alanlardan biri de satrançtır. Çünkü satranç doğrudan doğruya insan beyni ile ilgilidir. İnsan beyninin işleyişini satrancın hamlelerinde izlemek, beynin fonksiyonelliğini satranç taşlarının ilişkilerinde görmek mümkündür. Etkin bir öğrenme ortamı sağlayan satrançta işin çoğunu öğrenciler yapar. Öğrenciler beyinlerini aktif olarak kullanırlar, fikirleri düşünürler, problemleri çözerler ve ne öğrenirlerse anında uygularlar. Satranç öğrenme hızlıdır, eğlencelidir, destekleyici ve çekicidir. Bu açıdan satrancın etkin öğrenmede önemli bir araç olduğu söylenebilir. Satrançla ilgili yapılan araştırma sonuçları, satranç oynayan bireylerin yaratıcılık, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme gibi zihinsel kapasitelerinde gelişmeler olduğunu, satrancın başarıyı olumlu etkilediğini, zamanı kullanmada iyi bir spor olduğunu göstermiştir (Manak,2007: 14). Özellikle satrancın matematiksel yeteneği ve hafızayı arttırdığı bireye kazandırdığı en önemli özellikler olarak görülebilir. Odaklanma, amaca ulaşma isteği, plan kurma ve becerilerin bir bilgi alanından diğerine aktarılması gibi özelliklerin satranç ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. Satranç oynamanın eğitimde önemli bir öğrenme aracı olduğu bu sonuçlarla yorumlanabilmektedir. Öğrenmenin beyinde gerçekleştiği düşünülürse gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin oyuncu bireyin dolayısıyla da beynin gelişimini sağladığı söylenebilir.

2. SATRANÇ

Satranç iki kişi ile oynanan oyuncuların birbiri mat etmeye çalıştığı 32'si beyaz, 32'si siyah olmak üzere 64 kare üzerinde; 16'sı beyaz, 16'sı siyah 32 taş kullanılarak oynanmaktadır. (Görsel 1). Satrancın diğer oyunlardan farklı olduğu yanı şansa değil akla dayalı olmasıdır. Bu yönüyle satranç, oynandıkça zekâyı geliştirir, zekâ geliştikçe ise daha iyi oyunlar ortaya çıkmaya başlar. Satranç bu yönüyle bir savaş oyunu gibidir. Sizin sorumluluğunuzda bir ordu, rakibinizin sorumluluğunda başka bir ordu vardır. Bu oyunda bir hamleyi yapmadan önce rakibinizin bu hamleye vereceği tepkiyi ve buna karşın göstereceğiniz bir sonraki hamleyi mümkün olduğu kadar iyi kestirmeniz gerekir. Doğru hamleler yapabilmek adına doğru kararlar vermeli bunun için hafıza, mantık ve sezgilerin bir araya gelerek oluşturduğu tüm becerileri aktif etmek gereklidir. Satrancın oyuncular üzerinde birçok olumlu etkiye sahip olduğunu ortaya koyan Dünya çapında çalışmalar vardır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda satranç oyuncularının sayısal ve sözel zekâlarında ilerleme meydana geldiği tespit edilmiştir.

Görsel 1: Satranç Oyunu

Kaynak: COLLINS DICTIONARY, <https://www.collinsdictionary.com/zh/dictionary/english/chess> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)

2.1. Satrancın Tarihçesi

Satrancın ortaya çıkışı ve gelişiminin uzun bir sürece ait olduğu bilinmektedir. Satrancın nasıl başladığı bilinmemekle birlikte oyunun mucidinin tek bir kişi mi olduğu ya da satrancın bir kaç oyunun bir araya gelerek zamanla tek bir oyuna mı dönüştüğü bilinmemektedir. Tahta üzerinde oynanan oyunların en az 6000 yıllık geçmişe sahip olduğu öngörülmektedir fakat satrancın M.S. 600'lü yıllarda Hindistan'da ortaya çıkmış olabileceği tahmin edilmektedir. Köklerinin daha eskilere dayandığı bilinen satrancın, oyun haline gelmesinin 20 yy. bulduğu ve günümüzde insanlar tarafından oynanan en popüler masaüstü oyunu haline döndüğü görülmektedir.

Dünya'da Satranç ise 21. yüzyılın başlarında, milyonlarca insan tarafından oynanmaya başlanmış ve günümüze kadar gelen süreçte güncellenerek oynanmaya devam etmiştir. Satrancın dünya genelinde gelişimine baktığımızda satranç için önemli kırılma noktasının Uluslararası Satranç Federasyonunun (FIDE) kurulması olduğu söylenebilir. FIDE Dünya çapında düzenlediği çeşitli faaliyetlerle satrancı aktif tutmaktadır. Bu federasyon sayesinde satranç tüm Dünya'da aynı kurallar uygulanarak oynanmaktadır. Türkiye'de satranca bakıldığında Türk Kültürüne ait 1500'lü yıllarda yazılmış satranç kitapları bulunmaktadır. Bunlardan Seferihisarlı İsmail Şaba'nın el yazması kitabı büyük önem arz etmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nde halkın en fazla ilgi gösterdiği oyunlardan biri satranç oyunuydu. Osmanlı Döneminde de satranç oyunu önemini korumuştur. Özellikle devletlerarası ilişkilerde önemli kişilere satranç takımı hediye edildiği görülmüştür (Kaynar, 2014: 21,22).

3. SATRANCIN İNSANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Satranç oyunu bireylere birçok farklı yetenekler kazandırabilir. Odaklanma, zaman yönetimi, dikkatli olma, plan kurma ve benzeri özellikler satrançla alakalı olarak düşünülebilir. Satrancın insanlar üzerindeki etkilerinden bahsederken şunlar belirtilebilir: Başarı, her insanın ulaşmak istediği bir hedeftir; başarıya hemen ve kolay yoldan ulaşılacak istenir. Oysaki başarının ardından azim, sabır, düzenli çalışma ve tüm bunların kapsayan uzun bir süreç vardır. Satranç oynarken bir sonraki hamlenin sürekli düşünülüyor olması veya canlandırılması, oyuncunun hafızasını daima aktif etmekte ve muhtemel durumları akılda tutmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda satranç hafızaya önemli bir katkısı bulunmakta, hafızayı geliştirmede güzel bir alıştırmaya yöntemi olmaktadır. Satrancın akademik performans ile olan doğrudan etkileşimi satranç ve çocuk ilişkisine akademik olarak kazandırdığı beceriler şöyledir:

Kuramsal Düşünme: Satranç, çocuklara, detaylardan ziyade büyük resmi görmeyi öğretir. Çocukların birçok düşünceye senkronize bir şekilde ulaşmasına da olanak sağlar. Karşılaşılan bir durumda birden çok seçeneği değerlendirilmenin öğretilmesidir. Kriz anlarında mantıklı düşünme, problemlere hâkim olma ve daha hızlı çözme, bağımsız ve doğru karar verme yetisini kazandırarak eksik alanlarda gelişmesine olanak sağlamaktadır. 2 kişi olarak oynanan bu oyunda arkadaşlıkların gelişmesi ve bireysel mücadele etme becerisi kazanılması, ortaklık ve birlik duygusunun gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Satranç ile ilgilenen çocukların hayal etme yeteneklerinin yüksek olduğu, matematik ve okuma derslerinde de başarılı olduğunu görülmektedir.

Odaklanma: Çocuklara daha dikkatli olması, yüksek gözlemlene yeteneği ve konsantre olmayı öğreten satranç dikkatle davranmanın sonucu olaylara doğru tepkilerin verilmesinde de yardımcı olur (Erdoğan 2009:44).

Planlama: Satranç çocuklara uzun süreç içerisinde ki odaklanma ve hedefe ulaşma doğrultusunda ki çalışmaları için adım adım ilerlemeyi öğretir. Ayrıca, yeni gelişmeler sonucu değişen durumlarda planlarını yeniden değerlendirme ihtiyacının var olduğu ve pratik çözümlerle yeni planlar oluşturma kazanımını da sağlar.

Analiz Yeteneği: Mantıklı düşünerek karar vermek her zaman ani tepkilerden daha iyidir. Satranç çocuklara, tek tek ya da ardışık birçok olayı değerlendirmeyi öğretir. Olacaklar bana yardım mı eder yoksa zarar mı verir, sorusunun cevabını mantıklı düşünerek bulmaya yardımcı olur (GSV,2022).

3.1. Bilişsel Gelişim ve Satranç

Bilişsellik aralarında dikkat, bellek, dili kullanma ve anlama, öğrenme, sonuç çıkarma, problemi çözme ve karar verme, gibi zihinsel yetileri oluşturan bir grubu tanımlamada kullanılan bilimsel bir terimdir. Bilişsel yetiye ise algı, hafıza, odaklanma örnek olarak gösterilebilir. İnsan satranç ile ne kadar erken tanışırsa hayatında satrancın pozitif etkileriyle o kadar erken karşılaştığı görülmektedir. Satrancın dikkatli olma ve bir noktaya odaklanma süresini verimli kullanmaya yardımcı olduğu söylenebilir.

Detaylı analiz gerektiren satranç, taşların yerleştiği konumları, bir sonraki adımları öngörerek zihinde oluşturduğu sonuçları tekrar bir değerlendirmeden geçirip mevcut şartlar içindeki en doğru hamlenin yapılmasıyla elde edilen sonuçlardır. Kökünde satranç, bilişsel psikolojinin odağında yer almaktadır. İnsan zihnindeki bilişsel kabiliyetlerin sınırlarını zorladığından satranç, karar verme sürecinde çok önemli bir konuma sahiptir.

3.2. Sosyal Gelişim ve Satranç

Sosyal bir varlık olan insan daima çevresiyle etkileşim halindedir. Çoğu zaman yaşadığı durumlar onun duyarlılık kazanmasına, problem çözme yetisi kazanmasına, toplum hayatına kolay senkronize olmasına yardımcı olmaktadır. Tüm bu durumlar sosyal hayatı etkileyen bir süreçtir. Bu süreç toplumu ve bireyi etkilemektedir. İnsanın yaratılışı gereği yaşamın en başından itibaren dışarıya olan merakından dolayı kendini geliştirme ve hareket etme gereksinimi vardır. İşte bu hareket etme gereksinimi ve kendini geliştirme becerisi aynı zamanda onun yaşamsal çevresini anlamasını sağlar.

Piaget, satranç oyununa biyolojik bir işlev gözüyle bakarak, oyunun aktif olarak tekrarlandığını, çeşitli deneyimlerle oluştuğunu ve yeni durum ve deneyimlerin psikolojik olarak sindirilme olanağını sağladığını savunur. Piaget bebeklikle birlikte, tıkratılan oyuncak ile başlayan oyunun, bir öyküyü canlandırma ya da satranç oynamaya dek gidebileceğini vurgular. (Akay,2017:16,17).

3.3. Satranç Ve Çocuk

Satranç, eğiticiyi yüksek olan önemli bir oyundur. Satranç çocukların matematiksel, görsel zekâsını geliştirmede katkı sağlamakta çocuğa bireysel hareket etme özgürlüğü kazandırmaktadır. Çocukların yorum yapabilme, düşünme ve muhakeme yeteneğini geliştirir. Bu sayede çocuklar sosyal ve eğitim hayatında satrancın etkilerinden birçok iz görebilirler.

Satranç Oyununun Çocuklara Öğretimi

- ✓ İlk olarak satranç tahtası çocukların kafasını karıştırmayacak şekilde anlatılmalıdır.
- ✓ Tüm taşlar tahtasının üzerine yerleştirilerek tek tek isimleriyle tanıtılmalıdır.
- ✓ Her bir taşın hangi hareketleri yapma olanağı varsa bunlar anlatılmadan önce çocuklara ileri, geri, çapraz ve yön kavramları öğretilmelidir.
- ✓ Oyuna başlarken çocuklara belirli düşünme süresi ve ipuçları verilmelidir.
- ✓ Yeni başlayan çocuklara oyun ile ilgili taktikler gösterilmemeli, ilerleyen süreçte çocuklar adım adım kendi savunmalarını kendileri düşünerek oluşturmalıdır.

4. SATRANCIN EĞİTİMDEKİ ROLÜ

Satrancın hangi şartlarda olursa olsun, oyuncunun yararına olduğu kabul edilmektedir. Satranç oyuncunun eğitiminde son derece ilgili ve faydalı bir duruma getirilebilir. Satranç kazandırdığı olumlu etkilerle, oyuncunun eğitiminde fonksiyonel bir role sahiptir. Her ebeveyn çocuğunun; bedensel, zihinsel ve duygusal olarak gelişmesini ister. Bu nedenle pek çok ebeveyn çocuğunu etkinliklere göndermektedir. Satrançta bu etkinlikler arasında önemli bir konuma sahiptir çünkü satranç ile hayat arasında diğer oyunlarda bulunamayan bir benzerlik vardır. Benjamin Franklin "Satranç bir tür yaşam, yaşam bir tür satrançtır." diyerek bu benzerliği belirtmiştir. Satranç aracılığıyla çocuklar oyun oynarken birçok konuda kazanımlara sahip olurlar, eğlenirken öğrenmeyi sağlayan bu oyundan hayatın diğer alanlarında da ihtiyaç duyacakları birçok kazanım sağlarlar. Satranç, çocuklara belirli bir metot

çerçevesinde öğretilerek oynatıldığında tüm derslerde büyük katkı sağlayabilecek bir potansiyele sahiptir. Derslerle olan ilişkisini bir benzerlik üzerinden açıklayacak olursak satranç oyunundaki matematiksel problemlerin çözümünün, satrançta problem çözme süreci ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Satranç, derslerin temelini oluşturan şüpheci yaklaşım, muhakeme yapma gibi birçok özelliği desteklemesinin yanı sıra sosyal duygusal gelişimde de önemli bir faktör olmaktadır. Satranç oynayan çocuklarda odaklanma sorununun büyük oranda azaldığı bilimsel çalışmalarla ortaya koyulmuştur. Satranç oyunuyla pek çok hamle, önce zihinde canlanır daha sonra zihinde canlananlar oyuna yansıtılmaya çalışılır. Bu da yaratıcı düşüncenin gelişmesine uygun zemin hazırlar. Bu bağlamda satrancın görsel hafızayı iyi bir noktaya taşıdığı düşünülebilir. Ayrıca satrançla zaman kullanma konusunda gelişen çocuklar, eğitim hayatlarında da zamanı verimli kullanmayı öğrenmiş olurlar (Koçyiğit, 2014:25,26).

Normal şartlarda mantıklı olarak bilinmeyen küçük yaşta ki çocukların yetişkinlerle rekabet edebildiklerini ve mantıklı, doğru kararlar verebildikleri görülmektedir. Çocukların henüz soyut işlemler çağına gelmeden nasıl bu kadar mantıklı düşünebildikleri sorusunun cevabında satrancın da yerinin olduğu varsayılmaktadır. Çünkü satranç sadece bir tahta üzerinde iki rakip oyuncunun taşları hareket ettirerek oynadığı bir strateji oyunu değil, karaktere ve sosyal kimliğe de olumlu katkıları bulunan bir zekâ çalışmasıdır. Bu bağlamda satranç bir oyun olmanın ilerisinde bir bilimdir.

Satrancın bireylere kattığı değerleri genel olarak aşağıdaki maddelerle açıklayabiliriz:

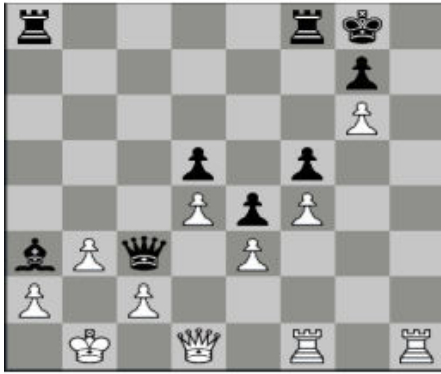
- a) Bilişsel gelişime olumlu katkılar yapması
- b) Akıl yürütme yeteneğinin gelişmesi
- c) Üst düzey yorumlama becerisi
- d) Üretici düşünmeye yönetme
- e) Planlama becerisi
- f) Görsel hafızayı desteklemesi ve geniş bir bakış açısı kazanmak
- g) Sportmenliği öğrenme ve şiddetten kaçınma
- h) Hayal etme, strateji geliştirme yeteneklerini destekleme
- i) Muhakeme becerilerinin gelişmesi
- j) Kararlarını pratik bir şekilde alabilme ve mantık süzgecinden geçirebilme becerisi
- k) Neden-sonuç bağlantısı kurabilme
- l) Sakin ve soğukkanlı kalabilme
- m) Sportmenliği temel alan ve rakibine saygı duyan bir anlayış kazanma
- n) Risk alma (Akay,2017:18,19)

4.1. Satranç ve İmgesel Bellek

Hatırlama gücüne ilişkin yapılan araştırmalarda ilk olarak satranç ustalarının kullanıldığı söylenebilir. Yapılan bir çalışmada satranç ustalarının hatırlama gücünü belirlemek amacıyla taşların 50.000 farklı yerleşiminin hatırlanıp hatırlanamayacağı ölçülmüştür. Usta satranççılar sadece birkaç saniye, bu yerleşim kalıplarına baktıktan sonra, tüm taşların satranç tahtasındaki yerini tam olarak hatırlamışlardır. Bu insanların 50.000 kelime bir kelime dağarcığına sahip oldukları söylenebilir. Ustalar için oyun kalıplarının birer sözcük gibi olduğu söylenebilir. Herhangi bir sözcüğe birkaç saniye baktıktan sonra, onun harflerinin 25 doğru dizilişini hemen herkes hatırlayabilir. Ancak rastgele sıralanmış bir grup harfin yerlerini hatırlamak çok daha zor olmaktadır. Satranç taşları, tahtaya rastgele sıralanırsa, ustaların normal oyunculardan daha iyi hatırlama yeteneğine sahip oldukları görülmez. Ustaların, oyun metodu için hafızaları, oyunu oynarken anlamlıdır ya da geçerlidir. Yani, bu durumdaki yüksek seviyeli bütünlük, bilinçli ve analitik düşünme süreci olarak görülmemelidir. Satranç oyununda oluşacak pek çok konum, önce zihinde canlanmakta, zihinde beliren bu konumlardan hangisinin daha iyi olacağına karar verildikten sonra bunu tahta üzerinde gerçekleştirmeye yönelik hamleler yapılmaktadır. Çocukların gerçekleştirmek istediklerini önceden zihinlerinde yaşatmaları, onlarda yaratıcı düşüncenin filizlenmesine zemin hazırladığı gibi, düşündüklerinin gerçekleştiğini görmek de kendilerine olan güvenini arttırmaktadır. Bir satranç oyuncusunun, oynadığı oyunun üzerinden bir süre geçmiş olsa bile hiçbir yere bakmadan tahta üzerinde yeniden oynayabildiği, satranç oyuncularının sık sık şahit oldukları olaylardandır. Bu, yeni başlayan oyuncularda görülmeyen, oyun pratiğinin ilerlemesine paralel olarak gelişen özelliklerdendir. Bilindiği gibi hafızanın pek çok dalı bulunmaktadır. Satranç özellikle imgesel bellek üzerine etkilidir. Oyuncunun onlarca hamleyi sırasıyla aklında tutabilmesi, gelişmiş bir hafızanın sonucudur. Gelişmiş bir hafızanın, sadece satranç oyunu ile sınırlı kalmayıp diğer alanlarda da etkisini göstereceği söylenebilir (Sadık, 2006:24,26).

4.1. Satrançta Problem Çözme

Satranç oyunundaki matematik problemlerinin çözümünün problem çözme süreci ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Örneğin satranç oyunundaki bir mat problemi ele alınırsa bu durum şu şekilde açıklanabilir. Diyagram 1 (beyaz oynar 5 hamlede mat eder);

Görsel 2: Satrançta Problem Çözme

Kaynak: SADIK R, (2006), *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Satranç Bilen Öğrenciler İle Satranç Bilmeyen Öğrencilerin Doğal Sayılara İlişkin Dört İşlem Ve Problem Çözme Başarılarının Karşılaştırılması*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

1. Problem: Beyaz oynar ve 5 hamlede mat eder.

2. Problemin çözümü için mevcut konumun gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mat edebilmek için şah çekilmesi gerekir. Ancak 5 hamlede mat oluşu bu durumu zorlaştırmaktadır. Beyazın problemin çözümünde kullanacağı taşlar sırasıyla kale, kale ve vezirdir.

3. Mat'a giderken ilk olarak atağın hangi taş ile başlatılması gerektiği düşünülmelidir. Duruma ve konuma göre köşedeki kale bu durum için uygun görünmektedir.

4. Mat'a giderken köşedeki kale ile şah çekilir, şah kaleyi yer, 2. kale şah çeker şah kaçır, bir daha şah çekilir şah kaleyi yer, vezir şah çeker şah kaçır ve son adım vezir hamlesi ile mat gerçekleştirilir.

5. Çözüme ulaşılr.

Satranç Geometri ve Matematik

Satranç ve matematik bunlar arasında ki bağlantıyı anlamak oldukça basittir; en ufak hamle durumunda bile önceki adımı bilerek atmak ve sonraki adımı öngörmek saldırgan ve savunucu taşların sayısını saymaktan uzun devamlılıkları hesaplamaya kadar her şeyi içeren sonsuz sayıda hesaplama vardır. Bu olasılıkların hesaplanması uygulamaya konulması mantıksal matematiksel zekâ ile doğrudan alakalıdır bu da günümüzde zekâyı açıklayabilen bilişsel yeteneklerden birisidir. Oyuncunun sorgulama, ayırt etme, akıl yürütme, adımlar üzerinde model oluşturma, bağıntılar kurma gibi yetenekleri bu alanın etkinliğinin göstergesidir.

Bu Zekâyı Sahip Bireylerin Özellikleri;

- ✓ Zihinden işlemleri kolay ve hızlıca yapar.
- ✓ Güçlü bir muhakeme yeteneği vardır.
- ✓ İlişkileri farkına varıp kategorize eder ve açıklar.
- ✓ Bilgiler arasında bağlantılar kurar.
- ✓ Rakamlarla uğraşmaktan keyif alır.
- ✓ Matematik oyunlarına ilgi duyar.
- ✓ Soyut ve kavramsal düşünebilir.
- ✓ Neden - sonuç ilişkisi kurar.

Mantıksal – matematiksel zekâyı sahip çocuklarda, akranlarına göre soyut düşünebilme veya neden-sonuç ilişkisi kurabilme yetenekleri gelişmiş oldukları ve satranç gibi stratejik oyunlar oynamaya ilgili oldukları söylenebilir. Öğrenciler karşılaştıkları problemi sonuca ulaştırmada soyut yollarla başarıya ulaşmayı hedefler.

Öğrencilerin başarıya ulaşmasında problem çözme becerilerinin gelişimi büyük önem arz etmektedir. Bu durumda problemi tanımak, anlamak, çözüm önerileri sunmak ve olasılıkları değerlendirmek de ön koşul olarak görülmelidir. Özgün, kritik ve analitik düşünebilen, karşılaştığı problemlere karşı pratik çözümler sunabilen bireylerin oluşmasında, problem çözme aşamaları şöyle olmalıdır:

1. Problemin açık ve net bir şekilde belirtilmesi,
2. Çeşitli çözüm yolları tespit edilmesi ve bunun için gerekli verilerin toplanması,
3. Çözüm yollarının eleştirel gözle tekrar incelenmesi,
4. Problemin çözümüne uygun en doğru yolun seçilmesi.

Problem çözme becerisi, bireyin içinde bulunduğu çevreye erken adaptasyon sağlamasına yardım etmektedir. Bazı durumlarda problemlerin doğru cevapları ya da kesin çözümleri bulunmamaktadır. Belli metotlar kullanarak doğru çözümlere ulaşılmaya çalışılmalıdır.

4.2. Satranç ve Başarı

Her insan hayatında başarıyı ister ancak başarılı olmak için ödün vermemiz gereken konular vardır. Çocuklar da başarıyı en kolay şekilde elde etmek isterler ancak sürecin içerisine girdiklerinde bu durumun zorluğunu anlarlar. Satranç oyununda bir sonraki hamlelerin göz önünde bulundurulması, satranç oyuncusunun hafızasını zorlamakta ve olası durumları akılda tutmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle satrancın hafızaya katkısı önemli bir ölçektir. Başarı her zaman sayısal verilerin yorumlanmasıyla sonuçlanmamalı, her adım için harcanan çabalar da başarı sebebi olarak görülebilir. Bu bağlamda satranç oynayan çocuklarında başarılı oldukları söylenebilir. Satranç oyununda başarılı olmak için birçok etken gösterilebilir. Bu etkenlere örnekler şu şekilde olabilir:

1-Satrancı Sevmek: Sevgi, başarı için en önemli faktörlerden sayılabilir. Bireylerin satrancı öğrenmeye satrancı tanıyarak başlaması ona ilgisini artırır ve süreç ilerledikçe satrancı sevmesine etki edecektir.

2-Çalışmak: Geçmişten günümüze oynanan oyunlarının analizleri sonucunda, adım adım teorilerin oluşması satrancın bir bilim haline gelmesini sağlamıştır. Satranç oyununda başarılı olmak için, satrancın genel mantığına ve kurallarına hâkim olmak gerekmektedir.

3-Oynamak: Satrançta başarılı olmanın bir diğer kuralı ise satranç turnuvalarında oynamaktır. Bu tür yarışmalar bilginin aktif olarak kullanıldığı yerlerdir. Turnuvalar aynı zamanda satranç oyuncusuna tecrübe ve özgüven katar. Bu tecrübeler oyuncuya oyunun disiplinine adapte olma, kurallara uyma, sabır gibi pek çok yeteneği kazandırır. Tüm bu bilginin işlevleri oyuncu ilk hamlesini yaptıktan sonra gelişerek adım adım tahtaya daha kolay yansır.

4-Yetenek: Satranç yüksek derecede düşünmeyi gerektiren, aynı zamanda iyi bir görsel ve bilişsel zekânın zeminini oluşturan, yeteneklerin tahta üzerinde gösterildiği bir arenadır.

5-Psikolojik Yatkınlık: Satranç oyununda karşımıza çıkan psikolojik sıkıntılar ve bunlara olan duyarlılığımız oyunda ki başarımızda önemli rol oynar (Akay,2017:20,21).

4.3. Akademik Faydalar

Satranç oyununun akademik performansa doğrudan katkı sağladığı bilinmektedir Satranç çocuklara görselleştirme, ileriye düşünme, muhakeme yeteneği, analiz etme, soyut düşünme gibi birçok başlıkta akademik fayda sağlamaktadır. Bu başlıklara biraz değinecek olursak:

Görselleştirme: Çocuklardan, hamleleri gerçekleştirmeden önce bir sıra eylemi hayal etmeleri istenir. Önce bir, sonra birkaç adım ilerideki hamleleri zihinlerinde değiştirmelerini sağlayarak görselleştirme yeteneğini güçlendiriyoruz.

İleriye Düşünmek: Çocuklara bu alanda önce düşünmeleri, sonra harekete geçmeleri öğretilir. Kendilerine satrançla "Bunu yaparsam, ne olabilir?" diye sormayı öğretiyoruz. Bu sayede satrançta zamanla sabır yetisini geliştirmeye yardımcı olur.

Muhakeme Yeteneği: Çocuklara akıllarına gelen hamleyi yapmaları gerekmediği öğretilir. Alternatifleri belirlemeyi, seçeneklerde artı ve eksileri göz önünde bulundurmaya öğrenirler.

Analiz Etme: Çocuklar belirli eylemlerin sonuçlarını yorumlamayı öğrenirler. Bu durumda ki kararların, mantık tarafından yönlendirilmesi gerekmektedir.

Soyut Düşünme: Çocuklara ayrıntılardan ziyade büyük resmi düşünmeleri öğretilir. Ayrıca, yapılacak hamlelerde farklı düşünmeleri sağlanarak, ilişkili durumlarda hamleyi uygulamaları öğretilir.

Bu becerilerin hiçbiri yalnız satranca ait özellikler değildir, ancak hepsi satrancın bir parçasıdır. Bir öğretim aracı olarak satrancın güzelliği, çocukların zihinlerini harekete geçirmesi ve eğlenirken bu becerileri geliştirmelerine yardımcı olmasıdır. Sonuç olarak, çocuklar daha eleştirel düşünürler, problemleri daha iyi çözerler ve karar vermede daha bağımsız olurlar (McDonald, 2006).

4.4. Satranç Neden Bu Kadar Etkiye Sahip?

Satranç neden bu kadar etkiye sahip sorusuna verebileceğimiz cevaplar şu önemli dört faktörde açıkça belirtilmiştir:

- 1) Satranç, problemlere karşı pratik olmamızı sağlar
- 2) Satranç oynayan öğrencilerin farklı alternatifler aramaya çalışması, akıcılık ve özgünlüklerinin yükselmesine neden olmaktadır.
- 3) Rekabet ilgiyi uyarır ve tüm öğrencilerde en yüksek başarı seviyelerini ortaya çıkarır
- 4) Oyunlar etrafında düzenlenmiş bir öğrenme tabanı, öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını pozitif yönde etkiler. Bu duygusal boyut, bilişsel başarının kolaylaştırıcısı olmaktadır.

Eğitimciler Ne Diyor?

- ✓ Satranç çocukların sadece okuma ve matematik becerileri değil, sosyalleşme becerilerini de önemli ölçüde artırır. Araştırmalar gösteriyor ki bu çocuklar satranca ilgi duymaya başladığından beri derslere olan ilgisizliğin ve dışarıdaki münakaşaların en az yüzde 60 oranında azaldığı görülmektedir.
- ✓ Satranç karar verme, konsantrasyon ve azim gibi becerileri geliştirir.
- ✓ Satranç oyunundan çocukların öğrendiklerinin günlük yaşamlarına da yansıdığını görebiliyoruz. Özellikle öğrendiklerini eleştirel düşünme ve problem çözmede açıkça göstermektedirler.

Öğrenciler Ne Diyor?

- ✓ Satranç oyuncuların hayata yaklaşımlarının nasıl olması gerektiğini gösterir. Tereddütleri olan insanlara burada problemlerin birden çok cevabı olduğu görmekte resme büyük çerçeveden bakarak adımlarımızı ona göre atmamızı sağlamaktadır. Satranç sayesinde hayatımızın hem zihinsel hem de sosyal olarak zenginleşir ve günlük yaşamda eleştirel düşünme becerilerimiz gelişir.
- ✓ Satrancın, mantıksal ve matematiksel becerilerini önemli ölçüde artırdığını söyleyen öğrenciler bu oyunun ilgi alanlarındaki yönelimde ön ayak olduğunu belirterek meslek seçiminde de etkisini görebileceklerini düşünmektedirler.

4.5. Neden Satranç Oynamalısınız? Faydaları Nelerdir?

Satranç, yaş aralığı fark etmeksizin herkesin oynayabileceği bir oyundur. Her yaşta bu oyunu oynamayı kolayca öğrenebilirsiniz, diğer birçok sporun aksine belirli yaşta olmanız gerekmez. Bu açıdan rakip ararken de yaş bir faktör değildir.

Satranç kuralları karmaşıktır ve birçok oyuncu farklı açılış çeşitleri ezberler. Ayrıca çeşitli kalıpları tanımayı ve uzun varyasyonları hatırlamayı öğreneceksiniz. Satranç konsantrasyonu artırır. Oyun sırasında hedefiniz bir tanedir o da; mat ve galip olmaktır.

Satranç mantıksal düşünmeyi geliştirir ve biraz mantıksal strateji anlayışı gerektirir. Örneğin, oyuna başlarken taşlarınızı çıkarmanız, şahınızı her zaman güvende tutmanız, pozisyonunuzda öngörülemeyen büyük hamleler yapmamanız gerektiğini zamanla öğreneceksiniz. Satranç da hayatın kendisi gibi hiç bitmeyen bir öğrenme sürecidir.

Satranç, hayal gücünü ve yaratıcılığı teşvik eder, bağımsızlığı öğretir. Yukarıda bahsedilen tüm bu sebeplerle ve daha fazlası için, satranç oynayan çocuklar okulda daha başarılı olurlar ve bunun etkisiyle hayatta başarılı olma şansları daha yüksektir.

4.6. Küreselleşen Dünyada Sorunları Çözmek ve Bilgiyi Sentezlemek

Dünya'da öğrenciler gün geçtikçe daha hızlı, esnek ve eleştirel bir şekilde sorunlara yanıt verebilmeli, sadece parçalara odaklanmayıp, genel çerçevede ki bilgiyi inceleyebilmeli ve sentezleyebilmelidirler.

Çocuklarımızın zihinlerini geliştirmek için bir araç olan satranç doğası gereği sürekli değişen bir sıra problemler sunar. Oyunun en başından itibaren her hamlenin yarattığı yeni bir pozisyon bulunmaktadır. Bu hamlelerin her biri için satranç oyuncusu, bir dizi yöntemler kullanarak gelecekteki hamle olasılıklarını değerlendirmeye alır. Bu değerlendirmeler sonucu en iyi hamleyi yapmak ister. Bu süreçte birden çok en iyi hamle olabilir, aynı gerçek yaşamda da birden çok en iyi seçeneğin var olabileceği gibi.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Satrancı çocukların zihinlerini geliştirmek ve küreselleşen bir dünyanın artan karmaşıklıkları ve talepleriyle başa çıkmalarına yardımcı olmak için kullanmak son derece mantıklı bir hareket olacaktır. Dünya çapında giderek standart müfredatlarının daha fazla okul öğretiminin bir parçası haline gelmesiyle, satrancında bir değer olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Sadece bir oyun olsa da satranç, özellikle etkili bir öğretim aracıdır. Kız, erkek, yetenekli veya ortalama, genç ya da yaşlı, zengin ve fakirlerin zihinlerine eşit derecede meydan okuyabilmekte herkese eşit şartlarda oyun imkânı sunabilmektedir. Bireye planlamanın önemini, zaman yönetimini ve verdikleri kararların sonuçlarını öğretebilir. Bireye çıkarım yapması sağlatılarak, nereye ve nasıl konsantre olacağını, mantıklı

ve verimli düşünmenin, zor ve soyut kararların nasıl alınacağını öğretebilir. Öğrencilerin giderek daha hızlı, esnek ve eleştirel olarak bilgiye bakıp sentezleyebildiği, parçalar değil bütün odaklı bakış açısı ile olayları tanımlayıp birçok öğrenim becerileri kazanmalarının hızlı bir şekilde süreç içerisine dâhil olduğu gösterilmektedir. Satrançta, oyun ile öğrenme vardır bu oyun, günümüz dünyasında ,teknolojinin ortaya çıkmasıyla, genç nesillerin yeni ve kolay erişilebilir, mantık, stratejik planlama, karar verme gibi onlara yardımcı olabilecek birçok yeteneklerini geliştirmek için onları satranca yönlendirir. Bunların da yanı sıra, eğitim içeriğini yetiştirmenin ve benimsemenin daha yaratıcı bir yoluna odaklanmayı modernize bir şekilde bize sunabilir. Artık tam bir güvenle söyleyebiliriz ki satrancın yaratıcılığı, problem çözmeyi, hafızayı, konsantrasyonu, entelektüel olgunluğu, öz saygıyı ve bir ebeveyn veya öğretmenin arzu edeceği diğer birçok yeteneği geliştirdiği kanıtlanmıştır.

KAYNAKÇA

Akay, K. (2017). “Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Verilen Satranç Eğitiminin Bilişsel Ve Sosyal Davranışa Etkisinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Campitelli, G. & Gobet, F. (2006). Educational Benefits Of Chess Instruction: A Critical Review, Koltanowski Conference 124-143, Teksas

Erdoğan, İ. (2009). “Okulöncesi Dönemde Satranç Öğretiminde Geleneksel Ve Bilgisayar Destekli Öğretim Yöntemlerinin Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Konya.

Jankovic, A. & Novak, I. (2019). Chess as a Powerful Educational Tool for Successful People, 7th International OFEL Conference on Governance, Management and Entrepreneurship Embracing Diversity in Organisations, Croatia.

Kaynar, F. (2014). “Erken Çocukluk Döneminde Verilen Satranç Eğitiminin İlkokula Hazır Bulunuşluğa Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Kazemia, F. & Yektayarb, M. (2011), ‘ Investigation The Impact Of Chess Play On Developing Meta-Cognitive Ability And Math Problem-Solving Power Of Students At Different Levels Of Education’ International Conference of Cognitive Science 372-379, Iran.

Manak, S. (2007). “İlköğretim Okullarında Uygulamaya Konulan Seçmeli Satranç Dersi Programının İncelenmesi (Kütahya İli Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

McDonald, P. (2006). The Benefits Of Incorporating Chess Into The School Curriculum. A Collection Of Studies and Papers on Chess and Education, Canada.

Pulido, R. (2018). Neuroscientific Evidence Support That Chess Improves Academic Performance İn School. Koltanowski Conference 124-143, Mexican.

Sadik, R. (2006). “İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Satranç Bilen Öğrenciler İle Satranç Bilmeyen Öğrencilerin Doğal Sayılara İlişkin Dört İşlem Ve Problem Çözme Başarılarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Ün, E. (2010). “Satranç Eğitiminin, Problem Çözme Yaklaşımları, Karar Verme Ve Düşünme Stillerine Etkisinin İncelenmesi”,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Dauvergne, P. (2000), The Case for Chess as a Tool to Develop Our Children’s Minds, University of Sydney, Australia.

İnternet Yayınları

GSV, Gökyay Satranç Vakfı, <https://www.gokyaysatrancvakfi.org.tr/kutuphane/satrancin-cocuklarin-gelisimindeki-etkileri> (Erişim Tarihi:20.04.2022)

Evrensel, Bülten Basın Yayın Reklamcılık Tic. Ltd. Şti, <https://www.evrensel.net/yazi/88543/satranc-ve-hayat> (Erişim Tarihi:21.04.2022)

Collinsdictionary, <https://www.collinsdictionary.com/zh/dictionary/english/chess> (Erişim Tarihi:23.04.2022)

CNNTürk,<https://www.cnnturk.com/egitim/satranc-kurallari-nelerdir-satranc-oyunu-nasil-oynanir-hangi-tas-nasil-gider>(Erişim Tarihi:23.04.2022)

Beypazarı'nda Bulunan Kare Biçimli Tepelikler Üzerine Bir Araştırma

A Study into Square-shaped Tepelik(s)* Found in Beypazarı

Emel ERKAPLAN Gülhan GÜLDÜR

Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Ankara, Türkiye
Öğr.Gör. Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu, Ankara, Türkiye

ÖZET

Anadolu'nun uzun tarihi geçmişi ve yüzyıllar boyu farklı kültürlerin etkileri, Türk giyim kuşam kültürünün zengin bir yapıya sahip oluşturmada büyük bir rol oynamıştır. Bu kültürel zenginlik içerisinde başlıklar; giyim kuşama uygun olarak kullanılan giysinin şekline, rengine ve kumaşına göre çeşitlilik gösteren, giyimin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Anadolu kadın başlıkları bölgeler arasında birçok ortak özelliğe sahip olmakla birlikte kullanılan malzeme, teknik ve süslemeye göre de çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğin sonucunda ise her yörede, Anadolu kadını tarafından bir takım mesajlar yansıtan farklı başlıklar kullanılmıştır. Kadın başlıkları; kimi zaman süslenmek ya da giyimi tamamlamak gibi fonksiyonlarının dışında ekonomik gücü, toplumsal konumu aynı zamanda duyguları yansıtan bir araç olmuştur.

En önemli baş takıları arasında yer alan tepelikler; kimi zaman inançlar doğrultusunda kimi zaman bereket ve tılsım amacıyla Anadolu'nun hemen her bölgesinde kullanılmış etnografik kuyum ürünü olarak da ayrı bir değere sahiptir. Tepelikler biçim, teknik, motif ve kompozisyon özellikleri ve malzeme kullanımı açısından bölgesel farklılıklar göstermekte olup, genellikle daire nadiren de kare biçime sahiptir.

Araştırmada, Anadolu'da nadiren üretilip kullanılan kare biçimli tepelikler üzerinde durulmuş, Beypazarı kuyumcu koleksiyonlarından ulaşılabilen örnekler; boyut, malzeme, teknik, motif, kompozisyon ve kullanım özellikleri bakımından incelenmiştir.

Beypazarı kuyumcu koleksiyonlarından ulaşılabilen, Anadolu'nun diğer bölgelerinde rastlanmayan kare biçimli nadir tepeliklerin kullanımı konusunda edinilen bilgi ile detaylı inceleme yapmaya üzere kaynak kişiler ve Bolu Kıbrısçık ilçesinde yöre halkıyla görüşülerek kullanım özellikleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Kare tepeliklerin genel ve kullanım özelliklerinin tanımlanabilmesi için yerinde gözlem ve incelemeler gerçekleştirilmiş ayrıca yöre halkından elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tepelik, Etnografik takı, Geleneksel baş süslemesi, Kuyumculuk, Maddi kültür.

ABSTRACT

Long historical background of Anatolia and effects of different cultures since centuries have played an important role for the Turkish dressing up culture to have a rich structure. Within this cultural richness, the hoods have; become an integral part of clothing, which varies according to the shape, color and fabric of the clothing used in accordance with the outfit. Together with having many common features, the Anatolian women hoods vary according to the materials used, technique and ornament. As a result of this variation, at every region, different hoods giving some messages have been used by the Anatolian women. The woman hoods; sometimes have been a tool that reflects its economic power and social position, as well as its functions such as decorating or completing the clothing.

The tepelik(s) that take place between the most important head jewels; also have a special value as an ethnographic jewelry product that has been used in almost every region of Anatolia, sometimes in line with beliefs and sometimes for the purpose of fertility and talisman. The tepelik(s) show regional differences in terms of form, technique, motif and composition features and use of materials and they generally have a circular shape and rarely a square shape.

In the research, square shaped tepelik(s) that are rarely produced and used in Anatolia are emphasized, examples that can be reached from Beypazarı jewelry collections; were examined in terms of size, material, technique, motif, composition and usage characteristics.

Together with the detailed information obtained on the use of square shaped rare tepelik(s) that can be reached at the Beypazarı jewelry shop collections and cannot be seen at the other regions of Anatolia and for the purpose of making a detailed research, sourcing people and local people of Bolu Kıbrısçık District have been interviewed and information has been taken about the features of use. For the definition of general and using features of square tepelik(s), on place observations and researches have been performed and besides, information obtained from the local people have been taken to the evaluation.

*Tepelik refer to the head jewelry used by countrywoman in Anatolia.

Key Words: Tepelik, Ethnographic jewelry, Traditional head ornament, Jewelry production, Monetary culture.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren keşfetmeye ve üretime büyük önem vermiş, bu üretimler maddi kültür tarihinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Geçmişte ve günümüzde kullandığımız pek çok şey bu keşiflerin ve kültürün devamı niteliğindedir.

Kültür, insan yaşamının, düşüncesinin, duygularının, inançlarının her boyutunu içine alan, sonradan kazanılan bütün davranışları içeren, bireylere sosyal konumlarına göre meşru davranma hakkı veren, toplumsal sorunlara çözümler üreten, yaşama anlam katan ve medeniyet tarihini kendi yapısında barındıran bir bütündür (Baktır,2016:14). Çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Anadolu zengin kültür birikiminin merkezi olmuştur.

Maddi kültür örneklerinden yalnızca birini oluşturan giyim kuşam kültürü bile Anadolu insanının ait oldukları topluluk hakkında önemli bilgiler vermektedir. Türk giyim kültürü canlılık ve zarafeti, motif zenginliği, kalitesi ile Anadolu insanının yaşam tarzını ve dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtan bir özelliğe sahiptir (Kacar,2018:223). Türk toplumu yüzyıllar boyu zengin bir giyim kuşam kültürüne sahip olmuş, bu zenginlikte Anadolu'nun uzun tarihi geçmişi ve farklı kültürlerin etkileri büyük rol oynamıştır (Tansuğ,2007:30). Özellikle kadın giyimi; bedeninden ayağına giyilenle, baştan ayağa takılan takılarıyla ve süslemeleriyle bir bütünü oluşturmaktadır.

Bu kültürel zenginlik içerisinde başlıklar, giyim kuşama uygun olarak kullanılan; giysinin şekline, rengine ve kumaşına göre çeşitlilik gösteren, giyimin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Başlıklar, süslenmek ya da giyimi tamamlamak gibi fonksiyonlarının dışında kadının ekonomik gücünü, toplumsal konumunu aynı zamanda duygularını da yansıtmıştır.

Anadolu kadın başlıkları incelendiğinde bölgeler arasında maddi değerine, kullanılan malzeme, teknik, süsleme özelliklerine göre bir takım farklılıklar ve birçok ortak özelliğe sahip olması sonucunda ortaya çıkan çeşitlilik büyük bir zenginlik oluşturmaktadır. Bu zenginlik içerisinde her yörede kadınlar farklı kültürlerin etkileriyle şekillenen ve bir takım mesajlar yansıtan başlıklar kullanmışlardır. Bir kadının sözlü veya evli olup olmadığı, kaç yıllık evli olduğu veya kaç çocuğu bulunduğu gibi durumlar hep baş süslemelerinden anlaşılmaktaydı. Bu başlıklar kimi zaman Anadolu kadını tarafından ekonomik güç göstergesi olan takılar ile süslenmiş kimi zaman da estetik zevkin yansıması olarak ifade bulmuştur.

Kadın başlıkları özellikle düğün törenlerinde büyük önem taşımaktaydı. Bu sebeple gelin başlıkları Türk gelenekleri arasında özel bir yere sahip olmuş ve bunun bir yansıması olarak baş bağlama törenleri bile yapılmıştır. Anadolu kadını geleneksel başlığını sadece düğünlerde değil doğumundan ölümüne kadar ki süreç boyunca kullanmıştır (Tansuğ,1977:91,95,98). Anadolu baş süslemelerinde tepelik, fes süsü, alınlık ve yanak döven kullanılan takılar arasındadır. İnançlar doğrultusunda bereket ve tılsım amacıyla Anadolu'nun hemen her bölgesinde kullanılagelmiş en önemli baş takıları arasında yer alan tepelikler, hem ifade aracı olarak ayrı bir öneme hem de kuyum ürünü olarak ayrı bir değere sahip olmuştur.

Tepelikler; biçim, teknik, motif ve kompozisyon özellikleri ve malzeme kullanımı açısından bölgesel farklılıklar göstermekte olup, genellikle yuvarlak nadiren de kare biçime sahiptir. Ekonomik duruma bağlı olarak altın, gümüş gibi değerli madenler yanı sıra bakır, bronz, pirinç, bafon gibi alaşımlar ile üretilen tepeliklerde yarı değerli taş, cam ve plastik boncuk gibi farklı malzemeler de kullanılmıştır. Tepeliklerin üretiminde ve süslemesinde ise kabartma, telkârî, savat, delik işi, tel işi, güverse, mine, mıhlama gibi çeşitli teknikler kullanılmıştır.

2. AMAÇ

Bu çalışmada; geçmişte Bolu Kıbrısçık ilçesi-çevresinde kullanılan ve günümüzde Ankara Beypazarı ilçesinde ulaşılabilen kuyumcu koleksiyonlarında yer alan kare tepeliklerin biçim, boyut, malzeme, teknik, motif ve kompozisyon özelliklerinin tespit edilerek belgelenmesi ve kullanım özelliklerinin tanımlanması amaçlanmıştır.

3. ÖNEM

Literatür taraması ve araştırma sırasında, etnografik madeni kadın baş takılardan birisi olan tepeliklerden kare biçimli olanlar üzerine daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanmaması, ayrıca kaynak kişi ve ustalarla yapılan görüşmeler neticesinde geçmişte yalnızca Bolu Kıbrısçık ilçesi-çevresinde kullanıldığı ve yalnızca Beypazarı kuyumcu ustaları tarafından üretim yapıldığı sonucunu güçlendirmektedir. Bu doğrultuda araştırma konusunu oluşturan kare biçimli tepeliklerin bölgeye özgü olması hem Beypazarı kuyumculuk tarih ve kültürü; hem de Bolu Kıbrısçık ilçesi giyim kuşam ve süslenme kültürü açısından kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılması bakımından da büyük önem arz etmektedir.

4. YÖNTEM

Araştırmaya konu olan kare biçimli tepeliklerin, geçmişte Beypazarı kuyumcu ustaları tarafından üretilmiş ve zaman içerisinde değişen yaşam tarzı ve giyim kuşam şeklinin değişimi sebebiyle kullanılmadığından tekrar kuyumculara getirilip satılmış oldukları tespit edilmiştir. Ankara Beypazarı ilçesi kuyumcu koleksiyonlarında bulunan ve ulaşılabilen örneklerin incelenmesi için görüşmeler yapılmış ve bilgi formları düzenlenmiştir. Tespit edilen tepeliklerin genel-detay fotoğrafları çekilmiş; düzenlenen bilgi formları incelenen her bir ürün için kullanılmıştır. Bilgi formları doğrultusunda tepeliklerin biçim, boyut, malzeme, teknik, motif ve kompozisyon özellikleri elde edilmiştir. İncelenen her bir tepeliğin boyutları (çap, yükseklik, maden kalınlığı) kuyumcu cetveli, profil tarağı ve mikrometre gibi hassas ölçüm araçları ile gerçekleştirilmiştir. Tepelik üretiminde kullanılan madenin gümüş olup olmadığını tespit etmek amacıyla (seçilen bazı tepelikler) asit ile test yöntemi uygulanmıştır. Tepeliğin arka tarafında küçük bir kısmına madeni bir alet ile kazıma yapılmış ve kazınan bu alana bir damla nitrik asit, bir damla sülfürik asit damlatılmıştır. Maden üzerinde gerçekleşen tepkimeye bakılarak gümüşün ayarı hakkında bir fikre sahip olunmuştur. Ayarı yüksek olan gümüşün süt kesigi gibi beyaz bir renk aldığı, düşük ayar veya gümüş olmayan madenin ise yeşilimsi bir renk aldığı gözlemlenmiştir. Bu yöntem, kuyumcuların ayar tespitinde kullandığı bir yöntem olup, deneyimli bir kuyumcunun tam ayarı net bir şekilde tespit edebildiği önemli bir yöntemdir.

Beypazarı kuyumcu koleksiyonlarından ulaşılabilen, Anadolu'nun diğer bölgelerinde rastlanmayan kare biçimli bu nadir tepeliklerin kullanımı konusunda edinilen bilgi ile detaylı inceleme yapmak üzere kaynak kişiler ve Bolu Kıbrısçık ilçesinde yöre halkıyla görüşülerek kullanım özellikleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Kare tepeliklerin genel ve kullanım özelliklerinin tanımlanabilmesi için yerinde gözlem ve incelemeler gerçekleştirilmiş ayrıca yöre halkından elde edilen bilgiler değerlendirmeye alınmıştır.

Bu çalışma alan araştırması niteliğinde olup, betimsel bir çalışmadır.

5. EVREN ÖRNEKLEM

Tepelikler Anadolu'da pek çok bölgede dairesel biçimde karşımıza çıkarken Ankara Beypazarı ilçesinde daire ve kare olmak üzere iki farklı biçimde üretilmişlerdir. Araştırma kapsamında incelenen tepeliklerden daire biçimli olanlar “**Beypazarı’nda Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi**”¹ isimli başka bir makalede ele alınmış olup bu çalışmada, biçimsel olarak nadir olmalarından ötürü detaylı incelenebilmesine olanak sağlanması açısından ve her biri ayrı süsleme özelliğine sahip olduğundan, tespit edilen tüm kare biçimli tepeliklere yer verilmiştir.

Ankara ili Beypazarı ilçesi kuyumcu koleksiyonlarında bulunan tepelikler çalışmanın evrenini, örneklemine ise; Ali ERAS koleksiyonundan 7 adet, İsmail AKBAY koleksiyonundan 7 adet olmak üzere toplam 14 adet kare biçimli tepelik oluşturmaktadır.

6. BULGULAR

Beypazarı merkezde kuyumcu ustası olan Ali ERAS ve İsmail AKBAY’ a ait koleksiyonlarda yer alan ve kapsamına alınan tepeliklerin tamamı kare biçimlidir. Tepeliklerin; kenar (en) uzunluğu 12 – 14 cm. aralığında, yükseklik ölçüsünün 2 – 4 cm. aralığında kalınlık ölçüsünün 0,40 – 0,60 mm. aralığında, penes çapının 1,2 – 1,5 mm. aralığında, zincir uzunluğunun 5 – 6 cm. aralığında olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen tepeliklerin tamamı kabartma/repousse tekniği ile üretilmiştir. Kabartma/repousse tekniği hem takı yapımında hem de takıların süslenmesinde kullanılan çok önemli bir tekniktir. Kabartma tekniğinde madenin esnekliğinden faydalanan kuyumcu ustaları; oluşturdukları motif ve kompozisyonları deneyim ve tecrübe ile binlerce darbe neticesinde metal levhaya aktararak, estetik açıdan göz dolduran çalışmalar ortaya koyarlar. Metal levhanın istenilen formda işlenebilmesi için zift içerisine belli oranlarda iç yağı, tutkal, ince kum, kil veya tuğla tozu gibi malzemelerden biri veya bir kaç eklenerek kabartma zemini hazırlanır ve çeşitli uçlardaki çelik aletler ile kabartma işlemi gerçekleştirilir.

Kabartma işlemi tamamlanan kare formlu tepeliklerin etrafına yükseklik vermek amacıyla 1 cm. kalınlığında kenarlık kaynatılmıştır. Bu kenarlık aynı zamanda tepeliğin köşelerinin düzgün durmasını da sağlamaktadır (Fotoğraf 1, 2). İncelenen tepeliklerin hammaddesini tespit etmek amacıyla uygulanan asit ile test yöntemi, sunulan imkânlar doğrultusunda örneklem olarak alınan 14 adet tepelikten 10 tanesine uygulanabilmiştir. Asit yöntemi ile gerçekleştirilen test sonucunda hammaddesi tespit edilen 10 adet tepeliğin 300 – 500 ayar aralığında gümüş olduğu belirlenmiştir (Örnek: 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14).

Tepeliklerin tamamı merkezi bir kompozisyon özelliği göstermekte olup; merkezde kubbe şeklinde kabartılmış alana büyük bir çiçek motifi yerleştirmiştir. Merkezin dışında çiçek, yaprak, dal, başak gibi bitkisel süslemelerle yay ve daire gibi geometrik bezemeler, merkezin çevresinde ve dış kenarlarda çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan dairesel ikili veya üçlü bordürler yer almaktadır. Köşelerde çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeler bulunmaktadır. En dışta ise tepeliğin biçimine uygun olarak yine noktasal ve çizgisel bordürler yer almaktadır.

İncelenen tepeliklerin büyük bir kısmında hiç halka bulunmamakta olup bazılarında ise halkalar boş durumdadır. Yalnızca 3 tanesinde ön kısmın kenarlığına kaynatılmış halkalar olup, bu halkalardan sarkan zincirlerin 2 adedinde altın ve 1 adedinde ise gümüş penesler bulunmaktadır. Bu durumun ekonomik sebeplere bağlı olarak değişim gösterdiği düşünülmektedir.

Fotoğraf 1. Kare tepeliğin kenar görünümü.

Fotoğraf 2. Kare tepeliğin köşe görünümü.

Ustalarla yapılan görüşmeler sırasında; Telkari Ustası Mehmet SARIMEN 1962 yılında çırak olarak çalıştığı dönemde Ustası Ahmet İNCEOĞLU’nun tepelik üretimi yaptığından, diğer bir Sarraf/Telkari Ustası İsmail AKBAY 1959 yılında yine çırak olarak çalıştığı dönemde ustası Rıza ERAS’ın tepelik üretimi yaptığından söz etmiştir. Bu bilgiler ışığında 1960’lara kadarki süreçte Beypazarı’ndaki ustalar tarafından daire biçimli tepeliklerle birlikte kare biçimli tepeliklerin üretimi de devam etmiştir.

¹ Erkaplan, E.; Güldür, G. (2022) “Beypazarı’nda Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi” International Social Sciences Studies Journal, Sayı:96, s:1146-1170.

Anadolu'nun tüm bölgeleri ile ilgili giyim kuşam, baş süslemeleri ve takı konularında yapılmış araştırma ve bilimsel yayınlar tarandığında birkaç yayın dışında kare biçimli tepeliğe rastlanmamıştır.

ERKAPLAN (2011, s.123-141) sanatta yeterlik tezinde kare biçimli tepeliklerden bahsetmekte olup, bu tepelikler Ankara Etnografya Müzesi ve Beypazarı Kent Tarihi Müzesi envanterine kayıtlıdır. ÖZDEMİR ve diğerleri'nin (2011, s.80) yayınladıkları kitap ve Özdemir'in (2009, s.8-9) araştırma makalesinde Bolu Kıbrısçık ilçesinde tespit edilen kare biçimli tepeliklere yer vermiştir. ÖZBAĞI da (2002, s.785) çalışmasında Ankara Beypazarı'na ait kare biçimli bir tepelik görseline yer vermiştir.

Bu kaynaklar, Beypazarı kuyumcu ustaları ile yapılan görüşmeler ve alan araştırmalarından elde edilen bilgiler, incelenen kare biçimli tepeliklerin nadir oluşunu, üretiminin geçmişte yalnızca Beypazarı'ndaki kuyumcu ustaları tarafından üretildiğini, kullanımının ise Bolu ili Kıbrısçık merkezi ile Yukarı Divan köylerine özgü olduğunu destekler niteliktedir.

Bolu-Kıbrısçık ilçesi geleneksel kadın giyimi; baş süslemeleri ve bedene takılan takılar ile zengin bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Kıbrısçık kadın giyimi (Emine Meltem AYHAN - 2014).

ÖZDEMİR'in (2009: 8-9) makalesinde Kıbrısçık ilçesi baş süslemelerinden şu şekilde bahsetmektedir: Kare tepelik ile birlikte fes, çeki, çevre, çember veya nakışlı yazmalar kullanılmakta olup, çeki başörtüsünün fesin alın kısmına bağlanması ve uçlarının fesin içine saklanması ile kullanılan bir örtüdür. İlçede, fesin üzerine tepeliğin dikilerek ve çekinin fes etrafına bağlanmasından oluşan baş giysisinin bütününe "takka" adı verilmektedir.

Öğretim Üyesi Talip CAN ile 2022 Mayıs ayında yapılan görüşmede, Kıbrısçık yöresinde tepelik kullanımı ile ilgili şu bilgiyi vermiştir: "Yaşları 40 civarına gelince hanımlar tepeliğin ön kısmında bulunan altınları çıkarıp, tepeliği sallantısız kullanırlardı. Altınları ise fesin üzerine dikerek veya bir bez üzerine tek sıra halinde dikerek çekinin altında olacak şekilde bağlarlar ve bu şekilde muhafaza ederlerdi. İhtiyaç olması durumunda bu altınlardan bozdurulurdu." Bu bilgi, incelenen tepeliklerin çoğunda ön bölümde yer alan halkaların neden boş olduğunu da açıklar niteliktedir.

Kıbrısçık Belediye Başkanı Emin TEKEMEN ve yöre halkından edinilen bilgiye göre Aşağı Divan ve Yukarı Divan köylerinde giyimde ve baş süslemelerinde genel olarak farklılıklar görülmekte olup, kare biçimli tepelikler çoğunlukla Yukarı Divan köylerinde ve ilçe merkezinde kullanılmaktaydı.

Yukarı Divan köylerinden Yazıcı Köyü sakinlerinden Nazire ÇELTEK genç kız veya evli fark etmeden tüm kadınların geçmişte tepelik taktığından bahsetmiştir. Kendisi de babasının kendisi için 1957 yılında Beypazarı'nda yaptırmış olduğu tepeliğini gençliğinden itibaren kayıvalide oluncaya kadar taktığını, kayıvalide olunca tepeliğini gelinine verdiğini anlatmıştır. Kendisine ait olan yıllarca kullandığı tepeliğini torununun eşi Servet ÇELTEK'e armağan ettiği ve onun da düğün, kına gibi özel günlerde kullanmaya devam ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Fotoğraf 4. Kare tepelik önden görünüm (Nazire ÇELTEK-Kıbrısçık).

Fotoğraf 5. Kare tepelik tepeden görünüm (Nazire ÇELTEK-Kıbrısçık).

Kıbrısçık Belediye Başkanı Emin TEKEMEN ve Kıbrısçık'lı Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Talip CAN'ın ifadelerine göre; "Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilçeye atanan nahiye müdürünün takka kullanımını yasaklaması ile ilçede takka kullanımı azalmış ve sandıklara kaldırmıştır. Zaman içerisinde kentleşme, değişen yaşam koşullarının da etkisiyle geleneksel giyim ile birlikte tepelik kullanımı, buna paralel olarak da üretim giderek azalmış ve ortadan kalkmıştır."

Beypazarı kuyumculuk üretim merkezi olmasından dolayı sipariş yoluyla burada yaptırılan biçimsel açıdan diğer örneklerden farklılık gösteren kare biçimli tepelikler, uzun yıllar boyunca Bolu ili Kıbrısçık merkez ve Yukarı Divan köyleri kadınları tarafından 25-30 yıl öncesine kadar büyük bir beğeniyle kullanılmıştır.

7. SONUÇ

Beypazarı merkezde kuyumcu ustası olan Ali ERAS ve İsmail AKBAY' a ait koleksiyonlarda yer alan ve bu araştırma kapsamına alınan tepeliklerin tamamı kare biçimlidir. Tepeliklerin; kenar (en) uzunluğu 12 – 14 cm. aralığında, yükseklik ölçüsü 2 – 4 cm. aralığında, kalınlık ölçüsü 0,40 – 0,60 mm. aralığında, penes çapı 1,2 – 1,5 mm. aralığında, zincir uzunluğu 5 – 6 cm. aralığındadır.

İncelenen tepeliklerin tamamı kabartma/repousse tekniği ile üretilmiş olup kabartma işlemi tamamlanan kare biçimli tepeliklerin etrafına yükseklik vermek ve köşelerinin düzgün durmasını da sağlamak amacıyla 1 cm. kalınlığında kenarlık kaynatılmıştır. Asit ile tespit yöntemi ile gerçekleştirilen test sonucunda tepeliklerin büyük çoğunluğunun hammaddesi 300 – 500 ayar aralığında gümüştür.

Tepeliklerin tamamı merkezi bir kompozisyon özelliği göstermekte olup; merkezde kubbe şeklinde kabartılmış alana büyük bir çiçek motifi yerleştirmiştir. Merkezin dışında çiçek, yaprak, dal, başak gibi bitkisel süslemelerle yay ve daire gibi geometrik bezemeler, merkezin çevresinde ve dış kenarlarda çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan dairesel ikili veya üçlü bordürler yer almaktadır. Köşelerde çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel süslemeler bulunmaktadır. En dışta ise tepeliğin biçimine uygun olarak yine noktasal ve çizgisel bordürler yer almaktadır.

İncelenen kare biçimli tepeliklerin büyük bir kısmının çevresinde hiç halka bulunmamakta bazılarında ise halkalar boş durumdadır. Bir kaç tepeliğin yalnızca ön kısmın kenarlığına kaynatılmış halkalar olup, bu halkalardan sarkan zincirlerin uçlarında altın veya gümüş penesler bulunmaktadır. Bu durum ekonomik sebeplere bağlı olarak değişim göstermektedir.

Beypazarı kuyumcu ustaları ile yapılan görüşmeler, yöre araştırması ve bilimsel yayınların taranması sonucunda; 1960'lara kadarki süreçte Beypazarı'ndaki ustalar tarafından daire biçimli tepeliklerle birlikte kare biçimli tepeliklerin üretimi de devam etmiştir. Kare biçimli tepeliklerin Anadolu' da başka bir bölgede üretim ve kullanımına rastlanmamıştır. Beypazarı'nın kuyumculuk üretim merkezi olmasından dolayı sipariş yoluyla üretimin yalnızca Beypazarı kuyumcu ustalarına ait olduğu, kullanımının ise; yalnızca Bolu Kıbrısçık ve civarına ait olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Veriler, kare biçimli tepeliklerin bu iki bölgeye özgü olduğu sonucunu güçlendirmektedir.

Kıbrısçık'ta geçmişte kare biçimli tepelikler çoğunlukla Yukarı Divan köylerinde, genç kız veya evli fark etmeden tüm kadınlar tarafından fes veya başlık üzerine dikilerek, ön kısmındaki sallantılarda altın veya gümüş penesli ya da sallantısız olarak kullanılmıştır. Geleneksel kadın giyimi ve başlıkları Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi günümüzde Kıbrısçık ve civarında da kullanılmamakta fakat bazı evlerde sandıklarda saklanıp, düğün törenleri gibi önemli günlerde kullanılmaktadır.

Geçmişte Beypazarı kuyumcu ustaları tarafından üretilmiş kare tepelikler zaman içerisinde toplumda giyim kuşam şeklinde meydana gelen değişim nedeniyle kullanılmadığından tekrar kuyumculara getirilip satılmış, bir kısmı muhafaza edilirken bir kısmı da eritilerek ustalar tarafından hammadde olarak kullanılmıştır. Biçimsel açıdan diğer örneklerden farklılık gösteren ve bölgeye özgü bir yapıya sahip olan bu kare tepelikler ne yazık ki bu şekilde yok olmaktadır. Tepeliklerin kuyumcu koleksiyonlardan satın alınarak müze koleksiyonlarına dâhil edilerek koruma altına alınması Türk kültürüne büyük katkı sağlayacaktır.

BİLGİ FORMU 1

Örnek No : 1
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13,5 x 13,5 cm.
Yükseklik : 3,5 cm.
Kalınlık : 0,40 mm.
Penes çapı : 1,3 cm.
Zincir Uzunluğu : 5 cm.

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 500 ayar gümüş, altın (Mahmudiye penesler)

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında altı yayın dışı doğru birleşim kısımlarında, dış ara boşluklarında çiçek ve yaprak motifleri yer almaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek, yaprak ve başak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir. Tepeliğin ön kısmında halkalardan sallanan, belli aralıklarla, aynı boyda üzerine üçer adet olmak üzere toplam yirmi yedi adet altın penes yerleştirildiği dokuz zincir yer almaktadır.

BİLGİ FORMU 2

Örnek No : 2
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13,5 x 13,5 cm.
Yükseklik : 4 cm.
Kalınlık : 0,50 mm.
Penes çapı : 1,5 cm.

Zincir Uzunluğu: 5 cm.

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş, altın (Mahmudiye penesler), boncuk

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında, dışa dönük içinde ve dış aralarında bitkisel motifler bulunan aralıklı dört yay ve bu yayı çevreleyen dairesel bir hat bulunmaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek, yaprak ve başak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir. Tepeliğin ön kısmında halkalardan sallanan, aynı boyda, üzerinde belli aralıklarla ikişer adet olmak üzere toplam on altı adet altın penesin yerleştirilmiş bulunduğu sekiz zincir ve bu zincirlerin üst kısmında mavi renkte bir sıra boncuk dizisi yer almaktadır.

BİLGİ FORMU 3

Örnek No : 3

Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu

Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.

Ürünün Biçimi : Kare

Ürünün Boyutları

En : 14 x 14 cm.

Yükseklik : 3,7 cm.

Kalınlık : 0,40 cm.

Penes çapı : 0,8 x 1,2 cm.

Zincir Uzunluğu: 6 cm.

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : Bilinmiyor.

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında altı yayın dışa doğru birleşiminden meydana gelen yapının her bir ucunda, yayların dış ara boşluklarında çiçek ve yaprak motifleri yer almaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek, yaprak ve başağı anımsatan motiflerden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan üç bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak amacıyla kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir. Tepeliğin ön kısmında halkalardan sallanan, üzerinde belli aralıklarla, aynı boyda ve üçer adet olmak üzere toplamda otuz adet yerleştirilmiş yaprak şeklinde penesin bulunduğu on zincir yer almaktadır.

BİLGİ FORMU 4

Örnek No : 4
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13 x 13 cm.
Yükseklik : 3,5 cm.
Kalınlık : 0,52 cm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında dört adet içe dönük yayın birleşiminden meydana gelen bir süsleme, yayların içlerinde ve dış birleşim yerlerinde çiçek, yaprak motifleri bulunmakta ve tüm yapıyı çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür çevrelemektedir. Kare biçimin her bir köşesinde ise dal, çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 5

Örnek No : 5
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13,7 x 13,7 cm.
Yükseklik : 3,7 cm.
Kalınlık : 0,40 mm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında, dört adet dal, çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler ve ardından motifleri çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür çevrelemektedir. Kare biçimin her bir köşesinde ise kıvrımlı dal, çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 6

Örnek No : 6
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13 x 13 cm.
Yükseklik : 3,7 cm.
Kalınlık : 0,40 mm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında sekiz adet yayın dışa doğru birleşiminden meydana gelen bir yapı yer almakta, yayların iç dış boşluklarına gelecek şekilde çiçek, yaprak motifleri ve ardından motifleri çevreleyen çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise kıvrımlı dal, çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 7

Örnek No : 7
Bulunduğu Yer : Ali ERAS koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 12,5 x 12,5 cm.
Yükseklik : 3 cm.
Kalınlık : 0,58 mm.

Penes çapı : -

Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : Bilinmiyor.

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında karşılıklı yerleştirilmiş dört adet çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan üç bordür ile çevrelenmektedir. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek ve dal kıvrımlarından oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 8

Örnek No : 8

Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu

Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.

Ürünün Biçimi : Kare

Ürünün Boyutları

En : 12 x 12 cm.

Yükseklik : 2,5 cm.

Kalınlık : 0,40 mm.

Penes çapı : -

Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 300 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında iç kısımlarında yıldız anımsatan, dış aralarında üçlü noktasal süslemenin yer aldığı on üç adet dairesel motifi yine dairesel bir hat çevrelemektedir. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek ve dal kıvrımlarından oluşan süslemeler, dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 9

Örnek No : 9

Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu

Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.

Ürünün Biçimi : Kare

Ürünün Boyutları

En : 12,8 x 12,8 cm.

Yükseklik : 3 cm.

Kalınlık : 0,60 mm.

Penes çapı : -

Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 500 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında yedi adet yayın dışı doğru birleşiminden meydana gelen yapının iç ve dış boşluğuna gelecek şekilde laleye benzeyen motifler, ardından bu motifleri çevreleyen dairesel yapıda çizgi ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Kare biçiminin her bir köşesinde ise çiçek, yaprak ve dal motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise noktasal ve çizgisel tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 10

Örnek No : 10

Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu

Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.

Ürünün Biçimi : Kare

Ürünün Boyutları

En : 13 x 13 cm.

Yükseklik : 3,2 cm.

Kalınlık : 0,60 mm.

Penes çapı : -

Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan bir bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında iki farklı görünümde karşılıklı yerleşmiş, biri kıvrımlı dal ve yapraklardan, diğeri çiçek ve yapraklardan oluşan iki farklı bitkisel motif yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 11

Örnek No : 11
Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 12,5 x 12,5 cm.
Yükseklik : 3 cm.
Kalınlık : 0,60 mm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler
Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : Bilinmiyor.

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında yedi adet yayın içe doğru birleşim kısımlarında çiçek ve yaprak motifleri ve bu motifleri çevreleyen dairesel bir hat bulunmaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise dal ve çiçek motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 12

Örnek No : 12
Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13,5 x 13,5 cm.
Yükseklik : 3 cm.
Kalınlık : 0,60 mm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler
Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan bir bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında, dışa dönük içinde ve dış aralarında bitkisel motifler bulunan bölünmüş, aralıklı dört yandan meydana gelen bir süsleme ve bu süslemeyi çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise noktasal ve çizgisel tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 13

Örnek No : 13
Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 13 x 13 cm.
Yükseklik : 2 cm.
Kalınlık : 0,60 mm.
Penes çapı : -
Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)
Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : Bilinmiyor.

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında on iki adet yayın dışa doğru birleşiminden meydana gelen kısımların her bir ucunda çiçek ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Kare biçimin her bir köşesinde ise çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan üç bordür bulunmaktadır. Tepeliğin etrafına düzgün durmasını sağlamak için kenarlık kaynatılarak yükseltilmiştir.

BİLGİ FORMU 14

Örnek No : 14
Bulunduğu Yer : İsmail AKBAY koleksiyonu
Dönemi : Osmanlı 19. yy. sonu, 20 yy.
Ürünün Biçimi : Kare
Ürünün Boyutları
En : 12,5 x 12,5 cm.
Yükseklik : 1,5 cm.

Kalınlık : 0,55 mm.

Penes çapı : -

Zincir Uzunluğu : -

Kullanılan Teknikler

Zeminde : Kabartma (Repousse)

Süslemede : -

Kullanılan Malzeme : 400 ayar gümüş

Kompozisyon : Kare biçimli yapıya sahip olan tepelik, merkezi kompozisyon özelliği göstermektedir. Merkezde, dairesel alanda çiçek motifi ve onu çevreleyen çizgisel, noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Bordürün dışında merkeze dönük, içinde ve dış aralarında bitkisel motifler bulunan ikiye bölünmüş, aralıklı dört yaydan meydana gelen bir süsleme ve bu süslemeyi çevreleyen dairesel bir hat bulunmaktadır. Dairesel alanın içinde yayların etrafını dolaşan noktasal bir bordür, kare biçiminin her bir köşesinde ise dal ve yaprak motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır. Dışta ise çizgisel ve noktasal tekrarlardan oluşan iki bordür bulunmaktadır. Tepeliğin dışında kenarlık bulunmamakla birlikte yıpranmalar mevcuttur.

KAYNAKÇA

Baktır, H. (2016). “Lady Montagu’nün Türkiye Mektupları’na Etnografik Bir Bakış”, Kare Dergisi, International Academic Journal On Comparative Literary, Cultural, Linguistics and Folklore Studies. 1(1):13-26, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kare/issue/37771/436117> Erişim tarihi: 12.03.2022

Erkaplan, E. (2011). “Ankara İlinde Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.

Kacar, N. (2018). “Denizli İli Çal İlçe ve Yöresi Geleneksel Kadın Giysi Özelliklerinin Giyim Kültürü Açısından İncelenmesi”, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, 223-242, Ankara. (<https://www.kulturportali.gov.tr/mrepo/eKitap/eb-Maddi%20Kultur/5/#zoom=z>) Erişim tarihi: 12.03.2022

Özdemir, M. (2009). “Bolu İlinde Geleneksel Kadın Başlıkları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Sayı: 04, s:1-15.

Özdemir, M.; Yetim, F. & Kasaplı, H. (2011). Bolu İli Yöresel Kıyafetleri ve Folklorik Yapma Bebek Üretiminde Değerlendirilmesi, Pulat Basımevi, Ankara.

Özbaşı, T. (2002). “Geleneksel Türk Takıları” Türkler Ansiklopedisi, 7:785-799, Semih Ofset, Ankara.

Tansuğ, S. (2007). “Anadolu Gelinlerinin Başlıkları” Jival, Kasım, 3:30-33, Umur Basım, İstanbul.

Tansuğ, S. (1977). “Gelin Başlıkları ve Giyimi”, Sanat, Haziran, 3(6):91-98, Tiftdruk Matbaacılık, İstanbul.

Kaynak Kişiler

Talip CAN (1944 doğumlu) Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü Öğretim Üyesi (Dr. Öğr. Üyesi) Görüşme Tarihi: 05.05.2022

Nazire ÇELTEK (1940 doğumlu / Yazıcı Köyü sakini) Görüşme Tarihi: 19.05.2022

Servet ÇELTEK (1990 doğumlu / Yazıcı Köyü Sakini) Görüşme Tarihi:19.05.2022

Emin TEKEMEN (Kıbrısçık Belediye Başkanı) Görüşme Tarihi:19.05.2022

Ali ERAS (Sarraf / Telkâri ustası) Görüşme Tarihi:06.11.2021

İsmail AKBAY (1950 doğumlu / Sarraf / Telkâri ustası) Görüşme Tarihi: 24.12.2021

Ali AKBAY (1970 doğumlu / Telkâri ustası) Görüşme Tarihi: 27.11.2021

Emine Meltem AYHAN (Fotoğrafçı) Görüşme Tarihi: 13.06.2021